

Kirjoittamisen motiiveista ja motivaatiosta

Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden laitos

luovan kirjoittamisen linja

Pro gradu -tutkielman teoreettinen osuus

5.8.2002

Pauliina Vanhatalo

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
1.1.	Tutkimuskysymyksiä	4
1.2.	Tutkimuksen taustaa	5
1.3.	Työn kulku	11
2	KIRJOITTAMINEN ULKOISESTI VAHVISTETTUNA TOIMINTANA	13
2.1.	Behavioristinen näkökulma	13
2.2.	Mallioppimisen merkitys	16
2.3.	Kirjoittaminen kompensationa	19
2.4.	Suoriutumisen halu toimintaa ohjaamassa	21
2.5.	Ulkoiset motiivit ja niiden vaikutus luovuuteen	23
3	KIRJOITTAMINEN PSYKODYNAAMISEN SUUNTAUKSEN VALOSSA	25
3.1.	Vietit luovan työn taustalla	25
3.2.	Psykodynaaminen motivaatioteoria kirjailijatutkimuksissa	28
4	MIELENHALLINNASTA ONGELMANRATKAISUUN	30
4.1.	Kirjoittamisen terapeuttinen merkitys	30
4.2.	Kirjoittaminen ristiriitojen ratkaisemisena	34
4.3.	Kirjoittaminen ongelmanratkaisuna	36
5	KIRJOITTAJA ETSIMÄSSÄ JA TOTEUTTAMASSA ITSEÄÄN	39
5.1.	Fenomenologinen motivaatiokäsitys	39
5.2.	Itsensä toteuttaminen Maslowin tarvehierarkian huipulla	41
5.3.	Kirjoittaja etsimässä identiteettiään	43

6	KIRJOITTAMISEN NAUTINTO	47
6.1.	Mahdollisia selityksiä kirjoittamisen mielihyvälle	47
6.2.	Kirjoittaminen kokemisena ja leikkinä	48
6.3.	Flow	51
7	YHTEISKUNNALLINEN NÄKÖKULMA KIRJOITTAMISEN MOTIIVEIHIN	53
7.1.	Kirjoitus semioottisena välineenä	53
7.2.	Kirjoittamisen funktiot sosiaalisessa kontekstissa	55
7.3.	Kirjoittaminen ideologioiden ylläpitämisenä ja niiden haastamisena	59
7.4.	Lukija kirjoittajaa motivoimassa	61
8	MARTIN E. FORDIN KOGNITIIVINEN MOTIVAATIOTEORIA	63
8.1.	Teorian esittely	63
8.2.	Tavoitteet	64
8.3.	Selviytymisodotukset	66
8.3.1.	Itsearviointit	66
8.3.2.	Ympäristöä koskevat arviointit	68
8.4.	Tunnetekijät	69
8.5.	Motivoinnin periaatteita kirjoittamisen ohjaamiseen sovellettuna	70
9	KIRJAILIJA KEIJO SIEKKISEN MOTIIVI- JA MOTIVAATIOHAASTATTELU	77
9.1.	Haastattelun lähtökohdat	77
9.2.	Keijo Siekkinen motiiveistaan ja motivaatiostaan	78
10	PÄÄTÄNTÖ	87
11	LÄHTEET	97

1 JOHDANTO

1.1. Tutkimuskysymyksiä

Miksi ihminen kirjoittaa? Millaisia tehtäviä kirjoittaminen palvelee yksilön elämässä? Mistä koostuu kirjoittamisen motivaatio? Mitkä tekijät vaikuttavat siihen? Näihin kysymyksiin pyrin tutkimukseni kuluessa vastaamaan. Tutkin motivaatiota kirjoittamisen taustalla, kirjoittamista motivoivia tekijöitä ja ihmisten erilaisia syitä kirjoittaa. Pyrin myös sijoittamaan nämä motiivit laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin ja hahmottelemaan yhteiskunnan vaikutusta yksilön motiiveihin.

Erityisesti tutkin luovaa kirjoittamista, vaikka työni kuluessa sivuan myös kirjoittamisen muita lajeja ja tehtäviä. Näin erityisesti esitellessäni Romy Clarkin ja Roz Ivanicin (1997) yhteiskunnallis-poliittista kirjoittamisen teoriaa. En myöskään rajaa työtäni ainoastaan ammattikirjailijoiden motiivien hahmottelemiseen. Osaksi ratkaisuuni vaikuttaa kirjailijatutkimuksiin liittyvät ongelmat, joita hahmottelen luvussa 1.2. Pidän myös ammattikirjailijoita suuren kirjoittavan ihmisjoukon vähemmistönä. Esimerkiksi kirjoittamisen ohjaajan tulisi nähdäkseni ymmärtää myös muiden kirjoittajaryhmien mahdollisia kirjoittamisen motiiveja ja motivaatiovaikeuksia — ammattikirjailijathan ovat ainakin jossakin määrin voittaneet motivaatioon liittyvät ongelmansa, todisteena tästä ovat valmiit teokset.

Miksi sitten kirjoittamisen motiivien ja motivaation tutkimus on tärkeää? Mitä luovan kirjoittamisen tutkimus voi sen kautta saavuttaa? Myöhemmin käsittelemäni Martin E. Fordin (1992) kognitiivisen motivaatioteorian mukaan kaikkeen tulokselliseen, tavoitteelliseen toimintaan vaaditaan kolmen tekijän

läsnäolo. Nämä tekijät ovat motivaatio toiminnan suorittamiseen, toiminnassa vaadittava taito ja toimintaa tukeva ympäristö. (Ford 1992, 69.) Motivaatio kirjoittaa on siis yksi onnistuneen, tavoitteellisen luovan työn edellytyksistä. Nora Värre on tutkinut luovan kirjoittamisen taidon (joka on siis yksi tuloksellisen, tavoitteellisen toiminnan kolmesta tekijästä) käsitettä ja sisältöä lisensiaattityössään *Ei sanataidetta ilman taitoa* (2001). Kuten mainitsin, tutkin itse motivaatiota, mutta sivuan sitä käsitellessäni myös ympäristön vaikutusta kirjoittamiseen, erityisesti kirjoittamisen opetusta motivaatioon vaikuttavana ympäristönä.

Kaikissa näissä osa-alueissa olisi toki aihetta useammallekin työlle. Pyrin kuitenkin tässä vaiheessa luomaan suhteellisen laajan yleiskatsauksen kirjoittajaa motivoiviin tekijöihin ja kirjoitusmotivaatioon sen sijaan, että syventyisin johonkin yksittäiseen kirjoittamisen motiiviin tai motivaatiotekijään. Kirjoittamisen motiivien ja kirjoitusmotivaation kentän avaaminen nykytutkimukselle, tämän kentän kokonaiskuvan hahmottaminen, sopivien teoreettisten välineiden etsiminen ja aiemmin käytettyjen teorioiden problematisointi ovat työni keskeisimpiä tavoitteita.

1.2. Tutkimuksen taustaa

Suomessa kirjoittamisen motiiveja on pyritty hahmottelemaan lähinnä kirjailijatutkimusten ja -haastattelujen kautta. Julkaistuista tutkimuksista¹ laajin lienee Ritva Haavikon toimittama *Miten kirjani ovat syntyneet* -sarja (1969, 1979, 1991, 2000), joka koostuu kirjailijoiden pitämistä yleisöluennoista, joiden aikana kirjailijat ovat pohtineet teostensa syntyyn johtaneita syitä ja teostensa syntyprosessia. Ennen tätä kirjailijahaastattelujen ja -luentojen sarjaa

¹ Laajaa julkaisematonta kirjailijahaastattelujen sarjaa säilytetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoissa (Majamaa 1987, 209).

kirjailijoiden työstä oli tehty (n. 1950-luvulle asti vallinneen biografistisen tutkimusotteen jälkeen) vain vähän tutkimusta. Tähän on vaikuttanut erityisesti formalistisen ja uuskriittisen tutkimusotteen leviäminen, samoin kuin lukijaan keskittyvän reseptioteoreettisen tutkimusotteen saama suosio. (Ks. esim. Varpio 1987, 56-57; Kaarto 2001, 165-167.)

Haavikko on tutkimuksensa aikana kirjoittanut useita artikkeleita siitä, miten ihmisestä tulee kirjailija (Haavikko 1984, 229-249; 1991, 335-358; 2000, 7). Myös psykologian professori Pirkko Saarinen on tutkinut kirjailijoiden motiiveja ja motivaatiota ja niihin vaikuttavia tekijöitä (Saarinen 1976, 1983, 1984). Sekä Haavikko että Saarinen ovat pohjanneet tutkimuksensa psykoanalyttiseen luovuusteoriaan¹. Haavikko pyrki tällä valinnallaan irtautumaan mystifioivasta inspiraatiolähtöisestä motiivien tulkinnasta tieteellisempään suuntaan ja piti psykoanalyttista luovuusnäkemystä esitetyistä teorioista (Haavikko ei näitä teorioita erittele) kehityskelpoisimpana. (Haavikko 1984, 231, 235.)

Myös Saariselle psykoanalyttinen teoria tarjosi ulospääsytien sekä mystifioivasta luovuusselityksestä että behaviorismin determinismin merkitystä painottavasta tutkimusotteesta. Vaikka Saarinen viittaaakin motivaatiotutkimuksensa taustoja esitellessään yli seitsemään erilaiseen motivaatioteoriaan (näiden joukossa myös "kognitiivisluonteiset kehitysteoriat"), hän erittelee tarkemmin vain kolme mahdollista vaihtoehtoa: supernaturalistiset teoriat, jotka selittävät ihmisen käyttäytymisen yliluonnollisilla syillä, behavioristiset teoriat, joiden mukaan käyttäytyminen on organismin reagoitua ympäristön ärsykkeisiin, ja psykodynaamisen teorian, joka Saarisin mukaan (ilmeisesti ainoana) tekee mahdolliseksi motivaation merkityksen tutkimisen ihmisen käyttäytymisen selittäjänä. (Saarinen 1984, 174.)

Vaikka pidän sekä Haavikon että Saarisin työtä merkittävänä panoksena kirjailijoiden ja kirjoittamisen prosessin tutkimukseen, heidän tutkimusotteensa

¹ Haavikko ja Saarinen ovat tehneet tutkimustensa aikana yhteistyötä, mikä on voinut osaltaan vaikuttaa tähän ratkaisuun (ks. esim. Saarinen 1983, esipuhe).

on (ymmärrettävistä syistä) kuitenkin mielestäni jokseenkin yksipuolinen - Haavikko tosin tarkensi myöhemmissä kirjoituksissaan väitteitään esimerkiksi kirjailijan traumatisoitumisen merkityksestä uuden tiedon valossa (ks. Haavikko 2000, 34). Pyrinkin tutkimukseni kuluessa laajentamaan kirjoittamisen motiivien tutkimuksen teoreettista taustaa tuomalla mukaan myös muita psykologian alalla tehtyjä motivaatiotutkimuksia ja -teorioita, ja tarkastelemaan kirjoittamisen motiiveja niiden kautta.

Kirjailijoita ja kirjoittamisen prosessia ovat tutkineet myös Eeva Haapaniemi ja Merja Kuusela (1989), joiden tutkimusta hyödynnän myös työssäni. Haapaniemen ja Kuuselan teoksen *Kirjailijan työhuoneessa* taustateoriat eroavat jo Haavikon ja Saarisen käyttämistä. Haapaniemen ja Kuuselan teoreettinen viitekehys on "yhdistelmä kognitiivisesta psykologiasta, toiminnanteoriasta ja systeemisestä lähestymistavasta". (Haapaniemi & Kuusela 1989, 5). Haapaniemi ja Kuusela korostavat erityisesti havaitsemisen ja luovan elämänstrategian merkitystä kirjoitustyön perustana (Haapaniemi & Kuusela 1989, 13-15). Käytän työssäni hyväkseni jossakin määrin myös Taija Tuomisen esikoiskirjailija-tutkimusta *"Heillähän on jo kasvotkin"* (1998). Tuomisen työstä hyödyntämäni osuus (luku 6) ei taustateorialtaan ei juurikaan eroa Haapaniemen ja Kuuselan tutkimuksesta, koska Tuomisen käyttää tämän osuuden pohjana suhteellisen runsaasti hyväkseen niin Haavikon kuin Haapaniemen ja Kuuselan tutkimuksia (ks. Tuominen 1998, 45-47).

Sekä Haapaniemen ja Kuuselan että Tuomisen tutkimuksissa kirjoittamisen motiiveja ja motivaatiota sivutaan lyhyesti, mutta erityisesti Haapaniemen ja Kuuselan kirjoittamisen prosessiin keskittyvä tutkimusaineisto tarjoaa erilaisesta näkökulmastaan huolimatta hyvää aineistoa myös kirjoittamisen motiivien tutkimiselle.

Kuten edellä mainitsin, en halua rajoittaa työssäni pelkästään ammattikirjailijoiden motiivien tutkimiseen. Hahmottelen tässä vielä muutamia kirjailijatutkimuksiin yleisesti liittyviä ongelmia, jotka osaltaan vaikuttavat tähän ratkaisuun.

Ensinnäkin kirjailijoiden haastattelujen ajallinen etäisyys itse kirjoitusprosessista voi olla hyvinkin suuri. Kirjailijoita haastatellaan lähes poikkeuksetta prosessin päätyttyä, jolloin tulkintojen ja muistivirheidenkin osuus tutkimusaineistossa kasvaa. Nähdäkseni kirjoittamisen tutkimus hyötyisikin paljon kirjoitusprosessin aikana kerätystä aineistosta.

Toinen syy on vahvemmin sidoksissa itse kirjailijoihin. Heidän esitelmiensä tai vastaustensa motiiveina ei aina ole tutkimuksen palveleminen; jotkut kirjailijat pitävät motiiveja koskevia kysymyksiä turhina, eivätkä ole valmiita erittelemään kirjoittamiseen johtaneita syitä (ks. esim. Tuominen 1998, 49). Kirjailijoilla on myös syynsä pitää yllä kirjailijamyyttiä, kuten Essi Kähkösen pro gradu -tutkielma *Kohti uutta kirjailijuutta?* esitti (Kähkönen 2001, 120-123). Kirjailijoiden tulkinnat omista motiiveistaan eivät myöskään ole ns. "puhdasta" tutkimusaineistoa; niihin vaikuttavat kirjailijoiden omaksumat diskurssit, joita voivat olla mm. eri psykologian teorioihin sitoutuneet diskurssit, kirjailijamyyttiin tukeutuvat (tai sitä parodioivat) diskurssit (ks. esim. Kihlman 1991, 80-95; Tabermann 2000, 411-426). Myös se, että esim. *Miten kirjani ovat syntyneet* -sarja koostuu yleisöluentoina pidetyistä puheista, vaikuttanee siihen, miten ja mitä kirjailijat työstään kertovat. Välttämättä kyse ei ole tietysti tahallisesta tutkimuksen harhaanjohtamisesta, vaan siitä, etteivät kirjailijat välttämättä aina edes tiedä, tiedosta tai osaa eritellä syitä siihen, miksi he kirjoittavat.

Käytänkin työssäni kirjailijoiden lausuntoja etupäässä havainnollistaakseni esittelemiäni motivaatioteorioita. Ja vaikka edellä suhtauduinkin kirjailijoiden antamiin lausuntoihin hieman epäluuloisesti, uskon kuitenkin, että heillä on myös paljon annettavaa kirjoittamisen motivaatiotutkimukselle, onhan heillä todistetusti vahva motivaatio kirjoittaa, ehkä myös — kuten Saarinen esittää — keskimääräistä suurempi tiedostamisen aste ja harjaantuneisuus motiiviansa analysointiin (Saarinen 1976, 269).

Kirjailijoiden selvityksiin kirjoittamisensa motiiveista vaikuttavat luonnollisesti kysymykset, jotka heille esitetään. Laadinkin käyttämäni motivaatioteorioiden pohjalta kirjailijahaastatteluja varten uusia, motivaatiota

koskevia kysymyksiä, jotka voisivat toivoakseni valaista kirjoittamisen motiiveja monipuolisemmin ja kattavammin. Näitä kysymyksiä sovellan käytäntöön haastatellessani kirjailija Keijo Siekkistä.

Koska kirjoittamisen motivaation tutkimusta on kaikesta huolimatta tehty verrattain vähän, tukeudun työssäni etupäässä psykologian piirissä tehtyyn motivaation ja luovuuden tutkimuksiin. Esittelen psykologian alalla vallinneita teoreettisia suuntauksia, joista monet vaikuttavat Suomessa tehtyyn ja tehtävään kirjailijatutkimukseen edelleen (ks. 3.2.). Pyrin löytämään myös keskeisten nykypsykologian tutkimusten annin kirjoittamisen tutkimukselle. Kirjoittamisen motiiveja pohdin eri teorioiden näkemysten pohjalta, motivaatiota yleensä kuitenkin lähinnä vain kognitiivisen psykologian ja Martin E. Fordin kognitiivisen motivaatioteorian kautta.

Kognitiiviseen psykologiaan pohjautuva kirjoittamisen tutkimus on saanut ja saamassa jalansijaa niin meillä kuin muualla. Nora Värre käytti liseniaattityössään hyväkseen kognitiivista tutkimusta, samoin Haapaniemen ja Kuuselankin tutkimus, tosin hieman erilaisista näkökulmista.

Ulkomailla tehdyissä kirjoittamisen tutkimuksissa voi nähdä ainakin kaksi tutkimussuuntaa. Toinen perustuu kognitiiviseen psykologiaan ja näkee kirjoittamisen prosessin vahvasti ongelmanratkaisun kaltaisena toimintana. Tämän tutkimussuunnan edustajia ovat mm. L. Hayes ja J.R. Flower, joiden teoriat ovat kylläkin viime aikoina kohdanneet suhteellisen voimakasta kritiikkiä. Kirjoittamisen prosessin tutkimusta onkin pyritty laajentamaan tämän ongelmanratkaisumallin ulkopuolelle. (Ks. Esim. Torrance & Galbraith 1998, 3-5; Grabe & Kaplan 1996, 92; Sharples 1999, 6.)

Toinen tutkimuksen suunnista lähestyy kirjoittamista yhteiskunnallisesta näkökulmasta, käsittelee vallan ja politiikan kysymyksiä, ja näkee kirjoittamisen suhteessa ideologioihin, niiden uusintamiseen ja haastamiseen. Tätä tutkimussuuntaa edustavat mm. Romy Clark ja Roz Ivanic, joiden teoriaa esittelen myöhemmin. Clark ja Ivanic perustavat työnsä mm. Antonio Gramscin, Norman Faircloughin ja Stuart Hallin näkemyksille.

Itse pyrin käyttämään näitä molempia tutkimussuuntia ja niiden tutkimustuloksia hyväkseni. Ensimmäinen näistä suuntauksista ei tosin käsittele paljoakaan kirjoittamisen motiiveja, koska sen edustajat perustavat usein työnsä tuloksiin, jotka on saatu tutkimalla lähinnä valmiista tehtävännannoista kirjoitettuja tehtäviä.

Yhdistän siis työssäni monta eri tutkimusalaa. Sovellan motivaation yleistä psykologista tutkimusta ja sen eri teorioita, motivaation erityistutkimusta, (niin Suomessa kuin muuallakin tehtyä) luovuuden tutkimusta, sekä kirjoittamisen ja kirjailijoiden ulkomaista ja suomalaista tutkimusta. Havainnollistavat esimerkit pyrin kuitenkin löytämään suomalaisten kirjailijoiden lausunnoista, samoin pyrin vetämään yhteyksiä suomalaisten kirjailija- ja kirjoittamisen tutkimusten ja niiden taustateorioiden välille.

Taideteorioiden parissa on pohdittu paljon taiteen tehtäviä (usein tosin myös näistä käsittelemistäni psykologisista näkökulmista käsin), mutta tässä vaiheessa rajaan taiteenfilosofian työni ulkopuolelle.

Tutkimusaineistoon tutustuessani hieman hämmennystä aiheutti eri lähteiden suhteellisen luova tapa käyttää motiiveihin ja motivaatioon liittyviä käsitteitä. Tutkimukset puhuivat niin kirjoittamisen syistä, tehtävistä, tavoitteista, intentiosta, tarpeesta, funktiosta, pakosta, merkityksestä kuin kutsumuksestakin. (Ks. esim. Clark & Ivanic 1997, 108-109; Haapaniemi & Kuusela 1989, 128-137; Saarinen 1976, 265-285.)

Esimerkiksi Pirkko Saarinen määritteli motivaation "motiivien kokonaisuudeksi" (Saarinen 1984, 173). Nykyään taas kognitiivinen psykologia esittää motivaation osatekijöiksi tavoitteet, suoriutumisodotukset ja tunteet (Ford 1992, 78). Selventääkseni vielä, motiivilla tarkoitetaan kognitiivisen psykologian valossa siis yksittäistä toiminnan syytä, motivaatiolla laajempaa toimintaa ohjaavaa kokonaisuutta. Itse puhun motiivista tai syystä, kun pyrin hahmottelemaan sitä, miksi ihminen kirjoittaa. Tavoitteella tarkoitan kirjoittajan tiedostamaa pyrkimystä. Kirjoittamisen tehtävään tai merkitykseen viitatessani pyrin vetämään yhteyksiä kirjoittamisen ja yksilön muun elämän välille. Muita käsitteitä käytän niiden teorioiden yhteydessä, jotka niitä soveltavat. Pyrin

silloin selventämään, mitä teorit kyseisellä käsitteellä tarkoittavat. Joustan myös paikoin motiivi-motivaatio-jaottelusta, kun esittelen sellaisia teorioita, jotka eivät erottele niitä toisistaan.

Kirjoittamisen motiivit voidaan jossakin määrin nähdä päällekkäisinä. Kirjoittamisen terapeuttisen merkityksen takaa voi löytyä organismin pyrkimys tasapainoon, identiteetin etsimistä kirjoittamisen kautta voi ohjata sosiaalisen arvostuksen hakeminen. Viime kädessä motivaatioteoriat tarjoavat ihmisen käyttäytymisen syyksi mm. (biologisesti syntyneitä) tarpeita, viettien ohjaamia vaistoja, lajin selviytymistä, organismin pyrkimystä tasapainoon tai kasvuun. Kaikki vallitsevat motivaatioteoriat ovat yhtä mieltä siitä, että motivaation perusta on biologinen. Lähinnä teorit eroavat toisistaan siinä, missä määrin ne uskovat ihmisen kykyyn ohjata itsenäisesti elämäänsä, hänen kykynsä asettaa tavoitteita ja toteuttaa niitä näiden biologisten vaikuttimien ohella. (Ks. esim. Franken 1998, 3-23.) Mutta vaikka kirjoittamista motivoisi viime kädessä sama pyrkimys (esimerkiksi eloonjäämiseen), kirjoittamisten syiden laajempi erittely on nähdäkseni mielekäästä. Jos sanomme, että ihminen kirjoittaa, koska haluaa säilyä hengissä, emme ehkä silti ole valaisseet kirjoittamiseen johtavia syitä paljoakaan.

1.4. Työn kulku

Aloitan työni pohtimalla kirjoittamisen ulkoisten syiden (kuten palkkion, rahan, arvostuksen) merkitystä kirjoittamista motivoivana tekijänä. Käsittelen niitä lähinnä behaviorismin, sosiaalisen oppimisen teorian ja kompensatio-teorian valossa. Pohdin tässä yhteydessä myös suoriutumisen tarpeen vaikutusta kirjoittamiseen. Nostan esiin lisäksi Theresa Amabilen (1985) tutkimuksen ulkoisten motiivien vaikutuksesta luovuuteen. (Luku 2.)

Kolmannessa luvussa siirryn psykoanalyttisen koulukunnan motivaatio- ja viettiteorioihin, joiden mukaan luovuus on lähinnä viettienergian sublimointia

sosiaalisesti hyväksyttävämpään toimintaan (Pervin 1989, 77-78). Käsittelen tässä yhteydessä myös psykodynaamisen teorian vaikutusta suomalaiseen kirjailijatutkimukseen, jonka taustoja hahmottelin jo edellä. (Luku 3.)

Tarkastelen tämän jälkeen kirjoittamista mielenhallinnan välineenä. Käsittelen kirjoittamisen terapeuttista merkitystä lähinnä psykodynaamisen teorian avulla (tosin terapiakirjoittamisen merkityksen ymmärtäminen ei edellytä psykodynaamisen teorian omaksumista, kuten myöhemmin esitän), kirjoittamista sekä henkilökohtaisten että yhteiskunnallisten ristiriitojen ratkaisemisen välineenä, ja vielä yleisemmin kirjoittamista ongelmanratkaisuna. (Luku 4.)

Viidennessä luvussa siirryn pohtimaan kirjoittamista fenomenologisen psykologian kautta, tarkastelen kirjoittamista itsen toteuttamisen välineenä. Nostan myös esiin kirjoittamisen ja identiteetin monisyisen suhteen, pohdin kirjoittamista keinona muodostaa ja ylläpitää omaa identiteetin kokemusta. (Luku 5.)

Kuudennessa luvussa esitän yhdeksi kirjoittamista motivoivaksi tekijäksi kirjoittamisesta saatavan nautinnon, jonka syitä pohdin kirjoittamisen ja kokemisen/leikin välisen suhteen ja luovuustutkija Mihalyi Csikszentmihalyin (1990) flow-käsitteen kautta. (Luku 6.)

Seuraavaksi tuon esiin yhteiskunnallisen näkökulman kirjoittamisen motiiveihin, käsittelen kirjoittamisen ominaisuuksia semioottisena välineenä ja sen vaikutusta kirjoittamisen tehtäviin, sekä kirjoittamisen ja ideologioiden välistä suhdetta. Nostan esiin kirjoittajan ja lukijan välisen suhteen merkityksen, ja pohdin, miten lukijan olemassaolo voi motivoida kirjoittajaa. (Luku 7.)

Näiden motiivien esittelyn jälkeen siirryn käsittelemään motivaatiokokonaisuutta Martin E. Fordin (1992) motivaatioteorian kautta. Fordin teoriaa sovellan edelleen tarkastellessani, miten motivoinnin yleisiä periaatteita voisi soveltaa kirjoittamisen ohjaamiseen. (Luku 8.)

Luku 9 koostuu kirjailija Keijo Siekkisen haastattelusta, jota varten laadin soveltamieni teorioiden pohjalta kirjoittamisen motiiveja ja motivaatiota

koskevia kysymyksiä ja pyrin selvittämään, missä määrin käsittelemäni kirjoittamisen motiivit olivat oleellisia hänen työssään.

2 KIRJOITTAMINEN ULKOISESTI VAHVISTETTUNA TOIMINTANA

2.1. Behavioristinen näkökulma

Kirjoittamisen motiivien tutkimuksessa motiivit on perinteisesti eritelty kirjoittamisen ulkoisiin motiiveihin (tällaisia motiiveja ovat esimerkiksi raha ja sosiaalinen hyväksyntä) ja kirjoittamisen sisäisiin motiiveihin (esimerkiksi kirjoittamisen prosessista saatava ilo)¹ (ks. esim. Kellogg 1994, 104). Aloitankin tutkimukseni pohtimalla ulkoisten motiivien merkitystä kirjoittamista motivoivana tekijänä, ja etenen behaviorismin tiukan ulkoisista motiiveista suoritumisen tarpeeseen, joka on kirjoittamisen motiivina jo huomattavasti lähempänä kirjoittamisen sisäistä motiivia.

Ympäristö vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen, siitä useimmat psykologian nykytutkijat ovat yhtä mieltä. Erimielisyyttä syntyy kuitenkin heti, kun etsitään vastausta kysymykseen siitä, missä määrin se meihin vaikuttaa. (Ks. esim. Franken 1998, 12-17.) Onko yksilön käyttäytyminen ympäristön determinoimaa, vai onko hänellä mahdollisuus valita, miten suhtautuu ympäristön ärsykkeisiin ja viesteihin? Ohjaavatko ympäristön mallit väistämättä toimintaamme? Onko meillä vapaa tahto?

Lähes poikkeuksetta kirjailijoiden lapsuudenkodissa on arvostettu lukemista ja kirjoittamista, ja useilla kirjoittajilla on ollut lähipiirissään kirjallinen esikuva,

¹ On ehkä syytä huomauttaa heti, että tämä jako on jossakin määrin keinotekoinen, ja ulkoisten ja sisäisten motiivien välinen raja liukuva, kuten myöhemmin käy ilmi (ks. 2.4.).

käyttäytymismalli (ks. esim. Haavikko 1991, 335-336). Voitaisiinko kirjoittamisen syy löytää siis kirjoittajan (lapsuus)ympäristöstä?

1900-luvun alkupuolella syntynyt behavioristinen tutkimussuuntaus sai alkunsa pyrkimyksestä tehdä ihmistieteistä yhtä luotettavia ja tieteellisiä kuin luonnontieteiden katsottiin olevan (Mischel 1993, 288). Tutkimus rajattiin siihen, mikä voitiin nähdä, ja ihmisen sisäinen maailma ja motiivit jätettiin epätieteellisenä ja todistamattomana tutkimuksen ulkopuolelle. (Ford 1992, 161; Michel 1993, 295) Behaviorismin perustaja John. B Watson sivuutti tutkimuksessaan vaistojen¹ merkityksen ihmisen käyttäytymistä ohjaavina tekijöinä ja esitti, että ihmisen toimintaa ohjaa pääasiassa oppiminen, erityisesti palkkiot, joita hänelle toiminnasta annetaan (Watson & Morgan 1917 Frankenin 1998, 12 mukaan).

Behaviorismin vaikutus oli erityisen suuri 1960-1970-luvuilla, jolloin sen merkittävän edustajan, B.F. Skinnerin, teoria korvasi suurelta osin edeltävät viettiteoriat (Franken 1998, 12). Skinner korosti ehdollistumisen merkitystä ihmisen toimintaa ohjaavana tekijänä, ja väitti, että ympäristön ja ihmisen välisessä suhteessa ympäristö on aktiivinen toimija, ihminen vain tämän toiminnan kohde (Skinner 1971 Mischelin 1993, 314 mukaan). Ihminen käyttäytyy (enemmän tai vähemmän laboratoriorottien tapaan), kuten käyttäytyy, koska hänet on ehdollistettu siihen palkkioin ja rangaistuksin. Ihmisen näennäisesti monimutkaiset toiminnotkin nähtiin behaviorismin valossa vain monisyisten ärsyke-reaktio-ketjujen tuloksena. (Ks. esim. Skinner 1978, 163-175; Atkinson 1996, 666.)

Behaviorismin mukaan ihminen näyttäisi siis kirjoittavan, koska hänet on ehdollistettu kirjoittamaan erilaisin palkinnoin, tai vastaavasti rangaistu siitä, ettei hän kirjoita.

Skinner esitti myös, että silloin, kun yksilöllä on ruokaa, suoja ja turvaa, ihmisen käyttäytymistä alkavat ohjata heikommat vahvistajat. Taiteen olemassaolon Skinner selitti taiteen suojelijoiden ja apurahojen kautta, joskin

¹ Erityisesti Charles Darwinin evoluutioteorian jälkeen ihmisen käyttäytymistä oli alettu selittää vaistojen pohjalta (Franken 1998, 10).

piti näitä vahvistajia harmittavan heikkoina muokkaamaan ihmisen käyttäytymistä niin paljon, kuin Skinner itse piti tarpeellisenä:

Individuals are encouraged to devote themselves to these fields (art, music, literature, scientific exploration) through the kind of help called patronage or grants-in-aid. But these reinforcing consequences are, unfortunately, seldom as immediate or as personally effective as others. (Skinner 1978, 37.)

Taiteilija voi myös vahvistaa itse toimintaansa (luomansa teoksen kautta), mikä tekee todennäköisemmäksi tämän taiteellisen toiminnan jatkamisen:

At best the artist, composer, or writer acts to produce something which reinforces *him*, and he is most likely to continue to be productive when that is the case (Skinner 1974, 187).

Skinner ei mainitse, mikä taiteellisessa työssä vahvistaa taiteilijaa itseään, mutta tarkentaa nopeasti, ettei selkeän käyttäytymiskaavan havaitsemisen vaikeus tarkoita, että henkisen elämän olemassaolo olisi todistettu:

The fact that conspicuous behaviour is lacking does not mean that mental life has been demonstrated (Skinner 1974, 187).

Skinnerin mukaan ihmisen käyttäytymistä voidaan myös muokata kontrolloimalla ärsykeitä, jotka hänen toimintaansa ohjaavat (Skinner, 1974, 39-40, 46). Voisimme siis halutessamme kasvattaa kenestä tahansa kirjailijan tarjoamalla hänelle oikeanlaisen ympäristön ja sen ärsykkeet.

Behavioristisen tutkimussuuntauksen mukaan ihmisen toiminta edustaa viimekädessä pyrkimystä sopeutua ympäristöön. Käytännössä se tarkoittaa, että ihmisellä on tarve sekä hallita ympäristöään että pysyä elossa, eikä ihminen pysty edes valitsemaan näiden tarpeiden välillä. Eloonjäämisen tarve voittaa konfliktin vallitessa aina. (Franken 1998, 5.) Jotkut tutkijat väittävätkin, että esimerkiksi viestinnän syyt voidaan johtaa mm. vallanhaluun ja selviytymiseen (ks. esim. Dimbleby & Burton 1985, 9-10).

Erityisesti humanistisen psykologian edustajat ovat voimakkaasti kritisoineet behaviorismia ja epäilleet sen kykyä selittää ihmisen luovaa toimintaa. (Michel 1993, 314-315) Skinner itse pyrki vastaamaan teoriaansa vastaan esitettyyn kritiikkiin selventämällä, että luovaan toimintaan vaikuttavat oleellisesti - darwinistiseen tapaan - myös sattumat ja mutaatiot. Näin Skinner pyrkii selittämään kielellisen luovuuden esiintymisen:

Novel verbal responses are likely to be generated by discussion, not only because more than one history of reinforcement is then active but also because different histories may by accident or design lead to novel settings (Skinner 1974, 115).

Skinnerin puolustusargumenteista huolimatta behavioristista motivaatioteoriaa pidetään jokseenkin vanhentuneena, eikä sen selitysvoimaisuuteen enää juurikaan uskota, mitä tulee ihmisen käyttäytymisen tulkintaan, luovuuden tutkimiseen ja ns. korkeampien henkisten toimintojen selittämiseen. Behaviorismia klassisessa muodossaan pidetäänkin lähinnä tärkeänä historiallisena vaikuttajana, ei niinkään nykypsykologian merkittävänä motivaatioteorianana. (Ks. esim. Michel 1993, 389-390; Ford 1992, 161.)

2.2. Mallioppimisen merkitys

Siinä missä behavioristit korostivat suoran vahvistamisen merkitystä toiminnan omaksumiselle, myöhemmät tutkijat näkivät ihmisen havaitsemisen tärkeänä toimintaa ohjaavana tekijänä. Mallioppimisen (observational learning, modeling) käsitteen toi psykologian tutkimukseen Albert Bandura, joka esitti, että oppimiseen vaikuttavat suurelta osin havainnot, joita yksilö tekee muiden käyttäytymisestä ja näiden käyttäytymismallien lopputuloksista. Suoraa ulkoista vahvistamista ei siis välttämättä tarvita. Erityisesti ihmisen toimintaa

ohjaavat Banduran mukaan yksilön arviot toiminnan lopputuloksesta.
(Bandura 1977, 22.)

Banduran suuntausta kutsutaan sosiaalisen oppimisen teoriaksi. Nämä sosiaalisen oppimisen tutkijat toivat ihmisen sisäiset toiminnot takaisin tutkimuksen kohteeksi, erityisesti havaitsemisen ja kognitiivisten toimintojen tutkimisen kautta. (Bandura 1977, 24-28; Michel 1993, 316.)

Bandura erottelee erilaisia mallioppimisen tapoja: yksilö voi toimia ympäristön mallin vaikutuksesta, koska toimintamalli on olemassa (varsinkin silloin, kun ihminen, jonka toimintaa yksilö havainnoi, on yksilölle tärkeä), tai yksilö voi ohjata toimintaansa havaitsemiensa toimintamallien seurausten perusteella (Bandura 1971, 5-6). Kirjoittamiseen sovellettuna yksilö voisi siis kirjoittaa, vain koska hänen ympäristönsäkin tärkeät ihmiset kirjoittavat, mutta myös sen vuoksi, että hän näkee toisia palkittavan kirjoittamisesta. Mallit taas voivat olla niin todellisia kuin symbolisiakin, kuten esimerkiksi kielellisiä tai kuvallisia malleja (Bandura 1971, 1-2). Teorian pohjalta näyttäisikin olevan mahdollista, että esimerkiksi median – lehtien, kirjojen, television ym. - kautta vaikuttavat käyttäytymis- ja roolimallit voisivat toimia kimmokkeena kirjoittamisen aloittamiseen.

Sosiaalisen oppimisen tutkijoita kiinnosti enemmän se, miten informaation käsittely on osa oppimisprosessia — tässä he lähestyivät jo kognitiivista psykologiaa — kuin se, miten tällainen oppiminen palvelee esimerkiksi ihmisen eloonjäämistä (Franken 1998, 14). Toiminnasta saatava palkkiokin voi Banduran mukaan olla niin materiaalista, symbolista kuin myös tyytyväisyyttä itsestä ja omasta onnistumisesta (Bandura 1977, 103-104).

Mallioppiminen voi ehkä tarjota yhden varteenotettavan selityksen kirjoittamisen motivaation ja taidon synnylle. Kuten Ritva Haavikko kirjoittaa:

-- oma suku on tarjonnut kirjailijan tai ainakin kirjoittavan ihmisen esikuvan, käyttäytymismallin jonka lapsi on voinut sisäistää ja omaksua. Yllättävän moni kirjailijoiden vanhemmista on itse ollut kirjailija tai harrastuskirjoittaja: monessa tapauksessa myös suvun piirissä on vaikuttanut suuri kirjailija, jolle perheen tietoisuudessa on annettu kunniasija. ---

Kirjallisuus on perhepiirissä ehdotonta ihailua nauttiva arvo, vapaan kirjailijan ura toteutumistaan odottava haave. (Haavikko 1991, 336, 340)

Lapsi voi siis alkaa kirjoittaa, koska kirjoittamista ja kirjailijoita arvostetaan hänen lähiympäristössään, tai yksinkertaisesti koska se on olemassaoleva toimintamalli¹. Haavikko esittää myös epäsuorasti, että selitys sille, miksi juuri näistä ihmisistä on tullut kirjailijoita - eikä esimerkiksi pelkkiä harrastajakirjoittajia -, löytyy siitä, että he ovat (mallioppimisen ja lukemista ja kirjoittamista tukevan kodin vaikutuksesta) aloittaneet kirjoittamisen jo hyvin nuorena, jolloin taidolla on mahdollisuus kehittyä huippuunsa:

Jos siis mestariksi aikoo, kirjoittaminen niin kuin viulunsoitto, tulisi aloittaa varhain (Haavikko 1991, 336).

Mallioppimista ei kuitenkaan tapahdu ainoastaan lapsuudessa, toisin kuin Ritva Haavikon esimerkeistä voisi päätellä. Aikuinenkin näkee ympärillään erilaisia toiminta- ja roolimalleja, jotka osaltaan ohjaavat hänen toimintaansa, tosin Banduran mukaan ihmisestä tulee hänen kehittyessään aina vain itseohjautuvampi. (Ks. esim. Bandura 1977, 103-104.) Mallioppimista (kuten muutakin oppimista) voi siis tapahtua lapsuuden jälkeenkin, joten aikuisina aloittavien kirjoittajien tuskin tarvitsee luopua kirjoittamishaaveistaan vain siksi, että heillä ei ole ollut kirjoittamisen malleja lapsuudessaan.

Mallit ohjaavat myös jossakin määrin identiteetin muodostamista ja etsimistä, mistä enemmän myöhemmin (ks. 5.3.).

¹ Paitsi että mallioppiminen edesauttaa kirjallisen ilmaisun/viestinnän omaksumista, se on myös luonnollisesti edellytys jo kielen oppimiselle (mm. Bandura 1971, 3).

2.3. Kirjoittaminen kompensaaiona

Alfred Adler toi psykologian tutkimukseen kompensaaion käsitteen, jolla hän viittasi ihmisen ponnisteleeseen synnynnäisten puutteiden korvaamiseksi. Adlerin työn teoreettinen tausta on lähempänä psykoanalyttista koulukuntaa ja Freudin näkemyksiä kuin behaviorismia ja sosiaalisen oppimisen teorioita (Michel 1993, 69-70). Esittelen hänen teoriansa kuitenkin tässä yhteydessä, koska kompensatio voidaan nähdä kirjoittamisen ulkoisena motiivina, ja koska myös kompensatioteoria korostaa ympäristön (ja erityisesti sosiaalisen arvostuksen) merkitystä ihmisen toimintaa ohjaavana tekijänä.

Adler näkee lapsuudenkokemusten vaikutuksen ihmisen myöhemmälle toiminnalle varsin suurena. Hänen mukaansa lapsen synnynnäinen avuttomuus ja haavoittuvuus saavat lapsen tuntemaan alemmuutta, jonka kompensoimiseksi hän myöhemmin ponnistelee koko elämänsä ajan. Ihminen pyrkii korvaamaan (Adlerilla lähinnä fyysisen) puutteen tavoittelemalla ylemmyyttä ja täydellisyyttä. Tästä syntyy kompensatiomotiivi (compensatory motivation). (Adler 1930, 5-9, 37; 1965 84-88.)

Kirjoittamisen motivaatio (ja erityisesti ehkä pyrkimys olla kirjailija) voi siis Adlerin kompensatioteorian valossa syntyä yksilön pyrkimyksestä kompensoida muilla alueilla havaitsemansa puutteet sosiaalisesti arvostetun toiminnan kautta.

Kompensatio on ainakin perinteisesti nähty suomalaisissa kirjailijatutkimuksissa yhtenä merkittävistä kirjailijan syntyyn vaikuttavista tekijöistä. Ritva Haavikko johtaa perusteet tähän aina antiikin Kreikasta asti:

"Soitto on suruista tehty, murehista muovaeltu" tietää kansanruno. Myös antiikin Kreikassa oli pantu merkille runouden kallis hinta. Uskottiin, että runoilijan ja näkijän kyky saavutettiin kompensaaion (lat.compensare, "punnita tasapainoon"), siis lahjojen tasapainottamisen kautta. Runoilijoita pidettiin jumalten tulkkeina, joilta nämä riistivät puuskittain järjen puhuakseen itse heidän kauttaan, sillä "niin kauan kuin järki on tallella, kukaan ei pysty runoilemaan tai

toimimaan oraakkelinä", kirjoittaa Platon. Sekä Demodokselta että Homerokselta jumalat veivät taas näön, mutta antoivat korvaukseksi "laulun suloisen lahjan". (Haavikko, 1991, 344.)

Haavikon mukaan kirjailijaksi ryhtymistä voi motivoida myös koko perhettä koskeva alemmuudentunne, joka saa yksilön ponnistelemaan perheen kunnian palauttamiseksi:

Etenkin isän tai äidin itsemurha, mielisairaus tai vanhempien avioero herättää myös sosiaalisia huonommuuden tunteja. Sitä paitsi perheenpään luonnollinen kuolemakin merkitsee usein samalla taloudellista romahdusta, joka sysää koko perheen yhteiskunnassa alemmalle portaalle. -- Tämä näkökohta pitänee paikkansa monenkin kirjailijan kohdalla, esimerkiksi Paavo Haavikon, joka nuorukaisena katsoi, ettei hänellä isän kuoltua ollut mahdollisuutta akateemisiin opintoihin niin kuin vanhemmilla veljillä itsestään selvästi oli ollut. Kuitenkin hän kirjailijantyöllään niitti mainetta isän nimelle ja muulla työllään hankki takaisin isän ja isoisänsä omaisuuden. (Haavikko, 1991, 345.)

Haavikko (ja Adler) saavat tukea väitteilleen joiltakin kirjailijoilta, jotka näkevät kompensaation ainakin osittaisena syynä kirjoittamiseensa:

Osittain se on kompensaatiota ja osittain pärjäämistä ja -- ei ainakaan rahaa eikä tollasta. -- Osittain varmaan myös sellasta paikkaa tai asemaa, ehkä. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 135.)

Näyttäisi siis siltä, että kompensaatio, pärjääminen, omien puutteiden korvaaminen sosiaalisesti arvostetulla toiminnalla - mitä kirjoittaminen länsimaisessa kulttuurissa on (ks. esim. Clark & Ivancic 1997, 116) -, voisi olla yksi kirjoittamista motivoivista tekijöistä. Tähän kompensaatioon liittyy myös vahva halu olla kirjailija, todistaa arvonsa muiden silmissä¹.

¹Enemmän identiteetin ja kirjoittamisen välisistä yhteyksistä myöhemmin (ks. luku 5.3.).

2.4. Suoriutumisen halu toimintaa ohjaamassa

Pirkko Saarinen eritteli kirjailijoiden mainitsemia motiiveja vuonna 1976 mm. seuraavasti:

Suoritusmotiivit ja pätemisentarve ovat kirjailijain usein mainitsemia kirjoittamisen syitä. Lausumissa on mainittu kunnianhimo, maineen, kiitoksen, huomion ja tunnustuksen saavuttaminen, itsetehostus, halu näyttää muille pystyvänsä kirjoittamaan, halu osoittaa pätevyytensä. Kirjoittaminen on katsottu yhdeksi suorituslaksiksi, ja on haluttu suoriutua siinä niin hyvin kuin mahdollista. (Saarinen 1976, 272.)

Lainauksesta käy ilmi edellä käsitellyn kompensaation käsitteen vaikutus, mutta siinä ovat läsnä myös suoritusmotivaatio ja halu suoriutua, jotka ovat seuraavaksi käsittelemiäni motivaatiotekijöitä.

Ronald T. Kellogg esittää teoksessaan *the Psychology of Writing* (1994), että luovan työn tuloksellisuus on vahvasti sidoksissa kirjoittajan motivaation suuruuteen, erityisesti suoritusmotivaatioon¹ (achievement motivation), joka lisää tehtävään käytettyä aikaa ja siten myös tuottavuutta (Kellogg 1994, 102). Kirjoittaja, jolla on vahva suoritusmotivaatio, käyttäisi siis Kelloggin mukaan enemmän aikaa kirjoitustehtävän suorittamiseen, jolloin hänen tuottavuutensa myös kasvaisi. Kelloggin teoksessa suoritusmotivaation taustalla ei (ainakaan selkeästi) kuitenkaan näy kompensaation tarve: kyse ei ole enää halusta kompensoida muita puutteita, vaan halusta suoriutua tehtävästä, saavuttaa toivottu lopputulos.

Suoritusmotivaatio voi vielä jossakin määrin olla kirjoittamisen ulkoinen motivaatiotekijä, koska ihminen, jolla on vahva suoritusmotivaatio, haluaa ehkä suorittaa tehtävän (erityisesti koetilanteessa) myös muiden osallistujien tai saamansa arvioinnin vuoksi. Kelloggin yhteydessä on kuitenkin myös syytä

¹ Kellogg ei eritele motiiveja ja motivaatiota toisistaan.

huomata, että hänen soveltamansa tutkimustulokset (French & Thomas 1958) on saatu lähinnä ongelmanratkaisua edellyttävissä koetilanteissa, ja niitä tulisi soveltaa varauksella varsinkin vapaaehtoiseen luovaan kirjoittamiseen, jossa ei kirjoiteta valmiista tehtävänannosta koetilanteessa (Kellogg 1994, 102).

Suoritusmotivaatiota muistuttaa suoriutumisen halu, joka syntyy ihmisen halusta hallita tehtävä ja toimia tehokkaasti, saada tunne kyvykkyydestä. (Mischel 1993, 66) Suoriutumisen halu (competence motivation)¹ ei kuitenkaan tarkoita täysin samaa asiaa kuin suoritusmotivaatio (achievement motivation). Suoritusmotivaatio tähtää tehtävän suorittamiseen ja loppuunsaattamiseen, tuloksen saavuttamiseen. Suoriutumisen halu on enemmän sidoksessa ihmisen kuvaan omasta itsestään, halusta kyetä, hallita ja saavuttaa tunne tehokkuudesta. Suoritusmotivaatiota taas ohjaa pyrkimys onnistua, saavuttaa lopputulos myös muiden silmissä, kuin suoriutumisen halua, joka perustuu ihmisen omalle arviolle toiminnastaan. (Vrt. Mischel 1993, 66; Kellogg 1994, 102.)

Suoriutumisen halua voidaan siis pitää enemmän toiminnan sisäisenä motiivina kuin suoritusmotivaatiota, koska sen vaikutuksesta toiminta on tyydyttävää itse toiminnan vuoksi, ilman ulkoista palkintoa:

Competence motivation is a desire for mastery of a task for its own sake and may apply to such diverse tasks as running, piano playing, juggling, chess, or the mastery of a new surgical procedure. -- Moreover, people engage in activities that satisfy competence needs for the sake of activity, not for the sake of any external reward such as the praise, attention or money to which it may lead. (Mischel 1993, 66.)

Tämä suoriutumis- tai kyvykkyydsmotivaatio saa ihmisen toimimaan toiminnan itsensä aiheuttaman mielihyvän vuoksi. Tosin toiminnan palkitsevuus on sidoksissa juuri kyvykkyyden tunteeseen (feeling of efficacy), jota onnistuminen tehtävässä aiheuttaa. (Mischel, 1993, 66.)

¹ Käsitteen esitteli alunperin Robert White 1950-1960-lukujen taitteessa. Whiten mukaan suoriutumisen halua ei voida johtaa sen paremmin biologisiin vietteihin kuin ulkoisiin palkintoihinkaan. (Mischel 1993,66.)

Suoritusmotivaation ohjaama kirjoittaja siis kirjoittaa, koska haluaa onnistua tehtävässä, saattaa sen loppuun (mahdollisesti myös muiden silmissä). Suoriutumisen halusta motivoitunut kirjoittaja taas nauttii, kun onnistuu kirjoittamaan, iloitsee osaamisestaan ja kyvykkyydestään.

2.5. Ulkoiset motiivit ja niiden vaikutus luovuuteen

Mutta takaisin kirjoittamisen ulkoisiin motiiveihin. Kirjoittamisen ulkoisia motiiveja olivat siis esimerkiksi edellämainitut raha, sosiaalinen hyväksyntä, status. Haapaniemen ja Kuuselan tutkimuksessa raha¹ tai kuuluisuus motivoi kahta kahdeksastatoista kirjailijasta (Haapaniemi & Kuusela 1989, 135). Yleensä kirjailijatuksissa rahan merkitystä pidettiinkin toissijaisena (ks. esim. Saarinen 1976, 274; Kähkönen 2001, 40).

Voi tietysti olla, että kirjailijat tutkimuksissa kaunistelevalle motiiveitaan, mutta ehkä on paremminkin kysymys siitä, että Suomessa kirjailijan on muutamia harvoja poikkeuksia lukuunottamatta hyvin vaikea elää kirjallisella työllä ja saatu julkisuuskin (toinen mahdollinen ulkoinen motiivi) voi olla vaatimatonta. Jari Tervo päätti Miten kirjani ovat syntyneet -luentonsa (2001) seuraavasti:

Lopuksi on tavattu lausua jotain kohottavaa. Yritän sen sijaan rehellisyyttä. Kaikkea on kokeiltava kerran. Haastatteluissa olen kertonut ryhtyneeni kirjoittamaan, koska se vaikutti vaivattomalta tavalla saada rahaa ja mainetta. Nyt, kun olen asiaa parikymmentä vuotta harkinnut, minun on myönnettävä puhuneeni haastatteluissa totta ja vain totta. Haluan saada vaivatta rahaa ja mainetta. Olen väärällä alalla. (Tervo 2001, 449.)

Leikillisyydestään huolimatta Tervon puhe paljastaa ehkä kuitenkin jotakin niistä syistä, jotka voivat motivoida ihmistä kirjoittamaan. Yksilön asettama

¹ Rahanansaitsemispyrkimyksen takana voinee vaikuttaa myös jokin muu perustavanlaatuisen motiivi, kuten esimerkiksi turvallisuuden tarve tai vallanhalu.

tavoite voi luonnollisesti ohjata hänen toimintaansa, vaikkei asetettua tavoitetta koskaan saavutettaisikaan. Onhan myös sellaisia kirjailijoita, joita onnistaa rahan ja kuuluisuuden suhteen. He voivat hyvinkin esimerkillään innostaa muita kirjoittajia.

Mutta vaikuttaako kirjoittamisen lopputulokseen se, onko kirjoittaja motivoitunut kirjoittamisen sisäisistä vai ulkoisista syistä? Vaikuttaako työn lopputulokseen, jos ihminen haluaa kirjoittamalla ansaita rahaa, mainetta, sosiaalisen statuksen tai hyväksyntää? Theresa Amabilen mukaan kyllä. Tutkimuksessaan *Motivation and Creativity: Effects of Motivational Orientation on Creative Writers* (1985) Amabile pyrki osoittamaan, että ulkoiset motiivit vaikuttavat haitallisesti syntyvän tekstin luovuuteen. (Amabile 1985, 393.)

Amabile jakoi nuorista luovista kirjoittajista muodostuvan tutkimusjoukon kolmeen ryhmään, joista yksi toimi kontrolliryhmänä. Kaikkia opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan kaksi runoa. Ennen toisen runon kirjoittamista toinen koeryhmistä sai täytettäväkseen kyselylomakkeen kirjoittamisen ulkoisista motiiveista, toinen koeryhmistä sai kyselyn sisäisistä motiiveista. Myöhemmin runot arvioitiin, ja ulkoisia motiiveja pohtineiden opiskelijoiden runot havaittiin selkeästi vähemmän luoviksi¹ kuin kontrolliryhmän ja sisäisiä motiiveja pohtineiden opiskelijoiden. (Amabile 1985, 397.)

Myöhemmin mm. Sternberg ja Lubart (1989) ovat kritisoineet Amabilen tutkimusta siitä, että Amabile on tulkinnut kokeen tuloksia väärin. Sternbergin ja Lubartin mukaan kyse ei ole niinkään siitä, että ulkoiset motiivit sinänsä tuhoaisivat luovuutta, vaan siitä, että ulkoisesti motivoituneet opiskelijat eivät olleet niin tehtäväsuuntautuneita (task-oriented) kuin sisäisesti motivoituneet opiskelijat. Ulkoiset motiivit vievät kirjoittajan huomion tehtävän ulkopuolelle, sen lopputulokseen, kun taas sisäiset motiivit pitävät sen tehtävässä kiinni. Lisäksi Ochse (1990) huomautti myöhemmin, että tulokset pätevät vain laboratoriomaisessa tilanteessa, ja niitä tulisi yleistää vain varovaisesti sen

¹ Tekstejä arvioivat runokokoelmia julkaisseet kirjailijat, joita ohjattiin käyttämään omia luovuuskäsityksiään arvioinnin pohjana (Amabile 1985, 397). Amabilen tutkimuksen taustalla näkyy vahva luovuuden arvostus: luovuus oli ainoa tekstien arvottamiskriteeri. Kysyä voi tietysti myös, onko luova teksti aina hyvä teksti - tai hyvä teksti luova.

ulkopuolelle. (Sternberg & Lubart 1989, Ochse 1990, Kelloggin 1994, 104-105 mukaan.)

Ehkä on myös syytä pitää mielessä, että pitkälinen kirjoittamisen prosessi (kuten esimerkiksi romaanikäsitteiden kirjoittaminen) voi välillä edellyttää sitä, että kirjoittaja kiinnittää huomiota lopulliseen tavoitteeseen ja kerää motivaatiota muistuttamalla itseään siitä, mitä hän voi prosessin loputtua saavuttaa. Samoin kirjailijat tekevät usein töitä tilauksesta, eivätkä välttämättä koe tilauksia vastenmielisinä (ks. esim. Haavikko 1991, 47).

Kaikesta tästä kriittisestä huolimatta näkisin kuitenkin, että Amabilen tutkimus antaa viitteitä siitä, että esimerkiksi kirjoittamisen ohjaamisessa olisi syytä edistää opiskelijoiden sisäistä motivaatiota, vaikka vain siksi, että sisäisesti motivoituneet opiskelijat suuntaavat huomionsa ja energiansa itse tehtävään — mikä taas (kuten Amabilen tutkimus osoitti) vaikuttaa ainakin jossakin määrin heidän kirjoittamiensa tekstien luovuuteen.

3 KIRJOITTAMINEN PSYKODYNAAMISEN SUUNTAUKSEN VALOSSA

3.1. Vietit luovan työn taustalla

Sigmund Freud muotoili psykoanalyttisen teorian, jonka vaikutus psykologiaan ja muihinkin tieteenaloihin on ollut merkittävä. Freud työskenteli voimakkaimmin ennen 1940-lukua, mutta hänen oppinsa ovat eläneet vahvoina senkin jälkeen. (Mischel 1993, 134) En tässä esittele niinkään Freudin alkuperäisiä näkemyksiä kuin psykoanalyttista suuntausta (klassisessa muodossaan) ja sen luovuuskäsityksiä yleensä.

Psykoanalyttisen koulukunnan näkemys ihmisen toimintaa ohjaavista tekijöistä perustuu oletukselle siitä, että ihmisen käyttäytyminen on

psykologisesti determinoitua ja että hänen toimintaansa ohjaavat syyt ovat hänen tietoisuutensa ulkopuolella. Emme ole tietoisia omista motiiveistamme. Ihmisen toiminnan syyt ovat tiedostamattomalla alueella, jonne ei ole pääsyä, siitä superegomme pitää huolen. Suuntauksen perustaja Freud siirtyikin etsimään toiminnan motiiveja mm. unista, virhelausumista ja vapaasta assosiaatiosta. (Mischel 1993, 36-41.)

Psykoanalyttisen suuntauksen mukaan kaiken ihmisen toiminnan päämäärä on mielihyvä, jolla tarkoitetaan jännityksen vähenemistä tai energian vapautumista (Mischel 1993, 41). Toiminnan perustana toimivat taas vietit ja viettienergia. Ihmisen toimintaa ohjaa tämä energia, jota hänellä on käytettävissään vain rajallinen määrä. Jos energian kulku johonkin suuntaan estyy, se löytää toisen ulospääsytien. Se, mitä pidämme korkeampana henkisenä toimintana onkin vain viettitoimintojen sublimointia sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi toiminnaksi. Erityisesti ihmisen toimintaa ohjaavat seksuaali- ja aggressiovietit. (Pervin 1989, 77-78.)

Psykoanalyttinen koulukunta näki myös taiteen yhtenä näiden viettien (sosiaalisesti hyväksyttävämpänä) purkautumistapana. Taiteelliset pyrkimykset, kuten kaikki kulttuurin tuotteet, ovatkin suuntauksen mukaan seksuaalisen ja aggressiivisen energian ilmaisua, jonka ei sallita ilmenevän suoremassa muodossa. (Pervin 1989, 77-78.)

Suuntauksen parissa on vedetty yhteyksiä luovan aktiviteetin ja neuroottisen prosessin välille. Luovuutta pidettiin yhtenä neuroottisen päiväunelmoinnin¹ muotona. (Hägglund 1984, 129.) Luovuuden ja sairauden fantasioiden ja harhojen välillä onkin psykodynaamisessa koulukunnassa nähty paljon samankaltaisuutta.

Psykoanalyttinen koulukunta on vieläkin voimissaan, joskin suuntauksen edustajat ovat pyrkineet kehittämään Freudin ajatuksia edelleen ja joissakin kohdin jo eronneet Freudin käsityksistä (Mischel 1993, 87).

¹ Ks. kirjoittaminen kokemisena (6.2.).

Suomessa psykoterapeutti Tor-Björn Hägglund esittelee artikkelissaan *Luovuus psykoanalyttisen tutkimuksen valossa* (1984) taiteellisen, tieteellisen ja poliittisen toiminnan suhdetta luovuuteen seuraavasti:

Aktiivista toimintaa säätelevät monet muutkin intressit kuin luovuus. Luovuuskin voi olla mukana aktiivisessa aikaansaannoksessa, mutta paljon vaikuttavampia voimia ovat mm. henkilökohtaiset ambitiot, ideologia, kompensaaion tarve, hyödyn tavoite, itsetehostus, psyykinen oire ja vallan tavoittelu. (Hägglund 1984, 124.)

Luovuus jää siis Hägglundin mukaan näiden muiden psyykkisten voimien jalkoihin. Hägglundin artikkelissa luovuus ei välttämättä näyntydy kovinkaan ihailtavassa valossa. Pyrkinessään etsimään syitä luovuuteen Hägglund johtaa sen narsismiin:

Näin ollen luovuus on sellainen oman narsismin ratkaisukeino, joka vähentää tai poistaa kokonaan yksinäisyyden, irrallisuuden tai ulkopuolisuuden tunteen, mikä aina enemmän tai vähemmän liittyy tasapainottomaan tai häiriintyneeseen mieleen (Hägglund 1984, 126).

Toki Hägglund pitää luovuutta parempana narsismin ratkaisuna kuin esimerkiksi narsistisesta häiriöstä kärsivän mielisairaana käytöstä, mutta yhtä kaikki luovuus jää nimenomaan pyrkimykseksi ratkaista narsistisuus — tai jokin muu mielenhäiriö - jokseenkin terveellä tavalla. Hägglundin mukaan luova kyky on "ennen kaikkea tie ulospääsyyhen henkilökohtaisten häiriöiden umpikujasta". (Hägglund 1984, 126, 140.)

Psykodynaaminen teoria vaikuttaa siis edelleen, joskin sitä vastaan on esitetty suhteellisen voimakasta kritiikkiä. Teoriaa on syytetty mm. siitä, että sen perustavanlaatuisia lähtöoletuksia on mahdotonta todistaa, ja että sen teorioiden pitävyyttä voidaan verrata tarinankertomiseen. (Ford 1992, 156; Mischel 1993, 135.)

3.2. Psykodynaaminen motivaatioteoria kirjailijatutkimuksissa

Kuten johdannossa mainitsin, psykodynaaminen motivaatioteoria tarjosi kirjailijatutkimuksille ulospääsytien niin behaviorismista kuin kirjoittamista mystifioivista luovuusselityksistä (ks. 1.2.).

Pirkko Saarinen ei tosin viittaa tutkimuksissaan (1983, 1984) suoraan Freudiin — vaikka ilmoittaa soveltavansa tutkimuksessaan psykodynaamista luovuusteoriaa — vaan H. Gutmaniin, jonka mukaan luovuuden taustalla on "itsensä monistamisen energialähde". Saarinen näkee Gutmanin tapaan ihmisen luovan toiminnan lajin säilymisen ja lisääntymisen valossa:

Henkisen luovan toiminnan energia ja seksuaalienergia ovat tästä samasta lähteestä peräisin. Ne vain vievät eri tasojen ilmentymiin. Henkinen luovuus on biologisen luovuuden ilmausta käyttäytymistasolla. (Saarinen 1984, 174-177.)

Tämä psykodynaaminen taustateoria ja erityisesti oletus luovuuden ja seksuaalisuuden yhteydestä vaikuttaa tutkimuksessa mm. Saarisen kirjailijoille esittämiin motivaatiota koskeviin kysymyksiin. Pyrkinessään saamaan selville kirjailijoita motivoivia tekijöitä Saarinen tiedustelee mm. ihastumisen ja rakastumisen vaikutusta kirjoitusprosessiin ja seksuaalisen aktiivisuuden ja luovan prosessin yhteyksiä. (Saarinen 1983, 156.) Nämä kysymykset on myös omaksuttu sellaisenaan myöhempiin kirjailijahaastatteluihin (ks. Haavikko & Saarinen 1987, 205-206). Oletettavasti taustateorian monipuolistaminen tai muuttaminen — jos siihen siis on aihetta — vaikuttaisi näihin kirjailijoille esitettyihin kysymyksiin, kysymykset heidän vastauksiinsa ja vastaukset myös tutkimustuloksiin.

Vaikka Gutmanin luovuusteoria jää jokseenkin ainoaksi, jonka Saarinen esittelee, Saarisen tutkimusote sinällään on huomattavasti monipuolisempi:

Varsinkin sisäisen dynamiikan sisällysluettelosta tulisi pitkä: pätemisen tarve, itsetehostus, suoritusmotiivit, älyllisen tyydytyksen etsiminen, mielikuvituksella leikkiminen, kontaktin etsiminen, taloudelliset syyt, havaintojen ja elämysten tallentamisen halu, oman identiteetin vahvistaminen, itsensä ilmaiseminen ja toteuttaminen, elämän jatkuminen tuotteessa, itsensä kehittäminen, yksinäisyyden ja depression hallitseminen, mielentasapainon säilyttäminen, vapautuminen painostavista muistoista, ristiriitojen saaminen hallintaan jne. (Saarinen 1984, 180.)

Kuten lainauksesta käy ilmi, Saarisen tutkimus ei sovelle ainoastaan psykodynaamista luovuusteoriaa, vaikka se voimakas vaikuttaja hänen tutkimuksessaan onkin. Näiden esimerkkien taustalla vaikuttavat myös edellä esitetyt ulkoiset kirjoittamisen motiivit, jossakin määrin myös kognitiivinen psykologia. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että soveltuvan motivaatioteorian puutteessa Saarinen on täytynyt lähestyä kirjailijoiden motiiveja hyvin erilaisista, joskus hajanaisiltakin tuntuvista näkökulmista. Kirjoittamisen syitä Saarinen pyrkii haarukoimaan myös esittämällä kirjailijoiden kommentoitavaksi 50 motivaatiota koskevaa väitettä, jotka kirjailijat ovat eri yhteyksissä esittäneet (Saarinen 1983, 160-163).

Psykodynaaminen teoria on vaikuttanut myös siihen, kuinka kirjailijat itse tarkastelevat omia motiivejaan. Jotkut kirjailijat ovat omaksuneet hyvin selkeästi psykodynaamisen diskurssin, jota vasten he hahmottelevat omaa työtään ja sen motiiveja. Christer Kihlman kuvaa kirjoittamismotiivejaan seuraavasti:

Olemme psyykkisesti kykenemättömiä tutkimaan sitä mitä meissä tiedostamattamme tapahtuu tai hankkimaan siitä tietoa. Jos muuta väitämme, petämme itseämme. Tämä johtuu luultavasti siitä, että elämämme on oltava siedettävissä; kysymyksessä on puolustusmekanismi. Meidän on unohdettava tai tukahdutettava menneisyyden ja nykyhetken kokemukset, joita arkielämämme ei jaksata kohdata. Usein ne ovat tuskallisia mutta ratkaisevia kokemuksia, jotka pitkälti määräävät elämämme suuntauksen ja muodon. --- Jos haluamme saada selville jotakin niistä voimista jotka toimivat tiedostamattomaksi jäävällä alueellamme, tarvitaan psykoanalyttista keskustelukoneistoa, joka vaatii aikaa, energiaa ja koko joukon rahaa. Useimmat meistä alistuvat psykoanalyttisen keskustelun vaatimuksiin vain henkilökohtaisen kriisin paineessa. (Kihlman 1991, 82.)

4 MIELENHALLINNASTA ONGELMANRATKAISUUN

4.1. Kirjoittamisen terapeuttinen merkitys

Tässä luvussa käsittelen kirjoittamista mielenhallinnan ja ongelmanratkaisun välineenä. Syvennyn ensin kirjoittamisen terapeuttiseen merkitykseen lähinnä edellä esitellyn psykodynaamisen luovuusteorian valossa, minkä jälkeen irtaudun hieman tästä teoriasta ja pohdin kirjoittamisen ja ristiriitojen välistä suhdetta. Lopuksi käsittelen kirjoittamista ongelmanratkaisuna, jolloin olen jo siirtynyt lähes täysin kognitiivisen psykologian sovelluksiin.

Monet kirjallisuuden- ja luovuudentutkijat korostavat kirjoittamisen terapeuttista merkitystä. "Mielen luovaa vaihetta edeltää suru, menetys tai surumieli jostakin" kirjoittaa Tor-Björn Hägglund (Hägglund 1984, 141). "Esitetyistä teorioista kehityskelpoisimmalta vaikuttaa Freudin näkemys ristiriidoista ja traumaista, sielullisista vammoista, taiteen luomisen lähtökohtana" esittää puolestaan Ritva Haavikko (Haavikko 1984, 236). Kirjallisuudentutkija Juhani Niemi näkee traumatisoitumisen ja fyysisten sairauksien¹ merkityksen niin suurena, että analysoi jopa lääkärikoulutuksen saaneiden kirjailijoiden piirteitä ja heidän työskentelymetodejaan. Niemi hahmottelee kirjailijan yhdeksi rooliksi sijaiskärsijän ja lääkärin: kirjailijan osa on purkaa yhteisönsä traumoja. (Niemi 2000, 71-72)

Näiden näkemysten pohjalta kirjoittaminen näyttäisi edellyttävän jonkinasteista traumaa, joka laittaa kirjoittajan luovuuden liikkeelle. Ritva Haavikko pitääkin traumatisoitumista tärkeänä vaikuttajana sille, että ihmisestä tulee kirjailija:

¹ Vrt. kirjoittaminen kompensaaiona (2.3.).

Pätemisentarpeeseen pohjaava selitys ei siis yksin riitä: nähdäkseni taiteilijan työn taustalla tavallisesti on traumaattinen yksilön koko persoonallisuuteen jälkensäjäntänyt kokemus. Tavallisimmassa tapauksessa, orpoudessa, kun vanhemman kuolema sattuu varhain, menetys on niin kipeä, että lapsi sen kestääkseen suuntaa mielensä kuvitteelliseen, pois raskaasta tilanteesta kirjojen ja kuvien värikkäisiin maailmoihin. Näin hänestä kehittyy katselija, kuuntelija, piirtäjä, lukija, kirjoittaja, joka mielikuvituksessaan luo menetetyn tilalle uuden todellisuuden. --- Sen että kyse on traumasta, osoittaa kirjailijoiden tarve tuotannossaan toistuvasti käsitellä menetystään. (Haavikko 1991, 349.)

Samoilla jäljillä on runoterapeutti Juha Sandberg (1989), joka käyttää hyväkseen psykodynaamisen teorian käsitystä kielen syntyä edeltävästä traumasta. Kieli syntyy lapsen eriytymisen, separaation, aikana, kun lapsi korvaa kielellä sen, mikä häneltä puuttuu. Erityisesti äidin poissaolo saa lapsen turhautumaan, ja poissaolon aiheuttama frustraatio ja ahdistus laittavat alulle symbolisen prosessin, jonka aikana äiti korvataan äidin symbolilla¹. Sandberg hahmottelee näkemyksen yhteyksiä luovaan kirjoittamiseen seuraavasti:

Luova kirjoittaja tekee kirjoituksestaan itselleen transitionaaliobjektin. Sen avulla hän rauhoittaa itseään koettuaan erilleen joutumisen, vierauden tai hämmennyksen, jonka on herättänyt hänen kokemuksensa aktivoima ristiriita hänen sisäisen ja ulkoisen todellisuutensa välillä. (Sandberg 1989, 22-23.)

Kirjoittaja siis korvaa näiden näkemysten mukaan häneltä puuttuvat asiat niiden kielellisillä symboleilla ja saavuttaa näin tyyneyden ja turvallisuuden tunteen. Kirjoittamista on pidetty lähes psykoterapiana². Terapeuttinen kirjoittaminen selittää Ritva Haavikon mukaan myös sen, miksi kirjailijat on joissakin tutkimuksissa arvioitu sekä mielenterveydeltään sairaimmiksi että terveimmiksi:

¹ Sandberg viittaa Winnicotin transitionaaliobjektiteoriaan (1951/1958), ks. myös Julia Kristeva

² Daniel Gunn löytää teoksessaan *Psychoanalysis and Fiction* (1988) kirjoittamisesta ja psykoterapiasta yhtäläisyyksiä. Gunnia mukaillen kirjoittamisen terapeuttisen merkityksen selittäisi se, että kirjoittaja rakentaa tekstiinsä lukijan, joka - kuten psykoterapeutti-

Paradoksaali tulos on ymmärrettävissä: kirjailijoilla on ristiriitoja, neuroosejakin, mutta he parantavat ne itse luovassa työssään — kirjailija on itse oma terapeuttinsa. — Tämä on kirjailijan tehtävä ja taakka sekä itseensä että yhteisönsä nähden. (Haavikko 1984, 237.)

Sekä Niemi että Haavikko painottavat jossakin määrin trauman käsittelyn yhteisöllistä merkitystä. Kirjailijan (jalo) tehtävä on käsitellä traumoja yhteisönsä puolesta, sijaiskärsijänä, lähes marttyyrina. Tämä näkemys onkin osa romanttista kirjailijakäsitystä, joka vaikuttaa Suomessa edelleen (Vrt. Kähkönen 2001, 85-86).

Nähdäkseni Haavikon traumatisoitumisen merkitystä painottavaan näkemykseen vaikutti jonkin verran hänen tutkimansa suomalainen kirjailijasukupolvi, jolle sota ja sen mukanaan tuoma orpous jäivät osaksi identiteettiä. Sodan aiheuttamat traumat purkautuivat ja purkautuvat osaltaan kirjoittamalla. Anu Kaipainen kuvaa asiaa näin:

Kuulun kirjailijapolveen, jonka lapsuuteen sota iski trauman. Muistoni olivat pitkään kauhuunia, joista ei voinut kenenkään kanssa keskustella. Ja kun sitten 50-luvulla aikuistuin, sota olikin vaiettava. -- Vasta 80-luvulla avoin keskustelu sodasta toi helpotusta, etenkin terapiaksi kirjoittaminen. -- Minun oli kirjoitettava muutama kirja että pahat unet kaikkoaisivat. Niistä kirjoista tuli lukijoilta runsaasti palutetta, joka kertoi samanlaisista kätkeyistä kauhumuistoista. (Kaipainen 1991, 64.)

Hieman nuorempien kirjailijoiden puheenvuoroissa trauman käsittelyn merkitys mainitaan harvemmin. Vuoden 2000 *Miten kirjani ovat syntyneet* -teoksen esipuheessa Haavikko lievensikin käsitystään trauman merkitystä kirjailijan synnylle:

Ovatko ulkopuolisuus, traumat, "sielun sairas kohta", identiteetin ongelmat välttämättömiä kirjailijauran edellytyksiä? Tavallisia kyllä, mutta eivät ehkä välttämättömiä. Kirjallisuus on myös todellisuuden tutkimisen väylä. (Haavikko 2000, 34.)

vaitonaisuudessaan tekee mahdolliseksi terapeutin prosessin läpikäymisen. (Vrt. Gunn 1988, 215).

Ei pidä silti unohtaa, että kirjoittamista käytetään edelleen paljon terapian ja mielenhallinnan välineenä, oli sota sitten menneisyyttä tai ei. Suomessa toimii mm. kirjallisuusterapiayhdistys, joka edistää kirjallisuusterapian¹ käyttöä mielenterveystyössä mm. vankiloissa, vanhusten harrastetoiminnassa ja erilaisissa kirjoittajaryhmissä (Ihanus 1989, 7).

Mikä tekee sitten tekee kirjoittamisesta hyvän välineen itseterapiaan? Juha Sandberg esittää, että kyseessä on mahdollisuus tuoda kirjoittamisen kautta mielen liikkeitä tietoisuuden tarkastelun kohteeksi:

Luovassa kirjoittamisessa voi olla ihan yksinkertaisena lähtökohtana mielen sisällön jäsentäminen — kirjoittaa, jotta tietäisi mitä ajattelee. Siten saa otteen häilyvistä sinkoilevista mielikuvistaan. (Sandberg 1989, 21.)

Luonnollisesti ajatusten selvittämisessä ei välttämättä tarvitse olla kyse ensisijaisesti terapiasta. Kirjoittaa voi esimerkiksi siksi, että saisi selville, mitä mieltä on jostakin asiasta (Kellogg 1994, 103). Silti tämä tietoisuus omista ajatuksista voi auttaa muokkaamaan omaa ajattelua, kuten prosessikirjoittamiseen perehtynyt Helena Linna (2000) esittää:

Kirjoittaessamme tulemme tietoisiksi omista ajatteluprosesseistamme ja voimme kehittää niitä tietoisesti. Pääsemme dialogiin omien ajatustemme kanssa, kun näemme ne paperilla. Voimme ottaa ajatuksiimme etäisyyttä, punnita niitä, keskustella itsemme kanssa. (Linna 2000, 11.)

Nämä ajatukset lähestyvät jo kognitiivista psykologiaa, eikä kirjoittamisen terapeuttisen ulottuvuuden tarvitsekaan nähdäkseni välttämättä pohjautua psykodynaamiseen luovuusselitykseen.

¹ Käsittää sekä luku -että kirjoittamisterapian.

4.2. Kirjoittaminen ristiriitojen ratkaisemisena

Ristiriidan merkitystä sekä fiktiivisen teoksen organisoijana (ristiriita luo teokseen kontrastin ja jännitteen) että luovan prosessin alkusysäyksenä korostetaan usein (ks. esim. Haavikko 1984, 236-237). Miltei kaikki Haapaniemen ja Kuuselan haastattelemat kirjailijat tunnistavat alkuelämyksessään (josta teos saa alkunsa) "jonkinlaisen ristiriidan kokemuksen, joka aktivoituu havaintojen, tunteiden, mielikuvien ja ajattelun tasolla". Pyrkimyksestä ratkaista tämä ristiriidan kokemus syntyy itse teos. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 59.)

Sekä Haavikon että Haapaniemen ja Kuuselan mukaan ristiriidat voivat olla alkujaan sisäisiä tai ulkoisia (Haapaniemi & Kuusela 1989, 12; Haavikko 1991, 349). Haavikon ristiriita tosin sisäistyy ulkoisten tapahtumien kautta sisäiseksi traumaksi, ja Haavikon näkemys ristiriidasta onkin hyvin lähellä trauman käsitettä. Ristiriidan käsitteleminen on sisäistyneen trauman, erityisesti problematisoituneen identiteetin¹ käsittelyä. Toisaalta Haavikko nostaa esiin myös sen, kuinka kirjailijan omat kokemukset voivat olla ristiriidassa virallisen totuuden kanssa, jolloin kirjailijan rooli lähestyy eräänlaista asianajajan roolia. (Haavikko 1984, 238; Haavikko 1991, 349.)

Haapaniemi ja Kuusela (1989) johtavat tämän ristiriitojen sisäistymisen Ulrich Neisseria mukaillen havaitsemisesta:

Ristiriidat syntyvät siten, että ihminen havainnoi ulkomaailmasta tuluvia ärsykeitä, valikoi, erittelee ja tulkitsee niitä. Tällä tavoin seulotut ärsykkeet sisäistyvät ihmisessä, muuttuvat osaksi hänen persoonallisuuttaan. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 12.)

Haapaniemi ja Kuusela eivät tutkimuksessaan viittaa traumaan ja sen käsittelyyn. Paremminkin he näkevät kirjoittamisen osana kirjoittajan luovaa

¹ Ks. kirjoittaminen identiteetin muodostamiseksi (5.3.).

elämänstrategiaa. Haapaniemi ja Kuusela vertaavat luovaa kirjoittamista ongelmanratkaisuun sillä varauksella, että luovan prosessin lopputuloksena syntynyt teos ei voi olla oikea tai väärä. Kirjoittaminen voi muodostua yksilön tavaksi ratkaista hänen kohtaamiaan ongelmia, ja vakiintuessaan se alkaa Haapaniemen ja Kuuselan mukaan muistuttaa verrattain pysyvää lähestymistapaa elämään:

Elämän hallintakeinot ja elämäntehtävien ratkaisut voivat yleistyä koko elämän kattavaksi ajatusten, tunteiden ja mielikuvien prosessoinnin tavaksi, kuten kirjailijantyöksi (Haapaniemi & Kuusela 1989, 7).

Tällä näkemyksellä on toki yhteys terapeutin kirjoittamiseen, korostaahan se kirjoittamisen merkitystä elämäntietämisen välineenä. Haapaniemi ja Kuusela kuitenkin laajentavat tämän ongelmanratkaisun myös tiedon ja ajatusten prosessoinnin tavaksi, eikä pääpaino ole enää tämän ongelmanratkaisun terapeutin vaikutuksessa. Haapaniemi ja Kuusela näkevät luovan kirjoitustyön vastauksena maailmankuvan ristiriitojen haasteeseen. Maailmankuvan, ristiriidan ja motivaation välistä yhteyttä he hahmottelevat seuraavasti:

Mitä oleellisempaan maailmankuvan rakenteeseen ristiriita on sitoutunut, sitä vahvemmin sen ratkaiseminen sitoo toimintaa ja voimavaroja. Ihminen on valmis kohtaamaan hyvinkin suuria vaikeuksia ja voittamaan hyvinkin vaikeita esteitä saavuttaakseen tavoitteensa. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 18.)

Mitä suurempi sisäistynyt ristiriita on, sitä vahvempi on kirjoittajan motivaatio ristiriidan ratkaisemiseen.

Ehkä merkittävin seikka, joka erottaa kirjailijantyön puhtaasta itseterapiasta — ja kuten joskus väitetään, ammattilaisen harrastajasta (ks. esim. Enwald 1984, 42-45) — on kirjallisten tavoitteiden olemassaolo (Ks. Haapaniemi & Kuusela 1989, 18). Nämä kirjalliset tavoitteet edellyttävät ristiriidan etäännyttämistä. Kirjailija ei pura ristiriitaa sellaisenaan, kuten sekä Haavikko että Haapaniemi ja

Kuusela huomauttavat, vaan etäännyttää sen itsestään. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 18; Haavikko 1984, 238.) Kuten Haapaniemi ja Kuusela asian esittävät:

Ristiriidan alkuperällä tai luonteella ei ole merkitystä, koska kirjoittaessa ristiriidat on joka tapauksessa etäännyttävä, eriteltävä ja puettava roolivaatteisiin (Haapaniemi & Kuusela 1989, 12).

4.3. Kirjoittaminen ongelmanratkaisuna

Haapaniemi ja Kuusela puhuivat siis kirjoittamisesta ongelmanratkaisuna. He kuitenkin näkivät tämän ongelmanratkaisun laajempaan osana yksilön elämää, sen haasteita ja elämäntehtävien, maailmankuvan ristiriitojen ratkaisua. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 11-13.) Kirjoittaminen voidaan kuitenkin nähdä vieläkin konkreettisempaan ongelmanratkaisuprosessina, jopa siinä määrin, että tietyt tutkijat olisivat valmiita korvaamaan luovuuden ongelmanratkaisun käsitteellä (Franken 1998, 353).

Kognitiivista psykologiaa (tai sen tiettyjä alueita) soveltavat kirjoittamisen tutkijat, kuten esimerkiksi L. Hayes ja J.R. Flower, näkevät ongelmanratkaisun selkeämmin tiedollisena prosessina, kuin varsinaisena henkilökohtaisten tai yhteiskunnasta sisäistyneiden ristiriitojen ratkaisuna (vrt. Haapaniemi & Kuusela edellä). Kirjoittaja käsittelee tietoa, ratkaisee tehtävään liittyviä ongelmia, pyrkii tuottamaan ideoita, järjestämään niitä, asettaa tavoitteita, muokkaa tekstiä. Kirjoittaminen on siis tapa prosessoida tietoa. Tämä prosessi ei myöhempien tutkijoiden mukaan koostu ainoastaan tiedon selittämisestä (knowledge telling) vaan myös tiedon muokkaamisesta (knowledge transforming). (Ks, esim. Grabe & Kaplan 1996, 5, 121-124; Galbraith & Torrance 1999, 1-3.)

In this type of writing the author is not certain of the final product; on the contrary, the writing act constitutes a heuristic through which an information-transfer problem is solved -- (Grabe & Kaplan 1996, 5)

Myöhemmin Hayesin ja Flowerin näkemyksiä kirjoittamisesta ongelmanratkaisuna on kritisoitu vahvasti. Ongelmanratkaisuteoriaa pidetään liian yksinkertaistavana, sen ajatellaan mm. jättävän ulkopuolelleen erilaisten kirjoittajien hyvinkin erilaiset tekstien prosessoinnin tavat ja tekstinulkoisen todellisuuden. Kuitenkin myös Hayesin ja Flowerin jälkeen tutkijat ovat olleet hyvin kiinnostuneita tiedollisten prosessien luonteesta ja vaikutuksesta kirjoitusprosessiin, vaikkakin he pyrkivät laajentamaan tätä kirjoittamisen prosessimallia myös em. ongelmanratkaisumallin ulkopuolelle. (Ks. esim. Galbraith & Torrance 1999, 3-5; Grabe & Kaplan 1996, 92; Sharples 1999, 6.)

Kirjoittamisen motiivien ja motivaation tutkimukselle tällä tutkimussuuntauksella näyttää ainakin toistaiseksi olevan kuitenkin vain vähän annettavaa. Syy vähäiseen kiinnostukseen kirjoittajien motiiveja kohtaan lienee se, että suuntauksen parissa tehtyjen tutkimusten lähtöasetelma rakentuu usein valmiille tehtävänannoille, ja että tutkimusten ensisijainen tavoite on kirjoittamisen prosessin mallintaminen. Usein nämä tutkimukset keskittyvät myös asiakirjoittamiseen. Näin ne jättävät ulkopuolelleen vapaaehtoisen kirjoittamisen ja fiktiiviset tekstit, joiden tehtävän ja tavoitteen asettaa kirjoittaja itse ja jotka eroavat luonteeltaan argumentoivista asiateksteistä, kuten kouluaineista, esseistä ja tieteellisistä teksteistä. (Ks. esim. Dansac & Alamargot 1998, 91; Van den Bergh & Rijlaarsdam 1998, 104; Piolat 1998, 123; Sharples 1999, 80-82.)

Ehkä tässä yhteydessä olisi kuitenkin hyvä mainita, että kirjailijatutkimuksissa kognitiivisiin tavoitteisiin viitataan suhteellisen usein. Fiktio kirjoittajat pitävät usein itseään eräänlaisina tutkijoina, eivätkä heidän motiivinsa välttämättä eroa kovinkaan paljon tutkijoiden¹ tietoon, maailman jäsentämiseen, ja ehkä totuuteenkin liittyvistä motiiveista. Noin puolet

¹ Tutkijatkin voivat viestiä, rakentaa tietoa ja välittää sitä kirjoittamalla, mutta tässä rajoitun tarkastelmaan kognitiivisia motiiveja lähinnä fiktion kirjoittamisen yhteydessä.

Haapaniemen ja Kuuselan haastattelemista kirjailijoista ilmaisi käyttävänsä kirjoittamista tutkiakseen ja jäsentääkseen maailmaa ja itseään. Näin kirjoittamisen tutkimuksellista pohjaa selvitti yksi heistä:

Mä uskon, että kirjoittaminen on tutkimusmetodi. Ja mä luulen, että kirjallisuus on tämän maailman tutkimista samalla tavalla kun tieteen tekeminenkin, mutta välineet vaan on toisenlaiset. -- Että löytäis jonkun selvityksen tähän maailmaan, niillä välineillä, mitkä on kirjailijan välineitä. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 130.)

Pirkko Saarinen (1976) hahmottelee kirjailijoiden tiedollisia motiiveja *kognitiivisten tarpeiden* kautta. Saarinen ei tosin esittele näiden tarpeiden teoreettista taustaa, mutta listaa kyllä monipuolisesti niiden ilmentymiä kirjailijoiden lausunnoissa:

Niitä osoittavat maininnat kokeilunhalusta, tapahtumien selittämisestä, halusta tutkia yleisiä lainalaisuuksia, ajatusten ja tunteiden selvittelystä, syy-yhteyksien ja tapahtumaketjujen tarkastelusta, analysoinnista ja punnitsemisesta, todellisuuden hahmottamisesta, maailmankuvan selvittelystä, olennaisen, paikkansa pitävän kiteyttämisestä, älyllisen tyydytyksen saamisesta. Ihmettely ja uteliaisuus, kiinnostus erilaisiin ilmiöihin panee tarkkailemaan, vertailemaan, selittämään, ja innostaa yhä uudestaan uusia asioita kohdatessa. (Saarinen 1976, 272.)

Jo Henry Murray esitteli 1930-luvulla ymmärtämisen yhtenä kahdestakymmenestä ihmisen perustarpeesta. Ymmärtämisen tarpeeseen kuului Murrayn mukaan tarve analysoida kokemuksia, abstrahoida, erotella käsitteitä, määritellä suhteita ja tehdä synteesejä. (Murray 1938, Frankenin 1998, 16 mukaan.) Myöhemmin Abraham Maslow¹ hahmotteli kognitiivisia tarpeita seuraavasti:

-- there are some reasonable grounds for postulating positive per se impulses to satisfy curiosity, to know, to explain, and to understand. -- This postulation, however, is not enough. Even after we know, we are impelled to know more and more extensively in the direction of a world philosophy, theology, and so on. This process has been phrased by some as the search for

meaning. We shall then postulate a desire to understand, to systematize, to organize, to analyze, to look for relations and meanings, to construct a system of values. (Maslow 1987, 23-25.)

Jos siis hyväksymme totuudeksi sen, että ihmisellä on kognitiivisia tarpeita, nämä tarpeet voivat osaltaan selittää sen, miksi ihmiset kirjoittavat. Kirjoittaminen voi olla yksilön tapa hankkia tietoa (niin taustatutkimuksen aikana koottua faktatietoa kuin kirjoittamisen kautta saatua kokemuksellistakin tietoa), se voi olla tapa tutkia järjestelmällisesti maailmaa ja väline näiden tutkimustulosten raportoimiseen.

5 KIRJOITTAJA ETSIMÄSSÄ JA TOTEUTTAMASSA ITSEÄÄN

5.1. Fenomenologinen motivaatiokäsitys

Fenomenologinen psykologian suuntaus, jota joskus kutsutaan myös humanistiseksi psykologiaksi, syntyi vastareaktiona behaviorismin ulkokohtaisuudelle (Atkinson 1996, 14-15). Fenomenologisen psykologian edustajat hylkäsivät myös psykodynaamiset motivaatiokäsitykset ja korostivat yksilön kasvun ja itsensä toteuttamisen merkitystä ihmisen toimintaa ohjaavana tekijänä. Fenomenologiseen suuntaukseen on vaikuttanut vahvasti eksistentiaalinen filosofia, ja suuntauksen edustajat näkevätkin, että ihminen rakentaa suuressa määrin oman maailmansa ja kokemuksensa maailmasta. Ihminen kykenee heidän mukaansa myös valitsemaan, hän on vapaa asettamaan tavoitteita, ja hän kykenee kantamaan vastuuta valinnoistaan. Fenomenologisen suuntauksen ihmiskuva on holistinen; ihminen nähdään kokonaisuutena, eikä vain erilaisten piirteiden ja motiivien summana.

¹ Maslowin tarveteoriasta enemmän seuraavassa luvussa.

Fenomenologit keskittyvätkin tutkimaan yksilön subjektiivista kokemusmaailmaa, tunteita, yksilön rakentamaa kuvaa maailmasta ja itsestään. (Mischel 1993, 231-233.)

Fenomenologiseen suuntaukseen on sen varhaisvaiheissa vaikuttanut eksistentiaalisen filosofian ohella mm. Carl Jung, joka esitti jo 1900-luvun alussa, että organismi pyrkii yhtenäisyyteen ja itsensä toteuttamiseen. Jung uskoi myös luovuuteen, joka ylittää psykodynaamisen luovuusselityksen sen vaistoteorioineen. (Mischelin 1993, 232 mukaan.) Jungilaisen individuaation prosessin ja luovan prosessin välillä voidaan nähdä yhteyksiä. Molemmissa tapahtuu yksilön eri psyyken alueiden, tietoisien ja tiedostamattoman, tasapainottuminen ja yhdistyminen. Individuaation tarkoituksena on yksilön ykseyden edistäminen. Ykseys taas tarkoittaa, että yksilö kykenee toteuttamaan kohtalonsa ja kutsumuksensa. Yksi mahdollinen tapa toteuttaa tämä individuaatio on Jungin mukaan aktiivinen mielikuvituksen ja fantasian käyttäminen, mikä voi tapahtua myös kirjoittamisen kautta. Täyttä individuaatiota ei Jungin mukaan voi saavuttaa, paremminkin kyseessä on elinikäinen prosessi. (Jonesin 1999, 14 mukaan.)

Gordon Allport puolestaan korosti 1930-luvun lopulla (yhtenä ensimmäisten joukossa) yksilön ainutlaatuisuutta. Allport esitti myös, että ihmisen motiiveissa ja motivaatiossa ei välttämättä ole jatkuvuutta. Allportin mukaan ihmisen käyttäytyminen on alun perin vaistojen ohjaamaa, mutta myöhemmin toiminnan biologinen vahvistaminen ei ole välttämätöntä. Motiivien merkitys on nykyhetkessä, eivätkä esimerkiksi lapsuuden tapahtumat väistämättä ohjaa ihmisen toimintaa myöhemmin. Allport pitikin yksilön aikuisuuden mittana sitä, missä määrin hän itse vaikuttaa omaan toimintaansa ja sen motiiveihin. (Allport 1978, 19, 48-51, 64-67, 73-34; Mischel 1993, 232.)

Allportia mukaillen luova toiminta, kuten kirjoittaminen, voisi alun perin syntyä esimerkiksi halusta miellyttää vanhempia tai suoritusmotivaation

ohjaamana, mutta myöhemmin kirjoittamisen motiivit voivat eriytyä tästä alkuperästä¹.

Tunnetuimmat fenomenologisen psykologian edustajat, Abraham Maslow ja Carl Rogers, joiden ajatuksia esittelen seuraavaksi, ovat vaikuttaneet erityisesti 1950-luvulta lähtien. Fenomenologeja on usein syytetty idealismista ja ihmisen menneisyyden merkityksen aliarvioimisesta, mutta silti fenomenologinen psykologia ja sen kehityssuunnat, niiden usko ihmisen mahdollisuuksiin, kasvuun ja valintoihin, voivat tarjota vaihtoehdon joidenkin psykologian suuntausten mekanistiselle ja kapealle ihmiskäsitykselle. (Mischel 1993, 282.)

6.2. Itsensä toteuttaminen Maslowin tarvehierarkian huipulla

Yksi tapa lähestyä ihmisen toimintaa ohjaavia syitä on nähdä hänen toimintansa *tarpeiden* valossa. Ihmisellä on (biologisia, sosiaalisia ym.) tarpeita, jotka ohjaavat häntä toimimaan niin, että nuo tarpeet tulevat tyydytyiksi. Aluksi tarpeen käsitettä käytettiin vietin tapaan (esim. Henry Murray), mutta myöhemmin tarveteoriat ovat erkaantuneet psykodynaamisesta viettiteoriasta. (Pervin 1989, 102.) Tarveteoretikot ovat esittäneet erilaisia tarpeiden luetteloita, joiden sisältö vaihtelee teorioiden mukaan muutamasta perustarpeesta (kuten ravinnon, turvallisuuden ja lisääntymisen tarpeesta) pitkiin, polveileviin tarvelistoihin. Henry Murray esitti vuonna 1938 kaksikymmentä inhimillistä tarvetta sisältävän listansa, johon kuuluivat niin tarve aggressiiviseen käyttäytymiseen, järjestykseen kuin ymmärtämiseenkin (Frankenin 1998, 16 mukaan).

Abraham Maslow uudisti tarveteorioita järjestämällä tarpeet hierarkkisesti¹ ja rajaamalla ne muutamiiin tarpeiden luokkiin. Maslowin tarvehierarkia

¹ Kirjailijoiden eritellessä uransa kulkua tällaisia vahvoja motiivien muutoksia ilmenee suhteellisen usein (ks. esim. Utrio 2000, 484-496; Paasilinna 2000, 327). Paitsi kirjailijanuran aikana, kirjoittamisen motiivit ja tavoitteet voivat muuttua myös kirjoitusprosessin kuluessa (esim. Haapaniemi & Kuusela 1989, 13).

rakentuu seuraavasti: pohjalla fysiologiset tarpeet, joiden jälkeen turvallisuuden tarpeet, yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet, arvostuksen tarpeet, kognitiiviset tarpeet, esteettiset tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslowin mukaan alemman tason fysiologiset ja turvallisuuden tarpeet on tyydytettävä ainakin pääosin, ennen kuin ihminen voi toteuttaa ylempien tasojen tarpeita. Alemman tason tarpeille on ominaista se, että ne ohjaavat ihmistä toimimaan puutemotivaatiosta käsin. Ihmisen toimintaa ohjaa silloin se, mikä häneltä puuttuu. Ylemmän tason tarpeet taas aktivoivat ihmisen toimimaan kasvumotivaatiosta käsin. Ihminen toimii, koska haluaa toteuttaa jotakin, mikä palvelee hänen kasvuaan ihmisenä. Maslowin mukaan ihminen onkin pohjimmiltaan hyvä — mitä aikaisemmat teoriat eivät olleet kovinkaan innokkaita allekirjoittamaan. (Maslow 1987, 57-59; Mischel 1993, 236.)

Kirjoittaminen voisi sijoittua Maslowin tarvehierarkiassa suhteellisen korkealle. Kirjoittamista voisi ohjata eri yksilöillä esimerkiksi arvostuksen tarve (vrt. luku 2), kognitiiviset tarpeet (vrt. 4.3.), esteettiset tarpeet ja itsensä toteuttamisen tarve. Esteettiset tarpeet¹ Maslow yhdisti järjestyksen, symmetrian, päätöksen, loppuunsaattamisen, järjestelmän ja rakenteen tarpeisiin, ja huomautti, että esteettisillä tarpeilla on yhteys myös mm. kognitiivisiin tarpeisiin ja tunnetarpeisiin. (Maslow 1987, 25-26).

Mutta mitä tarkoitetaan itsensä toteuttamisella ja sen tarpeella? Maslow yhdisti itsensä toteuttamisen (self-actualization) tarpeen yksilön kaikkien mahdollisuuksien toteuttamiseen, erityisesti niiden, jotka ovat hänelle luonteenomaisimpia:

Musicians must make music, artists must paint, poets must write if they are to be ultimately at peace with themselves. What humans *can* be, they *must* be. They must be true to their own nature. (Maslow 1987, 22.)

¹ Tarpeiden hierarkkisesta järjestymisestä on vähän suoria todisteita, minkä vuoksi Maslowin teoriaa onkin kritisoitu jokseenkin voimakkaasti (ks. Ford 1992, 157). Maslow näki kuitenkin itsekin järjestelmänsä suhteellisen joustavana, eikä alempien tarpeiden tarvinnut hänen mukaansa olla täysin tyydytettyjä, ennen kuin ihminen voi motivoitua ylemmän tason tarpeista käsin (Maslow 1987, 27-28).

Toinen fenomenologisen psykologian tunnetuimmista edustajista, Carl Rogers, muotoili tämän näkemyksen hieman toisin: Rogers uskoi, että perusvoima ihmisen motivaation taustalla oli organismin pyrkimys aktualisoitumiseen, pyrkimys siihen, että kaikki organismin (positiiviset) kyvyt ja mahdollisuudet täyttyisivät. Ihminen pyrkii Rogersin mukaan tulemaan mahdollisimman täydesti siksi, mitä hän voi olla, itseksensä. Ympäristön tutkimisen ja siihen vaikuttamisen tarpeet, tarve leikkiä ja tutkia omaa itseään ovat Rogersin mukaan kaikki ilmauksia yksilön pyrkimyksestä aktualisoitua. (Rogers 1980, 114-123) Rogersin mukaan ihminen pyrkii siis tulemaan mahdollisimman täydesti itseksensä. Mikä tämä itse sitten on?

The self consists of all the ideas, perceptions, and values that characterize "I" or "me"; it includes the awareness of "what I am" and "what I can do". This perceived self, in turn, influences both the person's perception of the world and his or her behavior. (Rogers 1959, Atkinsonin 1996, 464 mukaan.)

5.3. Kirjoittaja etsimässä identiteettiään

Ritva Haavikko näkee kirjoittamisen lähtökohdaksi problematisoituneen identiteetin. Haavikon mukaan tämän identiteetin problematisoi menetys (vrt. 2.3. ja 4.1.) tai poikkeavuus, jotka vaikeuttavat vakaan identiteetin löytämistä. Traumot palvelevatkin luovaa työtä Haavikon mukaan juuri sen kautta, että ne problematisoivat yksilön identiteetin, mikä synnyttää taas puolestaan pakottavan tarpeen tutkia todellisuutta. (Haavikko 1991, 343-349, 358).

Lapsuustraura tai merkittävä poikkeavuus tuskin kuitenkaan on välttämätön edellytys tälle ongelmalliselle identiteetin kokemukselle.

¹ Kauneuden, muodon ja rakenteen motiivi- ja motivaatio kysymykset jäävät työssäni valitettavan vähälle huomiolle. Toivonkin myöhemmin laajentavani näkemystäni esteettistä tavoitteista/tarpeista niiden motivaatiovaikutuksen näkökulmasta.

Identiteetti on jo sellaisenaan ongelmallinen, harvoin kenelläkään täysin pysyvä. (Vrt. Atkinson 1996, 106.)

Nähdäkseni kirjoittaminen voi palvella yksilön identiteettiä¹ ainakin kolmella tavalla. Ihminen voi rakentaa identiteettinsä ts. löytää itsensä kirjoittamalla, kirjoittaminen voi olla osa yksilön identiteettiä, ja kolmanneksi kirjailijuus eräänlaisena ammatillisena ja sosiaalisena roolina voi ohjata yksilön toimintaa tämän identiteetin rakentamiseksi.

Ensimmäinen näistä, kirjoittaminen identiteetin rakentamiseksi, tarkoittaa, että ihminen voi kirjoittamalla selvittää, kuka hän on, mitä hän ajattelee. Näin kirjoittaja voi kokea löytävänsä itsensä kirjoittamisen kautta:

The writer learns what he or she thinks about the subject for the first time through the act of composing. The act is one of self-discovery as much as it is one of communication with others. (Kellogg 1994, 103.)

Kirjalija Agneta Ara kuvaa identiteetin ja kirjoittamisen suhdetta seuraavasti:

Pentti Saarikoski on sanonut, että runoilija kirjoittaa luodakseen identiteetin, että hän on olemassa vain kun hän kirjoittaa. Useimmissa ammateissa samastutaan työhön, mutta kirjailija ajautuu samastumisessaan äärimmäisyyteen, koska käyttää työskentelymateriaalinaan itseään ja viitekehystään. (Ara 2000, 76.)

Aran lainauksessa näkyy sekä identiteetin rakentaminen kirjoittamalla että kirjoittaminen osana yksilön identiteettiä. Yksilö kirjoittaa tietääkseen, kuka hän on, mutta tämä kirjoittaminen on osa sitä, kuka hän on, millaisena hän itsensä näkee. Kirjoittaminen määrittää tietyllä tavalla kirjoittajan identiteettiä, ihminen samastuu toimintaansa. Kuten Eeva Haapaniemi ja Merja Kuusela hahmottelevat tutkimuksessaan:

¹ Identiteetillä tarkoitan tässä yksilön suhteellisen pysyvää ja jatkuvaa oman yksilöllisyyden ja minuuden kokemistapaa.

Ihmisen olemus on yhtä hänen toimintansa kanssa, koska toiminta toteuttaa ihmisen elämää. Kirjailijan olemusta määrittää ennen kaikkea kirjoittaminen; kirjoitustyö on toimintaa, joka toteuttaa kirjailijan elämää. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 12.)

Tähän katkelmaan sisältyy myös ajatus erityisestä kirjailijan elämästä, joka voi myös itsessään olla kirjoittamisen motiivi. Ihminen voi kirjoittaa, koska hän haluaa olla kirjailija, jolloin kirjailijuus on ensisijaista itse kirjoittamiseen nähden. Halusta olla kirjailija, tulla kirjailijaksi, toimintaa motivoivana tekijänä antavat viitteitä mm. seuraavat lausunnot:

-- Mä haluan tulla kirjailijaksi -- se oli ihan selvä päämäärä ja koin koko ajan kirjoittamisen harjoitteluna sitä kohti (Haapaniemi & Kuusela 1989, 106).

Kirjoittaminen oli kuitenkin jo kahdeksanvuotiaasta alkaen numero yksi: tiesin että minusta tulee kirjailija (Snellman 2000, 379).

Tällaista ammatillisen ja sosiaalisen identiteetin tavoittelua ovat tutkineet mm. Peter M. Gollwitzer ja Oliver Kirchhof. He esittävät artikkelissaan *The Willful Pursuit of Identity* (1998), että näille identiteettitavoitteille on yhteistä se, että ne ilmentävät vahvaa tavoitteellista identiteetin rakentamista ja että nämä tavoitteet ovat hyvin kestäviä toiminnan ohjaajia ihmisen elämässä. Epäonnistumisen kokemuksetkaan eivät välttämättä lannista yksilöä tai saa häntä asettelemaan tavoitteitaan uudelleen, vaan päinvastoin innostavat häntä toimimaan entistä kiivaammin tavoitteen saavuttamiseksi. (Gollwitzer & Kirchhof 1998, 389.)

Identiteettitavoitteet pitävät sisällään halun olla jotakin tiettyä (kuten esimerkiksi kirjailija) toisten silmissä. Identiteettitavoitetta toteutetaan Gollwitzerin ja Kirchhofin mukaan mm. esittämällä tavoiteltua identiteettiä symbolien kautta (self-symbolizing). Gollwitzer ja Kirchhof erittelevät seuraavat itsesymboloinnin tavat: identiteettiin liittyvä sosiaalinen vaikuttaminen (kirjoittamiseen sovellettuna esim. kirjoittamisen opettaminen), materiaalien symbolien esilläpitäminen (esim. pukeutuminen taiteilijoiden

tapaan, kirjoittamiseen liittyvien esineiden pitäminen esillä), toimiminen identiteetin edellyttämällä tavalla (ts. kirjoittaminen), tai vain sanallinen väite siitä, että omaa kyseisen identiteetin (eräänlainen kirjailijaksi julistautuminen). Kuitenkaan identiteetintavoittelijalle ei riitä, että hän itse toimii identiteetin edellyttämällä tavalla, hän tarvitsee muiden tunnustuksen voidakseen tuntea tyytyväisyyttä identiteetistään (identity-related completeness). (Gollwitzer & Kirchhof 1998, 394-395.)

Mikä on kirjoittamismotivaation suhteen kiinnostavaa, Gollwitzerin ja Kirchhofin mukaan toisten tunnustus tälle identiteetille vähentää identiteettitavoitteen ohjaaman yksilön tavoitteellista toimintaa (Gollwitzer & Kirchhof 1998, 389). Sovellettuna kirjoittamiseen tämä voisi tarkoittaa sitä, että kun identiteettitavoitteen ohjaama kirjoittaja on saanut muiden silmissä tunnustuksen kirjailijuudestaan, hänen motivaationsa kirjoittaa vähenee. Näin ei välttämättä käy toisten esittelemieni identiteetin etsimiseen liittyvien motiivien yhteydessä. Näin siksi, että identiteettiin liittyvistä tavoitteista ensimmäinen, kirjoittamisen kautta löydetty identiteetti, voi olla koko ajan muutostilassa - ihminen löytää itsensä aina uudelleen kirjoittamisen kautta. Toiminnan kautta tavoitettu identiteetti edellyttää taas toimintaa, kirjoittamista, joka on siis muodostunut osaksi kirjoittajan identiteettiä.

Kuitenkin kirjoittamisen motiivit voivat myös muuttua alkuperäisestä identiteetin ja elämäntavan tavoittelusta, kuten eräs Haapaniemen ja Kuuselan haastatteleminen kirjailijoista erittelee:

Kun se puoli musta oli päässy irralleen, niin yhtäkkiä ajattelin, et musta voiskin tulla kirjailija, se olisi ihana tapa viettää elämää -- ne kunnianhimot ja halu olla hyvä kirjailija tuli vasta sen jälkeen --. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 107.)

6 KIRJOITTAMISEN NAUTINTO

6.1. Mahdollisia selityksiä kirjoittamisen mielihyvälle

Yksi mahdollinen selitys sille, miksi ihminen kirjoittaa, voisi olla se, että kirjoittaminen on itsessään nautinnollista. Kirjoittaminen tuottaa mielihyvää, jonka saavuttamiseksi (uudelleen) kirjoittajat ovat valmiita ponnistelemaan. Näin kirjailijat hahmottelevat kirjoittamisen ja nautinnon välistä suhdetta:

Kirjailijana mä oon kauheen onnellinen, sitä en ole tullut varmaan sanoneeksikaan. Elämäni semmoset onnellisimmat hetket liittyy siihen kirjottamiseen. Se todella tuo semmosen tyydytyksen tunteen. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 134.)

Parasta on silloin kun tekstiä syntyy, semmoset päivät. Sillon kun itse lukee tuoreeltaan ensimmäisen kerran ja on vähän hullaantunut siitä. Se on se suurin nautinto. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 134.)

Silti ei ehkä riitä, että sanomme ihmisen kirjoittavan kirjoittamisen nautinnon vuoksi. Tälle nautinnon tunteelle kun voi olla hyvinkin erilaisia selityksiä. Eri suuntausten luovuustutkijat voisivat väittää esimerkiksi, että kirjoittaja nauttii kirjoittamisesta, koska saa olla pätevä (ks.2.3.), koska onnistuu suoriutumaan asettamastaan tehtävästä (ks.2.4.), koska omien traumojen käsittely symbolisessa muodossa voi hetkellisesti tuottaa helpotuksen (ks.4.1.), koska identiteetin kokonaisuuden ja pysyvyyden tunne, jonka hän kirjoittamisen kautta saa, saa hänet arvostamaan itseään ja tuntemaan itsensä kokonaiseksi (ks. 5.3.).

Kaikki nämä luovuustutkijat voivat tietysti olla osaltaan oikeassa. Esittelen kuitenkin vielä kaksi mahdollista selitystä kirjoittamisen nautinnolle. Ensimmäinen näistä on kirjoittaminen kokemisena ja leikkinä, toinen luovuustutkija Mihalyi Csikszentmihalyin esittelemä luovuuden tila, flow.

6.2. Kirjoittaminen kokemisena ja leikkinä

Motivaatiotutkija Robert E. Franken (1998) esittää, että ihmisillä, joilla on vahva taipumus hakea elämyksiä (sensation-seekers), on myös kyky olla avoin uusille tavoille nähdä. Franken näkeekin yhtenä luovaa toimintaa motivoivana tekijänä ja mahdollisena luovuusselityksenä yksilön tarpeen kokea vaihtelua ja haastavia tilanteita. Frankenin hahmottelema tarve sisältää niin aisteja stimuloivat tilanteet kuin älylliset haasteetkin. Hänen mukaansa yksi tapa vastata tähän tarpeeseen on luoda nämä tilanteet itse. (Franken 1998, 352-353.)

Frankenia soveltaen ihminen kirjoittaa (erityisesti) fiktiota, koska pääsee sen kautta kokemaan uusia, haastavia, stimuloivia tilanteita. Fiktio kirjoittaja luo henkilöitä, tapahtumia ja tilanteita, ja pääsee niihin eläytyessään kokemaan nämä tilanteet yhdessä henkilöidensä kanssa¹.

Tuona aikana syntyi kasapäin sankareita ja sankarittaria, joita vieläkin rakastan. Suhtaudun intohimoisesti jopa sivuhenkilöihin. Sallin itseni eläytyä täydellisesti tarinaan; sähisin raivosta, kun pahat olivat pahoja, ja nyhkin onnesta, kun sankari ja sankaritar hirveitten kohtaloitten jälkeen saivat toisensa. Jotkut suurenmoiset kohtaukset saivat minut tärisemään, ja joidenkin kohtauksien synkkä voima järäytti koko työhuonetta. Se oli ihanaa aikaa, sankariaikaa. Ehkä kaikkein onnellisin ja tasapainoisin kausi elämässäni oli 1990-luvun taite, kun maailma vajosi synkeään lamaan, mutta minä kirjoitin romaania nimeltä Haukka, minun rakkaani. (Utrio 2000, 488.)

¹ Näiden kokemusten, leikin ja kirjoittamisen terapeuttisen tehtävän välisestä yhteydestä enemmän tietoa voi löytää mm. Juha Sanbergin artikkelista Kantavat sanat (Sandberg 1989, 22-23).

Ehkä jossain määrin riippuu tietysti sen kohdan luonteesta mitä mä kirjoitan, niin voi olla kamalan kiihtynyt tai sitten kamalan levollinen tai aggressiivinen, epäluuloinen, rakastunu, mitä tahansa oikeastaan. — Kauheesti mä yritän eläytyä siihen kohtaan tai siihen ihmiseen, mä puhun ääneen ja itsekseni lausun repliikkiä niinku kokeillakseni, et miltä se kuulostaa tai miltä se tuntuu. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 79.)

Kirjoittaessa saadut kokemukset voivat siis tuottaa hyvin vahvoja tunnetiloja, jotka voivat olla osasyynä siihen, että ihminen kirjoittaa. Joskus tähän haluun kokea asioita fiktiivisessä maailmassa voi ehkä saada alkunsa myös halusta paeta ympäröivää todellisuutta (vrt. Lander 2000, 220-221). Silloin myös tämä pakenemisen halu voi toimia yhtä vahvana yllykkeenä kirjoittaa kuin fiktiivisessä maailmassa koetut vahvat tunteet.

Jossakin määrin tämä rinnakkaistodellisuus muistuttaa leikkitodellisuutta. Leikin ja luovuuden välillä nähdäänkin usein yhteys (Garvey 1990, 5). Osa Pirkko Saarisen¹ haastattelemista kirjailijoista piti kirjoittamista mielikuvituksella ja kielellä leikkimisenä ja tunsivat saavansa tästä leikistä iloa ja tyydytystä (Saarinen 1976, 273). Kirjoittaja voi leikkiä niin rooleilla, mahdollisilla ja mahdottomilla maailmoilla kuin kielellä ja sen merkityksilläänkin.

Mitä sitten leikki on? Leikintutkija Catherine Garvey määrittelee sen seuraavasti: leikki on miellyttävää ja nautittavaa (leikin olemukseen siis kuuluu nautinto), leikillä ei ole ulkoisia tavoitteita, leikki on spontaania ja vapaaehtoista, leikki edellyttää yksilön aktiivista osallistumista ja leikki on suhteessa siihen, mikä ei ole leikkiä, kuten mm. luovuuteen, ongelmanratkaisuun, kielenoppimiseen, sosiaalisten roolien kehittymiseen. leikinulkoiseen todellisuuteen. (Garvey 1990, 4-5.)

Garveyn mukaan taiteentekeminen ei yhtäläisyyksistä huolimatta ole kuitenkaan täysin leikkiä, koska sillä on ulkoisiakin tavoitteita, kuten valmis taideteos (Garvey 1990, 4). Myös Haapaniemi ja Kuusela arvioivat, että heidän haastattelemansa kirjailijat käyttivät mielikuvitustaan pikemminkin kurinalaisesti hyväksi (Haapaniemi & Kuusela 1989, 50).

¹ Saarinen hahmotteli syiksi leikkiin mm. kognitiiviset tarpeet ja suoritusmotivaation. (Saarinen 1976, 273)

Ehkä kirjoittaminen voi olla kuitenkin leikinomaista. Leikille ja taiteelliselle työlle voi olla yhteistä spontaanisuus ja vapaaehtoisuus (tarvittavasta kurinalaisuudesta huolimatta), aktiivinen osallistuminen ja nautinto, jota voi saada sekä leikin että taiteellisten kokeilujen kautta.

Tavoitteellisuus, joka siis Garveyn mukaan erottaa taiteen luomisen leikistä, on kuitenkin seuraavaksi esittelemäni Csikszentmihalyin nautinnollisen flow-tilan edellytys. Csikszentmihalyin mukaan flow-tilan saavuttaakseen yksilöllä täytyy olla selkeät tietoiset tavoitteet. Leikissä flow'n voi saavuttaa joskus sattumalta, mutta itse asiassa juuri tämä kurinalaisuus, tavoitteellisuus, tekee taiteen luomisessa flow'n tilan saavuttamisesta ehkä todennäköisempää. (Csikszentmihalyi 1991, 55-57.)

6.3. Flow

Mihalyi Csikszentmihalyi esittelee teoksessaan *Flow, the Psychology of Optimal Experience* käsitteen flow, jolla hän viittaa eräänlaiseen optimaaliseen¹ kokemukselliseen tilaan, johon sisältyy yleensä myös vahva onnen tunne. Tämä tila koetaan yleensä palkitsevaksi, vaikka toimintaa ei ulkoisesti vahvistettaisikaan. Flow'n aikana ihminen kokee, että hän kykenee vastaamaan tavoitteellisen tilan asettamiin haasteisiin, hän on äärimmäisen keskittynyt, hänen huomionsa rajautuu tehtävään ja sen suorittamiseen. Flow'n aikana ihminen menettää usein tietoisuuden itsestään ja ajasta. (Csikszentmihalyi 1991, 71.)

Eeva Haapaniemi ja Merja Kuusela ovat havainneet tutkimuksessaan tämän tilan vaikutuksen kirjailijoihin, vaikkeivat Haapaniemi ja Kuusela flow:n käsitettä käytäkään. Kirjailijat kadottavat Haapaniemen ja Kuuselan mukaan tekstiin uppoutuessaan ajan ja paikan, itsensäkin tajun. Jopa yli puolet

¹ Optimaalisen kokemuksen merkitystä ihmisen toimintaa ohjaavana tavoitteena hahmotteli jo Abraham Maslow, joka kuvaili tilaa huippukokemukseksi (peak-experience) (Mischelin 1993, 250 mukaan).

Haapaniemen ja Kuuselan haastattelemista kirjailijoista kokee olotilansa kirjoittamisen aikana erittäin keskittyneeksi ja eläytyneeksi. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 78.)

Olli Jalonen ja Leena Krohn selvittävät kirjoittamismotiivejaan näin:

Keskittynyt kirjoittamisentila on suuri ilo. -- Pienestä asti olen kirjoittanut mielelläni. Keskittyneen kirjoittamisen ilon löysin ainekirjoitustunneilla. Syvennyin hetkeksi otsikoihin, valitsin ensimmäisen mieluisan ja sitten vain kirjoitin nopeasti otsikosta loppupisteeseen. Se tuntui helpolta ja hauskalta ja kuin olisi uponnut johonkin valmiina tulevien sanojen ja kuvien keskelle. (Jalonen 2000, 194.)

Kirjoittamisen ja lukemisen prosessit ovat minusta hämmästyttävän samankaltaiset. Molemmat saavat parhaimmillaan liikkeelle huomattavia energiavirtoja. Kirjoittajana tavoittelen sitä samaa iloa, mitä olen lukijana saanut osakseni ja mitä pidän eräänä elämäni kaikkein ihmeellisimmistä lahjoista. (Krohn 1991, 107.)

Keskittymisen kautta kadotettu tietoisuus itsestä voi olla myös osaselitys siihen, miksi kirjailijat kokevat joskus, että he saavuttavat kirjoittamisen kautta yhteyden johonkin heitä suurempaan tai että jokin kirjoittaa heidän kauttaan, kun he itse ovat vain tuon suuremman voiman välikappale (ks. esim. Haapaniemi & Kuusela, 135; Tuominen 1998, 47).

Miten flow sitten saavutetaan? Csikszentmihalyin mukaan flow'n syntymisen edellytyksiä ovat selkeät tavoitteet, välitön palaute siitä, kuinka yksilö toimii, ja mahdollisuus kontrolloida tilannetta (Csikszentmihalyi 1991, 71-72). Kirjoittamisessa tavoitteiden selkeys voi olla vaikeammin tavoitettavissa kuin esimerkiksi tenniksessä, jota Csikszentmihalyi käyttää runsaasti esimerkkinä, samoin täsmällinen tieto omasta onnistumisesta. Csikszentmihalyi kuitenkin myöntää, että vaikka kaikissa tilanteissa (Csikszentmihalyi käyttää esimerkkeinä säveltämistä ja maalaamista) tavoitteet eivät ole aina alkujaan niin selkeät, flow'n syntymiseen ja siitä saatavaan nautintoon vaikuttavat oleellisesti yksilön kyvyt asettaa tällaisissakin tilanteissa itselleen tavoitteita ja hankkia palautetta. Palautteen luonne ei Csikszentmihalyin mukaan ole niin tärkeää

kuin se, että se antaa yksilölle tunteen siitä, että hän on onnistunut tavoitteessaan. (Csikszentmihalyi 1991, 56-57)

Tila on siis kuitenkin mahdollista tavoittaa silloin, kun kirjoittaja on edennyt prosessissaan siihen vaiheeseen, jossa hän tietää tavoitteensa ja näin kykenee arvioimaan niiden toteutumista. Myös kirjoittaminen, siihen ryhtyminen, voi tuottaa tämän miellyttävän tavoitteellisen aktivaatiotilan, vaikkei kirjoittaja siihen alun alkaen valmistautuisikaan. Näin asian ilmaisee yksi Haapaniemen ja Kuuselan haastattelemissa kirjailijoista:

Niin toisaalta taas kirjoittaminen on semmosta, et se luo emotionaalista virettä myös, se prosessi. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 74).

Csikszentmihalyi näkee flow:n taustalla mielekkyyden ja merkityksellisyyden kokemuksen. Ihminen luo merkityksiä, ja tunne merkityksen olemassaolosta tekee hänet onnelliseksi. (Csikszentmihalyi 1991, 215.) Kirjoittaja voi siinä suhteessa olla hyvin onnellisessa asemassa; hän tekee työkseen merkityksiä. Kuten Leena Krohn ilmaisee:

Sillä (ilolla) on vähän tekemistä kirjallisuuden kanssa, paljon itse todellisuuden kokemuksen, ymmärtämisen, tihentyneen ja väkevöityneen tietoisuuden. Ennen kaikkea: merkityksen. (Krohn 1991, 107.)

7 YHTEISKUNNALLINEN NÄKÖKULMA KIRJOITTAMISEN MOTIIVEIHIN

7.1. Kirjoitus semioottisena välineenä

Hieman toisenlaisen näkökulman kirjoittamisen syihin tuovat Romy Clark ja Roz Ivanic teoksessaan *the Politics of Writing* (1997). Clarkin ja Ivanicin teoria pohjautuu näkemykselle siitä, että kirjoituksen käyttötarkoitukset ja kirjoittamisen motiivit ovat muodostuneet sosiaalisessa kontekstissaan, ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksessa:

Firstly, the motivations that drive people to write are deeply embedded in the socio-cultural context in which they live, part of which is their own personal group life story and cultural patrimony. Secondly, the daily social demands of people's lives construct purposes for writing: writing can often fulfil the desire to get something done, to express a feeling, to make something available for consultation. (Clark & Ivanic 1997, 108-109.)

Clark ja Ivanic näkevät kirjoittamisen viestintänä, ja toisin kuin useat muut tutkijat (ks. 2.5.), he jakavat kirjoittamisen henkilökohtaiset syyt joko kirjoittamisen ulkoisiin syihin tai syihin, jotka ovat sekä sisäisiä että viestinnällisiä ja jotka ovat syvästi sidottuja sosiaaliseen kontekstiinsa. He kyllä myöntävät varovasti, että joissakin tapauksissa esimerkiksi omien tunteiden ilmaiseminen niin, että kirjoittaja voi itse ymmärtää niitä, "voisi olla sinänsä riittävä päämäärä", mutta myöhemmin he tulkitsevat kirjoittamista pääasiassa vain viestinnän ja vaikuttamisen kautta. (Clark & Ivanic 1997, 107-108.)

Clark ja Ivanic nostavat esiin myös kirjoittamisen välineellisen näkökulman ja esittävät, että voidaksemme tietää, miksi ihmiset kirjoittavat, meidän tulee

ymmärtää jotakin kirjoituksen luonteesta semioottisena välineenä.

Kirjoituksella on ominaisuuksia, jotka tekevät siitä erityisen sopivan välineen tiettyjen tehtävien toteuttamiseen. Clark ja Ivanic viittaavat näihin kirjoituksen ominaislaadusta nouseviin tehtäviin käsitteellä kirjoittamisen funktio (function of writing). (Clark & Ivanic 1997, 108.)

Kirjoitus on siis semioottinen väline, jonka tyypilliset ominaisuudet selittävät ainakin osaksi, miksi ihmiset käyttävät sitä, kirjoittavat. Kirjoituksen ja tekstin perustavanlaatuisia ominaisuuksia ovat Clarkin ja Ivanicin mukaan näkyvyys, pysyvyys, kuljetettavuus, hitaus, mahdollisuus harkittuun tuottamiseen ja etäisyys lukijasta. Nämä ominaisuudet tekevät kirjoittamisesta erityisen sopivan tiettyjen kirjoittamisen funktioiden toteuttamiseen, kuten tallentamiseen, ajatusten selventämiseen, kommunikaatioon ajasta ja etäisyydestä huolimatta, ymmärtämisen todistamiseen (erityisesti opiskelun yhteydessä), ja ajatusten ja aatteiden levittämiseen. (Clark & Ivanic 1997, 108, 118.)

Kirjoittaja siis kirjoittaa (eikä käytä jotakin muuta mahdollista välinettä) myös sen vuoksi, että kirjoittaminen on sopiva väline joidenkin asioiden tekemiseen. Tämä näkemys voi ehkä auttaa ymmärtämään myös kirjoittajien/ kirjailijoiden vaihtelevat kirjoittamisen motiivit. Kirjoittaminen ei sinänsä ole välttämättä aina itse toiminnan päämäärä, vaan väline, jonka avulla ihminen toteuttaa mitä moninaisempia tavoitteitaan.

Vaikka kirjoittamisen kautta voisikin siis periaatteessa toteuttaa lähes mitä tahansa, kirjoittaminen on — kuten mainittu — erityisen hyvä väline tiettyjen asioiden tekemiseen. Toisten toteuttamiseen voi löytyä parempiakin toimintatapoja ja viestimisen välineitä, joten kirjoittamista ei yleensä nykyään valita esimerkiksi auditiivisten äänien tallentamiseen, vaikka se olisi periaatteessa mahdollista.

Kaikki Clarkin ja Ivanicin esittelemät kirjoittamisen tehtävät ja funktiot, joihin syvennyn seuraavaksi, pohjautuvat kirjoitukselle merkitysten tekemisenä (the meaning-making purpose of writing). Kirjoittaja tekee kielen avulla

merkityksiä, joiden varassa hän toimii, ja joita hän välittää edelleen. (Clark & Ivanic 1997, 109.)

7.2. Kirjoittamisen funktiot sosiaalisessa kontekstissa

Yksi kirjoittamisen sosiaalisista funktioista on tallentaminen (writing for record-keeping), joka perustuu erityisesti kirjoituksen pysyvyyteen. Vaikka näiden arkipäiväisten toimintojen kirjaaminen saattaa tuntua triviaalilta, useimmat ihmiset kirjoittavat muistikapasiteettinsa säästämiseksi - kauppalistoja, sukupuita, reseptejä ja muistiinpanoja. Yhteiskunnan eri järjestelmät taas keräävät tärkeää tietoa mm. dokumentteihin ja todistuksiin. (Clark ja Ivanic 1997, 112-113.)

Tallentaminen voi silti olla myös yksi ammattikirjailijankin tavoitteista, niin paradoksaaliselta kuin väite kuulostaakin, kun puhutaan fiktion kirjoittajasta (ks. esim. Saarinen 1976, 275). Kirjoittaja voi haluta tallentaa ajatuksia, tapahtumia, ihmisiä ja ajankuvaa niin itselleen kuin myöhemmillekin sukupolville, tallensi hän niitä sitten päiväkirjan tai romaanikäsikirjoituksen muotoon. Tässä suhteessa ammatti- ja harrastajakirjoittajat eivät välttämättä eroa suuresti toisistaan:

Myös harrastelijakirjoittajat ovat selittäneet kirjoittamistaan juuri näistä lähtökohdista: kirjoittaminen on omien ajatusten, tunteiden ja havaintojen kielentämistä. Niistä ei tällöin - päin vastoin kuin monissa muissa tapauksissa - haluta päästä eroon, vaan ne halutaan nimenomaan tallettaa. (Saarinen 1976, 275.)

Voisi ajatella myös niin, että ammattikirjailija kirjoittaa tallentaakseen yhteisölle merkittäviä tapahtumia, ja palvelee näin koko yhteisöä, myös sen niitä jäseniä, jotka eivät itse kirjoita. Yhtenä näistä tallentajista voisi pitää

esimerkiksi Iris Kähäriä, joka kirjoittaessaan kuvaa menettämäänsä kotiseutua, Karjalaa, ja jonka kuvausten oikeellisuutta lukijat ovat pitäneet tarkasti silmällä:

On minulle soitettu ja huomauteltu. Et ole riittävästi kuvannut sitä ihanaa oloa, jota sanotaan välirauhan ajaksi (Kähäri 1991, 125).

Toinen Clarkin ja Ivanicin esittelemä kirjoittamisen sosiaalinen funktio on kirjoittaminen ajattelua varten (writing for thinking). Tämä funktio on hyvin lähellä aiemmin esiteltyä merkitysten tekemisen tehtävää (meaning-making purpose for writing). Kirjoittamisen ja ajattelun yhteydessä Clark ja Ivanic nostavat tarkastelun kohteeksi kuitenkin jälleen kirjoituksen välineellisen aspektin: kirjoitus tekee - toisin kuin spontaanimmat viestinnän muodot - mahdolliseksi harkitun merkityksen tuottamisen¹.

Writing serves a unique function in relation to meaning-making by holding thinking still for inspection, and allowing writers to take their time over shaping their ideas. --- We can go back to these thoughts, refine them, build on them, discard or develop them in a way that is difficult to do when talking. (Clark & Ivanic 1997, 110, 113.)

Kolmas kirjoittamisen funktio on Clarkin ja Ivanicin mukaan kommunikointi (writing to communicate with others). Se, miksi ihmiset käyttävät juuri kirjoittamista tämän kommunikoinnin välineenä selittyy seuraavasti:

We suggest that there are at least five factors that cause people to prefer writing as a means of communication with others: distance between communicators; the need to *avoid* interaction; the opportunity to take time and care over wording; the opportunity to integrate verbal and visual means of communication; the need to keep evidence of the communication; and finally, in some cultures, to add weight to the message. (Clark & Ivanic 1997, 114.)

Ensimmäinen näistä tekijöistä, viestijöiden etäisyys toisistaan, selittää luultavasti paljon siitä, miksi ihmiset kirjoittavat kirjeitä ja sähköpostia.

¹ Vrt. kirjoittamisen terapeuttinen tehtävä (4.1.) ja kirjoittaminen ongelmanratkaisuna (4.3.)

Ajallisesta etäisyydestä puhuttaessa kirjoitus nousee välineenä vieläkin tärkeämmäksi, se tekee edellämämainitun tallentamisen mahdolliseksi.

Halu/tarve välttää kanssakäymistä ja mahdollisuus muotoilla huolellisesti sanottavansa ovat seuraavia Clarkin ja Ivanicin esittämiä kirjallisen kommunikoinnin syitä. Arjessa niiden vaikutuksen voi nähdä erityisen kiusallisissa tai huolella hoidettavissa tilanteissa, joissa ihminen haluaa viestiä kirjallisesti voidakseen muotoilla huolella sanomansa ja välttääkseen hämmennystä tai nolostumista aiheuttavaa suullista kanssakäymistä. (Clark & Ivanic 1997, 115.)

Jotkut kirjailijatutkimukset antavat myös ymmärtää, että kirjailijoiden persoonallisuus ja sosiaaliset taipumukset, kuten halu eristäytyä tai välttää suoraa sosiaalista kanssakäymistä, ovat yhteydessä siihen, miksi ihminen valitsee nimenomaan kirjoittamisen sosiaalisen kanssakäymisen muodoksi (vrt. esim. Saarinen 1976, 274). Kjell Westö erittelee yhdeksi kirjoittamisensa syyksi seuraavaa:

Ja kuitenkin olet jo tähänastisen keskustelumme aikana saanut - tosin epäsuoran - vastauksen ehkä kaikista tärkeimpään kysymykseen, siihen miksi oikeastaan kirjoitan. Kun puhuimme yksinäisyydestä ja ihmisiä kohtaan tuntemastani pelosta, minulle valkeni että kirjoittaminen on aina ollut minun tapani tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Jos esimerkiksi joudun riitoihin jonkun kanssa, en ikinä soita vaan kirjoitan kirjeen tuolle ihmiselle selvittääkseni asianne. Ja kirjoittamalla kirjoja ja lehtiartikkeleita kuvittelen selviäväni väkijoukoista, tekstieni avulla koen saavani tavata kaikki nuo ihmiset yksitellen, ikään kuin kahden kesken, ilman ympäristön hermostuttavaa hälinää. (Westö 2000, 517-518.)

Kaksi seuraavaa Clarkin ja Ivanicin valaisemaa kirjoittamisen syytä (mahdollisuus visuaalisen ja verbaalisen ilmaisun yhdistämiseen ja tarve kerätä todisteita kommunikaatiosta) ohitan tässä, koska ne eivät nähdäkseni ole tutkimusaiheeni kannalta kovinkaan oleellisia. Viimeinen, viestin painoarvon lisääminen kylläkin voi vaikuttaa siihen, miksi jotkut ihmiset haluavat viestiä juuri kirjallisesti. Kirjallisen ilmaisun hallitseminen voi olla statuskysymys,

mutta ehkä myös kirjallisesti ilmaistuun, painettuun ja levitettyyn viestiin sisältyy kulttuurissamme ajatus painavista, merkittävistä ajatuksista.

Neljäs kirjoittamisen sosiaalinen funktio, kirjoittaminen ymmärtämisen todisteena (writing as evidence of understanding) esimerkiksi koetilanteessa ei välttämättä ole kovin selitysvoimainen syy ihmisten kirjoittamiselle opiskelun ulkopuolella¹, mutta Clarkin ja Ivanicin seuraavaksi esiintuoma kirjoittamisen funktio, kirjoittaminen ajatusten levittämiseksi (writing for the dissemination of ideas) on sitäkin enemmän. Tämä funktio tuo kirjoituksen myös osaksi laajempaa yhteiskunnallista kontekstia, ideologioiden levittämistä ja niiden haastamista. (Clark & Ivanic 1997, 117)

Tässä esiteltyt viisi kirjoittamisen sosiaalista funktiota (tallentaminen, kirjoittaminen ajattelua varten, kommunikointi, ymmärtämisen todistaminen, ajatusten levittäminen) tarjoavat yhden selitysmallin kirjoituksen käyttämiselle sosiaalisessa kontekstissa. Mutta näiden funktioiden ohella kirjoituksella on Clarkin ja Ivanicin mukaan myös tehtäviä/tavoitteita, joita kirjoituksen kautta pyritään toteuttamaan.

Clark ja Ivanic erottavat kirjoittamisen tehtävien² kaksi tasoa: kirjoittamisen makro- ja mikrotason tehtävät. Kirjoittamisen makrotason tehtävillä Clark ja Ivanic viittaavat tarkoituksiin/ päämääriin, joita kirjoittaminen palvelee yhteiskunnan tasolla, mikrotason tehtävillä he viittaavat tarkoituksiin/ päämääriin (kuten esim. viihdyttämiseen, opettamiseen, valittamiseen, haastamiseen), joita ihmiset näkevät tietyissä sosiaalisissa tilanteissa parhaaksi toteuttaa kirjoittamalla. (Clark & Ivanic 1997, 108-109.) Nämä ovat tietyllä tavalla yhteydessä edellä mainittuihin funktioihin, kirjoituksen ominaispiirteisiin, mutta funktiot ovat vielä ideologisesti jokseenkin viattomia, mikro- ja erityisesti makrotason tehtävät tuovat mukaan kirjoittamisen

¹ Kirjoittamista voidaan toki — ja ehkä on syytäkin — käyttää opiskelussa myös oppimisen muotona, ei vain jo opitun todistamiseksi. Lisää aktivoivasta kirjoittamisesta koulutyössä mm. Irma ja Kirsti Longan teoksessa *Aktivoiva opetus* (1991).

² Sana "purpose" voitaisiin kääntää eri tavoin Clarkin ja Ivanicin käyttämän asiayhteyden mukaan, toisinaan se lähenee "tarkoitusta" tai "tavoitetta", mutta enimmäkseen kuitenkin "tehtävää" kun sillä toistuvasti viitataan laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin ja tarkoitukseen (Clark & Ivanic, 1997, 108-109). Suomennan siis tässä sanan "purpose"

poliittisen ulottuvuuden, sen, kuka näitä funktioita käyttää, kenen tavoitteita niiden kautta toteutetaan ja kuinka.

Mikro- ja makrotason tehtävät eivät ole toisistaan erillisiä, vaan toteutuvat Clarkin ja Ivanicin mukaan usein samojen kirjoitustapahtumien sisällä. Samoin kirjoittaja itse voi olla vain osittain tietoinen näistä kirjoittamiseensa vaikuttavista tekijöistä. (Clark & Ivanic 1997, 118).

7.3. Kirjoittaminen ideologioiden ylläpitämisenä ja niiden haastamisena

Makro-tehtävät Clark ja Ivanic yhdistävät kulttuurisen tuotannon säätelyyn ja ideologioiden uusintamiseen, johon ovat osallisia niin laki-, opetus- kuin muutkin kulttuuriset instituutiot. Makro-tehtävät sisältävät kuitenkin myös vallitsevien ideologioiden haastamisen ja erilaiset vastakulttuurit. (Clark & Ivanic 1997, 109.)

Kieli ei Clarkin ja Ivanicin mukaan koskaan ole ideologiasta vapaa. Se ei vain jäljennä todellisuutta, vaan on osallinen sen tuottamiseen. Kirjoittaminen on viime kädessä Clarkin ja Ivanicin mukaan joidenkin etujen ajamista. (Clark & Ivanic 1997, 109, 118.)

By choosing to write rather than use another form of social action, by engaging in particular writing practices, by putting certain messages or ideas into writing, by participating in certain discourses and genres through writing, people are reproducing particular sets of values, beliefs and power relations (Clark & Ivanic 1997, 118).

Clark ja Ivanic toteavat, että suuri osa kaikesta kirjoittamastamme tuottaa uudelleen vallitsevia arvoja ja viime kädessä ne ylläpitävät hegemoniaa. Kirjoittaja voi tiedostaen tai tiedostamattaan - useimmiten tiedostamattaan - palvelella jonkun muun tahon tarkoitusperiä, ei vain omiaan. Kirjoittamisen

"tehtäväksi", mutta lukijan on hyvä pitää mielessä, että siihen sisältyy myös viittaus henkilökohtaiseen tavoitteeseen ja tarkoitukseen.

motiivit ovat Clarkin ja Ivanicin mukaan yhteydessä yhteiskunnallisiin tarkoituksiin, joiden pelinappulana kirjoittaja voidaan nähdä. (Clark & Ivanic 1997, 118, 122.)

Clarkin ja Ivanicin teorian pohjalta näyttäisi siis siltä, että kirjoittaminen ei läheskään aina ole yksilön asettamien, yksilöllisten tavoitteiden toteuttamista (ks. esim. Clark & Ivanic 1997, 124). Syyt kirjoittamiseen ovat kirjoittajan ulkopuolella. Kirjoittaja on tahtomattaankin suurempien yhteiskunnallisten voimien palvelija.

Mutta miten nämä voimat sitten vaikuttavat? Ensinnäkin valtio ja sen instituutiot säätelevät tekstien tuottamista, ja vallanpitäjät pyrkivät pitämään huolta siitä, että vallitsevat arvot säilyvät. Kaikki tekstit eivät pääse massakierrätykseen, eikä tämä valinta ole ideologisesti viaton. (Clark & Ivanic 1997, 119.)

Kuitenkin kirjoittajalla on myös mahdollisuus asettua hegemoniaa vastaan. Hän voi aktiivisesti pyrkiä haastamaan vallitsevat näkemykset, arvot ja uskomukset. Clark ja Ivanic pitävätkin vastakulttuurien merkitystä varsin suurena. (Clark & Ivanic 1997, 119.) Kirjoittajan välittömästi asettamat kirjoittamisen mikrotehtävät (kuten esimerkiksi itseilmaisu) voivat tällöin saada myös vallitsevan ideologian haastavan makrotehtävän:

Writing can also serve more socio-politically salient micro-purposes of self-representation and of explicitly challenging, subverting and even overturning dominant values -- In such instances micro- and macro-purposes become hard to distinguish. (Clark & Ivanic 1997, 126.)

Siis tiedostamalla hegemonian vaikutuksen ja asettamalla tietoisesti niitä vastaan - tai myös jakamalla hegemonian näkemykset - kirjoittaja voi tietyllä tavalla asettaa taas omia tavoitteitaan ja pyrkimyksiään suhteessa tekstin tuottamiseen ja sen välittämiin uskomuksiin ja arvoihin. Clark ja Ivanic korostavat, että myös ulkoapäin asetettuja tehtäviä kirjoittaessaan yksilö voi ottaa tehtävän ja sen päämäärät hallintaansa - tosin se on helpompaa heille, jotka eivät ole kovin kaukana vallitsevan hegemonian näkemyksistä:

It is possible for writers to make these tasks their own, to take control over them and turn them around to serve their own, self-generated purposes. However, it is far easier and more likely for people who share the dominant values and practices of the state to do this. (Clark & Ivanic 1997, 124.)

7.4. Lukija kirjoittajaa motivoimassa

Siirryn nyt Clarkin ja Ivanicin teoriasta tarkastelemaan lyhyesti lukijan olemassaolon motivoivaa vaikutusta kirjoittajiin. Osa näistä kirjoittajien lukijaa koskevista tavoitteista on kylläkin vahvasti sidoksissa hegemonian haastamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, mutta toiset tavoitteista ovat taas niistä sen verran kauempana (vaikka näilläkin tavoitteilla on toki myös yhteiskunnallinen ulottuvuutensa), etten näe mielekkääksi tarkastella näitä motiiveja ainoastaan yhteiskunnallis-poliittisen kirjoittamisen teorian kautta. Edelleen käsittelen kirjoittamista kuitenkin viestinnän näkökulmasta.

Itseilmaisuus ei kaikille kirjoittajille riitä syyksi kirjoittaa. Välttämättä kirjoittaja ei mieti lukijaansa kirjoittaessaan (ks. esim. Mäkelä 1991, 166), mutta useat kirjailijat pitävät viestiensä vastaanottajan, lukijan olemassaoloa lähes oikeutuksena kirjoittamiselleen:

Minä pystyn perustelevaan olemassaoloni kirjailijana tasan niin kauan kuin tarpeeksi moni lukija haluaa lukea keksimiäni tarinoita (Westö 2000, 522).

Lukijoiden kiitos on minulle kirjoittamisen ehto. Aivan varmasti kirjoittaisin, vaikka en ansaitsisi siitä penniäkään. Mutta tuskin jaksaisin kertoa tarinaa, jos sillä ei olisi ainuttakaan kuulijaa. (Utrio 2000, 496.)

Päätin etten kirjoita enää yhtään kirjaa, ellei minulle tule välttämätön pakko, ellei se kirja häiritse, hulluannuta tai viettele lukijoita (Snellman 2000, 389).

Mutta millaisia tavoitteita kirjoittajat haluavat viestimällä¹ toteuttaa? Kirjailijoiden lausunnoissa havaitaan usein kaksi erilaista perussuhtautumista lukijaan: lukijaa halutaan joko viihdyttää, hänelle halutaan tuottaa iloa, tai hänet halutaan aktivoida, muuttaa.

Pirkko Saarinen on havainnoinut kirjoittajien viihdyttämispyrkimystä seuraavasti:

-- lukijalta ei odoteta erityisempää aktiivisuutta. Päinvastoin hänelle halutaan suoda rentoutushetkiä luettavan parissa keventää häneen kohdistuvaa painetta ja tuottaa hänelle lepoa. Monissa kommentteissa puhutaan esim. ilon tuottamisesta lukijalle. (Saarinen 1976, 279.)

Toiseen lukijatavoitteeseen taas sisältyy lukijan aktivoiminen, kasvattaminen ja opettaminen, jopa ravistelemine tai lukijan arvomaailman särkemine (Saarinen 1976, 279). Noin puolella Haapaniemen ja Kuuselan haastattelemista kirjailijoista oli jokin sanoma, jonka he halusivat tekstiensä kautta välittää (Haapaniemi & Kuusela 1989, 135-136).

¹ Käsittelen tässä lähinnä tämän viestinnän tietoisia tavoitteita. Pohjimmaisena kommunikoinnin syynä voidaan nähdä mm. eloonjääminen, yhteistyö, henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen, suhteiden ylläpitäminen, vaikuttaminen toisten ajatteluun ja käytökseen, vallanhalu, yhteisön koossapitäminen, taloudellinen hyöty, tiedon jakaminen ja saaminen, maailman ymmärtäminen, päättäminen, itseilmaisu ja luovuuden käyttäminen (Dimbleby & Burton 1985, 10-13).

8 MARTIN E. FORDIN KOGNITIIVINEN MOTIVAATIOTEORIA

8.1. Teorian esittely

Käsiteltyäni tähän mennessä ihmisten erilaisia syitä kirjoittaa, kirjoittamisen motiiveja, siirryn tarkastelemaan motivaation kokonaisuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Martin E. Ford on yksi psykologian motivaatiotutkimuksen uranuurtajista. Teoksessaan *Motivating Humans, goals, emotions, and personal beliefs* (1992) Ford esitteli kognitiivisen, systeemiteoreettisen näkökulman motivaation tutkimukseen. Ford esittää, että tuloksekas tavoitteellinen toiminta koostuu neljästä eri osatekijästä (ks. kaavio 1), jotka ovat biologisille valmiuksille perustuvat motivaatio ja taito, sekä tukea antava ympäristö. (Ford 1992, s.69)

Ford pitää näiden tekijöiden puuttumista tai niiden riittämättömyyttä ratkaisevina toiminnan esteinä ja/tai vaikeuttajina. Puutteet missä tahansa osatekijöissä asettavat rajoituksensa toiminnan onnistumiselle. (Ford 1992, s. 69.)

-- achievement and competence are the result of a motivated, skillful, and biologically capable person interacting with a responsive environment (Ford 1992, s. 70)

Kirjoittamiseen sovellettuna tämä voisi tarkoittaa sitä, että voidakseen kirjoittaa tuloksellisesti kirjoittajalla tulee olla biologiset valmiudet kirjoittamiseen, taito kirjoittaa, motivaatio kirjoittaa ja ympäristö, joka tukee kirjoittamista tai ainakin sallii sen.

Motivaatio taas koostuu Fordin mukaan kolmesta osatekijästä, jotka ovat toiminnan tavoite/tavoitteet, selviytymisodotukset ja tunnelataus. Fordin mukaan tavoitteilla on kaksi ominaisuutta: ne edustavat toiminnan tuloksia, jotka ihminen haluaa tavoittaa tai välttää, ja ne ohjaavat ihmistä toimimaan niin, että nämä tavoitteet voidaan saavuttaa. (Ford 1992, 83.) Kuten Haapaniemi ja Kuusela esittävät kirjailijatutkimuksessaan:

Kirjoitustyön tavoite, kirja, on kirjailijan toimintaa suuntaava kuva. Tehtävä, kirjan kirjoittamiseen tarvittava työ, kuvastaa sitä, mitä kirjailijan on toteutettava saavuttaakseen päämäärän tietyissä olosuhteissa. (Haapaniemi ja Kuusela 1989, 12.)

Selviytymisodotukset koostuvat kahdesta tekijästä: yksilön omia kykyjään koskevista uskomuksista (capability beliefs) ja ympäristöä koskevista uskomuksista (context beliefs). Nämä uskomukset yhdistävät motivaation osaksi tuloksekkaan toiminnan kokonaisuutta: omia taitoja koskevat uskomukset sitovat motivaation todelliseen taitoon, ja ympäristöä koskevat uskomukset sitovat motivaation todelliseen ympäristöön. (Ford 1992, 124.)

8.2. Tavoitteet

Fordin työ pohjautuu luonnollisesti aikaisempaan psykologian tutkimukseen, ja suurin osa hänen esittelemistään toiminnan tavoitteista onkin jo esiintynyt aikaisemmissa motivaatioteorioissa. Ford tarjoaa niistä kuitenkin toimivan yhteenvedon luokitellessaan ne teoriansa kategorioihin.

Tavoitteet Ford luokittelee ensin kahteen yläkategoriaan, tavoitteisiin, jotka edustavat toiminnan toivottuja seurauksia suhteessa itseen, ja tavoitteisiin, jotka edustavat toiminnan toivottuja seurauksia suhteessa ympäristöön. Kaikenkaikkiaan Ford esittelee kaksikymmentäneljä erilaista toiminnan

tavoitetta, joihin sisältyy myös tavoitteiden vastakkaisten tunteiden tai kokemusten välttäminen. (Ford 1992, 87.)

Ensimmäinen kategorioista koostuu kolmesta alaluokasta: tunnetavoitteista (affective goals), kognitiivisista tavoitteista (cognitive goals) ja järjestyneisyyden tavoitteista (subjective organization goals). Tunnetavoitteet edustavat tunteita, joita ihminen haluaa kokea tai välttää. Kognitiiviset tavoitteet edustavat eräänlaisia mielen edustuksia (mental representations), skeemoja, jotka ihminen haluaa rakentaa tai säilyttää. Järjestyneisyyden tavoitteet edustavat erityisiä tai epätavallisia tiloja, joita ihmiset haluavat kokea tai välttää, ja joissa yhdistyvät erilaiset tunteet. Tunnetavoitteita ovat viihtymisen, rauhallisuuden, onnellisuuden tunteet, ruumiilliset tuntemukset, fyysinen hyvinvointi. Kognitiivisiin tavoitteisiin kuuluvat tutkiminen, ymmärtäminen, älyllinen luovuus ja positiiviset itsearviointit. Järjestyneisyyden tavoitteita ovat ykseys ja transsendentaaliset kokemukset. (Ford 1992, 87.)

Kirjoittamisen kautta voinee toteuttaa lähes kaikkia näistä tavoitteista. Tunnetavoitteita käsittelin kirjoittamisen nautinnon yhteydessä (luku 6), miksei myös käsitellessäni kirjoittamisen terapeutista merkitystä - terapian tarkoitus kai viimekädessä on auttaa ihmistä olemaan onnellinen, voimaan paremmin (4.1.). Kognitiiviset tavoitteet nousivat esiin tarkastellessani kirjoittamista ongelmanratkaisun valossa (4.3.). Ja vaikken kirjoittamisen uskonnollista tai transsendentaalista merkitystä käsitellytkään, ykseys ja transsendentaaliset kokemukset kirjoittamisen kautta ovat ainakin joillekin kirjailijoille tuttuja:

Kyllä se on enemmän mystinen kokemus, vaikka siihen liittyy nää vankat arkiset puolet eli istuminen ja selkä- ja rystyskipu ja kaikki. Mutta mä seurustelen ikään kuin korkempien voimien kanssa. (Haapaniemi & Kuusela 1989, 134.)

Toinen tavoitteiden kahdesta kategoriasta jakaantuu kahteen luokkaan: sosiaalisiin suhteisiin sidottuihin tavoitteisiin ja tehtävään sidottuihin tavoitteisiin. Sosiaalisiin suhteisiin sidottuihin tavoitteisiin kuuluu neljä tavoitetta, joiden kautta yksilö pyrkii edistämään omaa hyvinvointiaan (self-

assertive goals), ja neljä tavoitetta, joiden kautta yksilö pyrkii edistämään yhteisönsä hyvinvointia (integrative goals). Tehtävään sidottuihin tavoitteisiin taas kuuluvat tavoitteet, jotka edustavat toivottuja seurauksia yksion ja ympäristön asioiden välillä. (Ford 1992, 87)

Omaa hyvinvointia edistäviin tavoitteisiin kuuluvat yksilöllisyys, vapaus, ylemmyys ja hyväksynnän saaminen. Yhteisön hyvinvointia edistäviin tavoitteisiin kuuluvat yhteenkuuluvuus, sosiaalinen vastuu, tasa-arvoisuus, hyväksynnän jakaminen. Tehtävään sidottuja tavoitteita ovat osaaminen, luova toiminta, hallinta, materiaallinen voitto ja turvallisuus. (Ford 1992, 88-89) Omaa hyvinvointia edistäviä tavoitteita voisivat siis ilmentää esimerkiksi kirjoittaminen kompensationsa ja identiteetin etsimisenä (2.3. ja 5.3.). Yhteisön hyvinvointia edistäviä tavoitteita voi toteuttaa lähinnä viestimällä (ks. 8.4.). Tehtävään sidottuja ja ulkoisia tavoitteita käsittelin luvussa kaksi.

Kirjoittaminen näyttäisikin näin olevan sopiva väline lähes kaikkien Fordin esittelemien ihmisen perustavoitteiden toteuttamiseen. Tämä ehkä selittää myös osaltaan sen, miksi kirjoittajat kokevat kirjoittamisen niin tärkeäksi. Kirjoittamiseen sitoutuu niin monenlaisia, yksilölle tärkeitä tavoitteita, että siitä ei haluta luopua. (Ks. esim. Haapaniemi & Kuusela 1989, 131.)

8.3. Selviytymisodotukset

8.3.1. Itsearviointit

Motivaation toinen tekijä, selviytymisodotukset, koostuu siis kahdesta osatekijästä, jotka ovat omia kykyjä koskevat uskomukset ja ympäristöä koskevat uskomukset.

Essentially capability beliefs are evaluations of whether one has the personal skill needed to function effectively, and context beliefs are evaluations of whether one has the responsive environment needed to support effective functioning. (Ford 1992, 123-124.)

Yksilö tekee siis ennen toimintaa ja sen aikana arvioita omasta suoriutumisestaan ja perustaa arvionsa sille, uskooko hän, että hänellä on toiminnasta suoriutumiseen vaadittava taito, ja uskooko hän ympäristön tukevan häntä tässä toiminnassa. Luovassa kirjoittamisessa tämä voisi tarkoittaa sitä, ettei riitä, että kirjoittajalla on vain taito kirjoittaa (tai saada esimerkiksi käsikirjoitus, kolumni tai runo valmiiksi), hänen tulee myös uskoa siihen voidakseen kirjoittaa tuloksellisesti.

Ford esittää, että nämä uskomukset ovat usein tärkeämpiä kuin todelliset taidot ja olosuhteet, koska ne voivat motivoida ihmisen etsimään tilaisuuksia ja hankkimaan kykyjä, joita hänellä ei vielä ole (Ford 1992, 124). Esimerkiksi kirjoittaja voisi uskoa kykyynsä kirjoittaa teos aivan uudessa, hänelle vieraassa lajissa, ja tämän uskomuksen voimasta syventyä hankkimaan lajissa vaadittavan taidon. Hän voi myös uskoa, että teoksen julkaiseminen on vaikeuksista huolimatta mahdollista, alkaa toimia uskomuksensa mukaisesti, ja näin hankkia toiminnallaan lisää tilaisuuksia tämän tavoitteen toteutumiseen.

Kuitenkaan nämä uskomukset eivät luonnollisesti pelkästään riitä tehtävästä suoriutumiseen. Onnistuakseen tehtävässä ihmisellä tulee viimekädessä olla sekä tehtävän suorittamiseen vaadittava taito että toimintaa tukeva ympäristö. (Ford 1992, 124.) Teoksen julkaisemiseen ei riitä, että kirjoittaja itse uskoo kykyihinsä ja käsikirjoituksensa julkaisumahdollisuuksiin. Ford tiivistää itsearviointien ja onnistumisen suhteen seuraavasti:

Personal agency beliefs play a particularly crucial role in situations that are of the greatest developmental significance - those involving challenging but attainable goals (Ford 1992, 124).

Siis juuri silloin, kun kirjoittaja kohtaa vaativia mutta saavutettavissa olevia haasteita, hänen suoriutumiseensa vaikuttaa ratkaisevasti hänen uskonsa omiin kykyihinsä ja kehitysmahdollisuuksiinsa.

Ford korostaa kautta koko teoksensa henkilökohtaisen tavoitteeseen sitoutumisen merkitystä. Sitoutumisen tärkeys korostuu myös suhteessa itsearviointeihin. Itsearviointit aktivoituvat vain, jos tavoite on yksilölle tärkeä. Ne siis myös vaikuttavat motivaatiotasoon vain silloin, kun tavoite on jo aktivoitunut. (Ford 1992, 125.) Ford viittaa esimerkissään matematiikan opetukseen, mutta tulokset lienevät sovellettavissa myös luovan kirjoittamisen ohjaamiseen:

This suggests that the first priority of educators trying to facilitate long-term gains in mathematics achievement should be to persuade students of the personal relevance and value of math skills for their everyday lives and imagined futures. In other words, negative emotions and personal agency beliefs cannot emerge as a major motivational barriers until students have accepted the premise that mathematics is important. (Ford 1992, 126.)

Luovan kirjoittamisen ohjaajien ensisijainen tehtävä on siis herättää opiskelijoiden kiinnostus ja arvostus kirjoittamista kohtaan. Vasta kun kirjoittamisesta on tullut opiskelijalle itselleen tärkeä tavoite, hänen itsearviointinsa alkavat vaikuttaa hänen onnistumiseensa.

8.3.2. Ympäristöä koskevat uskomukset

Yksilön toimintamotivaatioon vaikuttavat oleellisesti myös ympäristöä koskevat uskomukset ja oletukset sen tarjoamasta tuesta tai tämän tuen puutteesta. Ford lähestyy ympäristöä koskevia uskomuksia listaamalla ympäristölle neljä vaatimusta, joiden toteutumiseen yksilön täytyy uskoa voidakseen toimia menestyksellisesti. (Ford 1992, 130.)

Näistä vaatimuksista ensimmäinen on, että ympäristön täytyy tukea yksilön henkilökohtaisia tavoitteita. Toimintaympäristö ei saa olla liian kontrolloiva, sen tulee sallia henkilökohtaiset tavoitteet ja niiden toteuttaminen. Ympäristön tulee antaa yksilölle mahdollisuus valita erilaisista tavoitteista, joihin yksilö

haluaa sitoutua. Motivaatiota vähentää myös liiallinen vaativuus: jos yksilö pitää tehtävää liian raskaana, vaikeana, näkee sen tiellä liikaa esteitä tai pitää siihen käytettävää aikaa liian vähäisenä, hänen motivaationsa tehtävän suorittamista kohtaan heikkenee. (Ford 1992, 131.)

Toiseksi ympäristön tulee tarjota olosuhteet, jotka tukevat yksilön biologisia, sosiaalisia ja kognitiivisia kykyjä. Ympäristön tulee siis tukea niin yksilön fyysistä kuin psyykkistäkin hyvinvointia (esim. turvalliset, valaistut, rauhalliset työskentelyolosuhteet), sekä tarjota tarpeeksi selkeää, johdonmukaista ja merkityksellistä tietoa toiminnan tavoitteista, standardeista, säännöistä ja toimintatavoista. (Ford 1992, 131.)

Sovellettuna kirjoittajakoulutukseen oppijoiden motivoitumista edistää siis miellyttävä fyysinen opiskeluympäristö ja se, että opiskelijoilla on tietoa kurssien ja niillä annettujen tehtävien tavoitteista, tehtävien arviointiperusteista sekä toimintatavoista, joiden omaksumista heiltä edellytetään.

Kolmanneksi ympäristön tulee tarjota tavoitteiden saavuttamisessa tarvittavaa materiaalia ja tietoa (Ford 1992, 131). Kirjoittajalle tämä voi tarkoittaa sitä, että hänen kirjoittamismotivaatiotaan vahvistaa, jos hänellä on mahdollisuus käyttää tekstinkäsittelylaitetta, jos hänen ulottuvillaan on tietoa kirjoittamisesta, ja jos kohtuullisen matkan sisällä hänelle tarjotaan tarvittaessa opetusta ja ohjausta, johon hänellä on varaa.

Neljäs ja viimeinen Fordin esittämä vaatimus on, että ympäristön täytyy olla emotionaalisesti turvallinen ja kannustava. Ford luonnehtii tällaista ilmapiiriä luottamusta herättäväksi, lämpimäksi, ja yksilöä tukevaksi. (Ford 1992, 131.)

8.4. Tunnetekijät

Tunteet ovat yksi motivaatiotekijä, jonka kognitiivinen psykologia on joskus sivuuttanut. Motivaatio ei kuitenkaan koostu pelkästään rationaalisista

suoritusarvioiden laskemisesta ja loogis-analyttisestä päättelystä.

Motivaatio edellyttää tunteiden läsnäoloa.

Ihmisen tunteet aktivoituvat vain, jos tavoite on hänelle tärkeä. Yhdentekevä tavoite ei herätä yksilössä tunteita. Tunteet vaikuttavat myös ihmisen välittömään kokemukseen tilanteesta ja siten myös hänen toimintaansa. Itsearviointit ihminen voi hetkeksi jättää tietoisuutensa ulkopuolelle, mutta tunnetekijät ovat koko ajan mukana itse toimintatilanteessa. (Ford 1992, 140.)

Negatiiviset tunteet voivat nousta motivaatioesteiksi, minkä vuoksi edellämainittu emotionaalisesti turvallinen ja tukeva ympäristö on edellytys yksilön motivaation syntymiselle ja ylläpitämiselle. Tunnetekijät myös edistävät tuloksellista toimintaa, koska ne kasvattavat valmiutta toimia aktiivisesti. Erityisesti uteliaisuus, kiinnostuneisuus ja innostus lisäävät valmiutta hakea ja järjestellä uutta tietoa, keksiä ja tutkia. Ja näitä tunteita jälleen rohkaisee se, että ympäristö tukee yksilön tavoitteita ja antaa mahdollisuuden niiden toteuttamiseen. (Ford 1992, 142-144, 148.)

8.5. Motivoinnin periaatteita kirjoittamisen ohjaamiseen sovellettuna

Ford on muodostanut teoriansa pohjalta 17 motivoinnin periaatetta, joita sovellan tässä kirjoittamiseen.

Yksilön kokonaisuuden kunnioittaminen (Ford 1992, 205).

Kirjoittajaohjaajan on ymmärrettävä, että hän on tekemisissä kokonaisen ihmisen kanssa, ei vain hänen kirjoittajapuolensa kanssa. Kirjoittajat ovat yksilöitä, joiden ainutlaatuisuutta tulee kunnioittaa.

Motivaation kolme tekijää. Kaikki kolme motivaation osatekijää (tavoitteet, suoriutumisodotukset, tunnelataus) tulee aktivoida, jotta ihmisen voi motivoida onnistuneesti. (Ford 1992, 205.) Ohjaajan ei siis tule kiinnittää huomiota vain yhteen motivaatiotekijään kuten esim. tavoitteiden aktivoimiseen, vaan

huomioida myös muut motivaatioon vaikuttavat tekijät, ja esimerkiksi järjestää ohjattavilleen positiivisia kokemuksia heidän osaamisestaan.

Ohjaaja osana ympäristöä. Ohjaajasta tulee opetuksen aikana osa yksilön oppimis- ja motivaatioympäristöä, jolloin hän vaikuttaa ohjattavansa motivaatioon ohjattavan tekemien ympäristöä koskevien arvioiden kautta. Erityisen tärkeää on, että ohjaajan ja ohjattavan välillä vallitsee luottamus. Lisäksi ohjaajan tarkoitusperien tulee sallia yksilön omien tavoitteiden toteutuminen, ohjaajan tarkoitusperien tulee sopia yhteen yksilön biologisten, sosiaalisten ja kognitiivisten kykyjen kanssa, ohjaajan tarkoitusperien tulee olla realistisia, ja ohjaajan tulee pitää huolta, että ympäristö tukee yksilöä myös emotionaalisesti. (Ford 1992, 206.)

Kirjoittajia ohjattaessa yksilön omien tavoitteiden toteuttamisen salliminen voisi tarkoittaa, että ohjaajan on joustettava ohjattaviensa tavoitteiden mukaan. Tämä ei luonnollisesti ole aina ongelmatonta. Esimerkiksi terapiakirjoittajia pidetään usein kirjoittajaohjauksen ongelmina. Opetukselle annetut tavoitteet eivät toteudu. Myöskin on todettava, että kirjoittajakurssit ovat ryhmäkursseja, jolloin yksilön tavoitteita on kaikessa vaikea huomioida. (Ks. esim. Enwald 1984, 41-43; Sironen 1989, 91.) Mutta tilanne ei ole palkitseva terapiakirjoittajallekaan, joka ei saa kirjoittajaryhmästä sitä, mitä on tullut siitä hakemaan:

- - harrastajakirjoittajien ryhmissä tai kynäilijäpiireissä keskitytään monesti pikemmin teknisiin kielellisen ilmaisun ongelmiin ja esteettisesti arvoitettaviin kysymyksiin, jolloin terapeuttinen lähestymistapa elämyksellisine tulkintoineen ja oivalluksineen jää syrjään. (Ihanus 1989, s.18-19)

Luultavaa ainakin on, että tällaisten tavoite- ja motiiviristiriitojen vaikutus on sen verran suuri, ohjattavan motivoiminen koulutuksen tavoitteiden mukaiseen toimintaan voi tuottaa vaikeuksia.

Yksilön biologiset, sosiaaliset ja kognitiiviset kyvyt tulee ehkä ottaa huomioon erityisen hyvin silloin, kun ohjaa erityisryhmiä. Lasten kehittyvät

kyvyt vaikuttavat siihen, mitä heiltä voidaan realistisesti odottaa, mutta aikuisillakin on eroja sosiaalisissa taidoissa — esimerkiksi valmiudet ja rohkeus leikkiä opetustilanteessa voivat olla lapsiakin heikommat.

Tavoitteiden aktivoiminen. Toiminnalla tulee olla tavoitteita, ja ohjattavan tulee olla niihin riittävän sitoutunut. (Ford 1992, 206.) Eli myös kirjoittajien ohjauksessa tulee olla tavoitteita, joihin kirjoittajat ovat sitoutuneet ja joista he ovat tietoisia.

Fordin mukaan ulkoista motivaatiota voi käyttää hyväkseen, jos yksilöä on erityisen vaikea motivoida toivottuun toimintaan (Ford 1992, 207). Aikuisten kirjoittajakurssilaisten ohjaamisessa tämä ei luultavasti yleensä tuota suuria vaikeuksia, koska he ovat hankkiutuneet koulutukseen vapaaehtoisesti, mutta esimerkiksi ohjatesa lapsia, jotka näkevät kirjoittamisen vain äidinkielen tuntien pakollisena toimintana, eivätkä halua tehdä sitä vapaa-ajalla tai edes koulutunnilla, nämä pakotteet/vahvistajat voivat olla mahdollinen motivoinnin alku.

Jos henkilö saadaan toimimaan halutusti, vaikkakin vain ulkoisesti palkittuna, ohjaajalla on mahdollisuus näyttää oppijan toiminnan kautta tarkemmin, millaisten tavoitteiden toteutuminen kirjoittamiseen sisältyy, liittyy positiivisia tunteita toimintaan, ja parantaa oppijan itseä koskevia arviointeja (Ford 1992, 207). Esimerkin lapsi voidaan siis saada kirjoittamaan vaikka karkkipalkalla, mutta kirjoittamisen aikana myös antaa hänelle mahdollisuus huomata, miten hän voi kirjoittamisen kautta kokea seikkailun, miten kirjoittaminen on mukavaa (kun saa karkkia ja saa seikkailla), ja kuinka hän osaa halutessaan kirjoittaa hienosti.

Joskus kirjoittajat kokevat myös tarvitsevansa ulkoisia yllykkeitä saadakseen työnsä tehdyksi (Jääskeläinen 2002, 15). Tällöin voisi ehkä olla kyseessä opiskelijoiden omaksuma ulkoinen motivaatiostrategia. Ei välttämättä riitä, että ainoastaan taiteenopetuksessa ei anneta työhön yllyttäviä pakotteita, jos opiskelija on muualla tottunut suuntautunut ohjaamaan toimintaansa ulkoisten pakotteiden ja ulkoapäin annettujen kriteerien ja aikataulujen mukaan. Vaikka Amabilen tutkimus näyttäisi osoittavan ulkoisesti suuntauneen

motivaatiostrategian haitallisuuden luovuudelle, ulkoisten vaatimusten asettaminen voi ehkä joskus tarkoittaa myös sitä, että taiteen ja kirjoittamisen paikka puolustetaan opiskelijoiden aikataulussa. Jos opiskelija on ulkoisesti motivoitunut ja tottunut ohjaamaan toimintaansa, hän ei ehkä kirjoita lainkaan tai hänellä voi olla suuria vaikeuksia kirjoittaa ilman näitä vaatimuksia.

Tavoitteiden selkeys. Ellei yksilö ole tietoinen tavoitteista, hän ei voi ohjata käyttäytymistään niiden mukaiseksi. (Ford 1992, 208.) Kirjoittajien motivoimiseksi on siis tärkeää, ettei ainoastaan kirjoittajaohjaaja olisi tietoinen toiminnan tavoitteista, vaan että kirjoittajalla itsellään olisi tiedossaan toiminnan selkeä tavoite, jotta hän voisi ohjata toimintansa näitä tavoitteita kohti. Ehkä on syytä huomauttaa, että tämä ei ole tärkeää ainoastaan kirjoittajan oman toiminnan ohjaamisen kannalta, vaan myös kirjoittajan motivoimiseksi. Yksilö on helpompi motivoida toimintaan silloin, kun hän ymmärtää niiden selkeät tavoitteet (ja voi sitoutua niihin).

Useiden tavoitteiden periaate. Jos toiminnalla on useita tavoitteita, yksilön motivaatio toimintaa kohtaan kasvaa. (Ford 1992, 208.) Jos siis kirjoittamisen kurssin tehtävän toteuttamisen kautta voi toteuttaa useita eri tavoitteita (esim. oppia useita kirjoittamisen tekniikoita, olla sosiaalinen, tuntee yhteenkuuluvuutta, tuntee osaavansa, saada kiitosta), kurssilaiset ovat luultavasti motivoituneempia tähän toimintaan kuin toimintaan, jolla on vain yksi tavoite. Kun toimintaan ladataan useita tavoitteita, voidaan myös pyrkiä poistamaan se mahdollisuus, että toimintaan ei sisälly yhtään oppijalle merkityksellistä tavoitetta (Ford 1992, 209).

Tavoitteiden yhteensopivuus. Motiivikonfliktit (niin yksilöiden väliset kuin sisäisetkin) luonnollisesti vähentävät motivaatiota, ja niitä tulisi Fordin mukaan luovasti sovittaa yhteen. Erityisesti Ford nostaa esiin ristiriidat lyhen ja pitkän aikavälin tavoitteiden välillä. (Ford 1992, 209.) Esimerkiksi tällaisesta ristiriidasta kävisi varmaan ihminen, joka kyllä puhuu paljon romaanikäsikirjoituksestaan, mutta ei koskaan saa aloitetuksi sen kirjoittamista. Fordin mukaan ensisijainen strategia tällaisessa tapauksessa on auttaa yksilöä keskittymään välittömiin osatavoitteisiin, joiden toteuttaminen edistää pitkän

aikavälin tavoitteen onnistumista (Ford 1992, 209). Esimerkin opiskelijan huomion voisi keskittää vaikka käsikirjoituksen ensimmäisen luvun tai lauseen kirjoittamiseen.

Palautteen antaminen. Palautteen saaminen omasta toiminnasta on Fordin mukaan välttämätöntä ihmisen motivoitumiselle. Palaute helpottaa realististen tavoitteiden asettamista, sopivan suhtautumisen löytämistä tunnetasolla. Se voi auttaa myös rakentamaan ja muokkaamaan itseä koskevia arviointeja. Fordin mukaan juuri palautteen puuttuminen saa jopa tärkeiden tavoitteiden toteuttamisen viivästymään ja jäämään kokonaan. (Ford 1992, 210.)

Kirjoittajakurssien yhteydessä puhutaan joskus siitä, miten kirjoittajat eivät onnistu siirtämään kirjoittamistottumusta kursseilta tuttuun kotiympäristöönsä. Kun kurssi loppuu, loppuu myös kirjoittaminen. Palautteen puuttuminen voi ehkä osaltaan selittää tämän vaikeuden siirtää tottumuksia ympäristöstä toiseen. Kirjoittajakurssit voivat parhaimmillaan tarjota juuri sitä palautetta, mitä ihminen tarvitsee toteuttaakseen omia tavoitteitaan.

Joustavien standardien periaate. Kun saatu palaute antaa ymmärtää, että oppija ei ole saavuttanut niitä tavoitteita/toiminnan tasoa, jotka hän on asettanut itselleen tai joita hänelle on asetettu, hän voi tuntea olonsa ahdistuneeksi ja lannistuneeksi ja alkaa epäillä itseään, mikä vähentää hänen motivaatiotaan. Joustavien standardien olemassaolo ja niiden esiintuominen pehmentävät tätä vaikutusta. (Ford 1992, 210.) Kirjoittaja voi esimerkiksi muokata alkuperäisiä tavoitteitaan (kuten esimerkiksi käsikirjoituksen ensimmäisen version julkaisemista) ja asettamiaan onnistuneen toiminnan kriteerejä. Ohjauksen kannalta olisi tärkeää, että toiminnan kriteerit olisivat joustavia, eivätkä epäonnistumisen pelko ja pettymyksen mahdollisuus kasvaisi näin liian suuriksi. Ford huomauttaa, että on tärkeää, että joustavat standardit eivät kuitenkaan tarkoita, että tavoitteiden tulisi olla toiveikkaita ja epämääräisiä, vaan paremminkin sitä, että asetetut selkeät ja haastavat tavoitteet ollaan tarvittaessa valmiita korvaamaan toisilla, selkeillä tavoitteilla, kun edelliset on saavutettu tai huomattu epärealistisiksi (Ford 1992, 211).

Optimaalisen haasteen asettaminen. Motivaatio on korkeimmillaan silloin, kun asetetut tavoitteet ovat vaikeita mutta tavoitettavissa. Optimaalisen haasteen arvioiminen - kuten Ford myöntää - voi olla vaikeaa. Kuitenkin myös epäonnistumiset nähdään todennäköisimmin juuri tällaisen haasteen yhteydessä luonnollisena osana tavoitteen saavuttamisen prosessia. (Ford 1992, 212.)

Välittömien todisteiden tarjoaminen. Itseä koskevien haitallisten arvioiden vaikutusta vähennetään helpoimmin, kun tarjotaan yksilölle vastakkaisia todisteita hänen osaamisestaan (Ford 1992, 213). Jos esimerkiksi henkilö ei luota kykyihinsä kirjoittaa fiktiivistä tekstiä, hänet voidaan opastaa tekstin kirjoittamisen läpi ja näyttää hänelle näin, että hänen epäluottamuksensa on perusteeton.

Ford huomauttaa, että tehokkaimmillaan nämä todisteet ovat silloin, kun ne todistavat yksilön kyvyistä positiivisesti juuri siltä alueelta, jossa yksilön itsearviointit ovat negatiivisia. Itseluottamuksen yleinen lisääminen ei useinkaan riitä. (Ford 1992, 212.) Esimerkkitapauksemme henkilö voidaan siis saada luottamaan itseensä yleisesti enemmän vaikuttamatta silti hänen uskomukseensa omista kyvyistään kirjoittaa fiktiota.

Todenmukaisuusperiaate. Pitkällä aikavälillä vain sellainen motivaatio, joka perustuu todellisiin taitoihin, kykyihin ja mahdollisuuksiin, kantaa. Joskus parhaiten motivaatiota edistää, kun keskitytään itse oppimiseen ja yksilön taitojen ja hänen ympäristönsä kehittämiseen. (Ford 1992, 212) Kirjoittajien ohjaamisessakin on siis luonnollisesti keskityttävä muuhunkin kuin oppijoiden motivaation kehittämiseen, jo itse motivaationkin vuoksi. Ja vaikka motivaation on hyvä perustua todellisuudelle, Fordin mukaan eräänlainen joustava optimismi (joka perustuu senhetkiselletodellisuudelle, mutta ei rajoitu vain siihen) on usein tehokkaampaa kuin realistinen pessimismi (Ford 1992, 214).

Tunteiden aktivoiminen. Vahvaan motivaatioon sisältyy lähes poikkeuksetta vahva tunnelataus, jonka aktivoiminen voi lisätä motivaatiota. Ford esittää, että tällaista funktiota palvelevat myös juhlat, palkintoseremoniat,

tarinoiden kertominen, onnistuneiden tapahtumien muistelu, jotka herättävät tyydytystä, ylpeyttä ja intoa myöhempäänkin osallistumiseen. (Ford 1992, 215-216.)

Tekemisen periaate. Ford sivuaa tämän periaatteen esittelyssään perfektionistista kirjoittajaa, joka ei saa kirjoitettua mitään, ja ehdottaa lähestymistapaa, jossa henkilö pyritään vain saamaan tekemään jotakin, kirjoittamaan mitä tahansa. Näin Fordin mukaan saadaan käyntiin sisäinen palautteenantoprosessi, joka voi antaa henkilölle tietoa, joka kiistää epäilykset, jotka alunperin loivat ongelman. Lisäksi voidaan saada aikaan onnistumisen elämys, joka edesauttaa myöhempää toimintaa. Tätä lähestymistapaa tosin kannattaa käyttää vain silloin, kun luottamus yksilön kykyihin tehdä, mitä tehtävä häneltä edellyttää, on perusteltu ja vahva - tai ainakin tulee pitää huolta siitä, että epäonnistuminen ei ole kyseiselle henkilölle liian suuri isku. (Ford 1992, 216-217.)

Vähittäinen vs. yhtäkkäinen muutos. Ford viittaa tämän periaatteen yhteydessä dramaattiseen muutoksentarpeeseen silloin, kun henkilöllä on taustallaan pitkä ja vaikea henkilöhistoria ja kun hän on kehittänyt sen seurauksena vahvoja motivaatiokielteisiä taipumuksia. Ford ehdottaa näissä tapauksissa voimakasta väliinmenoa. (Ford 1992, 217) Kirjoittamisen ohjaamiseen en uskaltaisi tätä soveltaa ilman, että ohjaajalla on kirjoittajaohjaamisen lisäksi psykologian alan koulutus - varmaankin löytyy myös kirjoittajaohjaajia, jotka olisivat valmiita siihen.

Monien mahdollisuuksien periaate. Ainoa oikea tapaa motivoida ihminen ei onneksi ole. Joustavasti, erilaisia tapoja hyödyntäen saadaan Fordin mukaan parhaat lopputulokset. (Ford 1992, 218.)

Kunnioittamisen periaate. Viimeinen periaate palaa ensimmäiseen. Motivoinnissa ei ole kyse yksilön tai ryhmien manipuloimisesta. Yksilöä ja hänen kokonaisuuttaan tulee kunnioittaa. (Ford 1992, 218.)

9 KIRJAILIJA KEIJO SIEKKISEN MOTIIVI- JA MOTIVAATIOHAASTATTELU

9.1. Haastattelun lähtökohdat

Edellisen motiivi- ja motivaatioteoriakatsauksen valmistuttua haastattelin kirjailija Keijo Siekkistä hänen kirjoittamismotivaatiostaan ja motiiveistaan. Ennen haastattelua Siekkinen tutustui ystävällisesti laatimaani teoriaosuuteen (suurinpiirtein edeltävässä muodossaan), mikä lienee vaikuttanut jonkin verran hänen vastauksiinsa. Jos kirjailija olisi vastannut kysymyksiini tuntematta niiden teoriataustaa, hänen vastauksensa olisivat voineet olla erilaiset, ja tämän tapaustutkimuksen tulokset näyttäisivät varmaankin toisenlaisilta.

Nähdäkseni tämä tutkimukseni teoriataustaan tutustuminen antoi kuitenkin keskustelullemme yhteisen pohjan, jota vasten Siekkinen saattoi peilata omia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Kirjailijalla oli myös teoriataustaan tutustuttuaan mahdollisuus kritisoida niiden väitteitä ja oletuksia. Kirjailijoilla on nähdäkseni myös joka tapauksessa omat motiiviteoriansa, joihin he (tietoisesti tai tiedostamattaan) vastauksensa pohjaavat, enkä pidäkään täysin teoriattomien vastausten saamista ylipäänsä edes mahdollisena.

Ennakkovalmistautuminen teki ehkä myös mahdolliseksi harkitummat vastaukset kuin mitä täysin spontaanissa tilanteessa voitaisiin hankkia. Luonnollisesti haastatteluvastaukset syntyvät silti aina jokseenkin spontaanisti. Yhdistämällä sekä harkinta että spontaani tilanne voidaan ehkä hyödyntää molempien vastaustapojen hyvät puolet.

Korostan tässä, että haastatteluni tarkoitus ei ollut tuottaa yleispätevää selvitystä siitä, miksi kirjailijat kirjoittavat - siihen otos (jos sellaisesta voi yhden kirjailijan yhteydessä puhua) on aivan liian suppea. Jopa selvitykseeni

haastatteleman yhden kirjailijan motiiveista voi suhtautua varauksella - ovathan näkemykseni ja esittelemäni motivaatioteoriat voineet vaikuttaa kirjailijan välittämään haastattelumateriaaliin. Tutkimukseni alussa hahmottelin joitakin kirjailijatutkimusten tulosten sovellettavuudessa ja yleistettävyydessä näkemiäni ongelmia, joista useita voidaan nostaa esiin myös tarkasteltaessa kriittisesti tätä tekemääni haastattelua.

Haastatteluni tarkoitus onkin lähinnä havainnollistaa, millainen selvitys ammattikirjailijan kirjoittamisen motiiveista voidaan tehdä, jos haastattelun teoriataustaa ja sen kysymyksiä muutetaan hahmottelemaani suuntaan. Täysin avoimet haastattelukysymykset (kuten esimerkiksi miksi kirjoitatte) tavoittavat ehkä paremmin kirjoittajan/kirjailijan välittömän kokemuksen omista motiiveistaan - tosin vaikuttaisi myös siltä, että näihin avoimiin kysymyksiin vastaaminen tuntuu heistä vaikealta -, mutta nähdäkseni tarkentavat kysymykset ovat tarpeen, koska ilman niitä kirjoittaja/kirjailija ei välttämättä huomaa eritellä joitakin motivaatioonsa vaikuttavia tekijöitä, ja haastattelun tulokset voivat jäädä tarpeettoman yksipuolisiksi.

Lisäksi halusin saada vastauksen joihinkin sellaisiin motivaatiotekijöihin, joista aikaisemmissa kirjailijahaastatteluissa ei oltu kysytty. Halusin tietää, voisivatko ne olla relevantteja, kokevatko kirjailijat (tai tässä tapauksessa yksi kirjailija) niiden vaikuttavan kirjoittamismotivaatioonsa.

Vaikka Keijo Siekkinen siis tutustuikin ennen haastattelua tutkimukseni teoreettiseen taustaan, pyrin muotoilemaan kysymykset (liite 1) niin, että niitä voitaisiin käyttää sellaisenaan, kun kirjailijoita pyydetään selvitystä heidän kirjoittamisensa motiiveista ja motivaatiosta.

9.2. Keijo Siekkinen motiiveistaan ja motivaatiostaan

Keijo Siekkisen lapsuusympäristössä kirjoittamista ei erityisesti arvostettu, jos ei väheksytytkään. Siekkisen kirjoittaminen ei siis näyttäisi saaneen alkuaan

sosiaalisen hyväksynnän tai arvostuksen hakemisesta. Siekkisen tausta poikkeaa ainakin Haavikon haastattelemista kirjailijoista siten, että hänen lähipiirissään ei ollut kirjoittavia ihmisiä, kirjoittamisen malleja, jotka olisivat yllyttäneet aloittamaan kirjoittamisen. Tarinankertojia lähipiirissä kylläkin oli:

Eikä mulla oo edes mielikuvaa, että arvostettiin niitäkään. Että ehkä niitä arvostettiin sillä tavalla, että niitä jaksettiin kuunnella.

Mallioppimisen merkitys jäi siis eläviä tarinankertojia lukuunottamatta Siekkisen kohdalla ehkä tavallista vähäisemmäksi - voi olla, että siksi Siekkinen aloitti aktiivisen kirjoittamisen "vasta" 15-16-vuotiaana. Kirjoittamisen motivaatio vahvistui kouluajan kirjoittamista rakastavien ja rohkaisevien opettajien kautta. Siekkisen haastattelun pohjalta näyttäisi siis siltä, että kirjoittamisen mallien ei mitenkään välttämättä tarvitse tulla perhepiiristä - nähdäkseni jonkinlainen kirjallisen kulttuurin kosketus on kuitenkin edellytys sille, että ihminen alkaa ilmaista itseään juuri kirjoittamalla.

Jonkinlaisen kompensatorisen tekijän Siekkinen hahmottaa siinä, että taitavuus kirjoittamisessa antoi mahdollisuuden korvata musikaalisuuden puutetta muuten musikaalisessa perheessä. Siekkinen pitää tosin tätä kompensatiovaikutusta suhteellisen pienenä eikä nykyisissä kirjoittamismotiiveissaan hahmota sitä lainkaan. Sosiaalisen nousun mahdollisuudella Siekkinen kertoo joskus aikaisemmin selittäneensä kirjoittamiseen johtavia syitä, mutta syy tähän selitykseen voi löytyä paremminkin sosiologisen kirjallisuudentutkimuksen diskurssin vaikutuksesta kuin todellisesta asiantilasta:

Joskus aikoinaan aikoinaan selittäny sitä ja selittäny tavallaan sen kautta, mitä on mitä on kuullu selitettävän elikkä semmosia vanhoja jippoja, esimerkis että kirjoittaminen on lähteny liikkelle siitä, että siinä on niinku tämmönen sosiaalisen nousun mahdollisuus semmonen, koska oli luku jostakin tuota että tällä se tällä tavalla on.

Siekkinen kirjoitti alusta asti hyvin määrätietoisesti tavoitteenaan tekstien julkaiseminen. Julkaisutavoitteen taustalla Siekkinen näkee itsenäistymispyrkimyksen. Kun itsenäisyys, autonomia, oli saavutettu, Siekkinen enää kokenut/ ei koe, että hänen täytyisi lunastaa paikkansa, kehunsa tai autonomiansa yhä uudelleen. Julkaisutavoitteen merkitys onkin Siekkisen mukaan vähentynyt. Siihen vaikuttaa paitsi jo saavutettu tunnustus ja asema, nykyään myös kustannusalan suuntaukset, joihin Siekkinen ei ole kiinnostunut osallistumaan.

Muista ulkoisista motiiveista raha on Siekkiselle paremminkin väline kuin kirjoittamisen päämäärä. Kirjoittaminen on Siekkiselle myös ammatti, keino tulla toimeen, mutta "rahakirjoittamisella" voi tehdä mahdolliseksi myös omaehtoisen kirjoittamisen. Toimeentulomotiivi vaikuttaa ainakin valittuun lajiin:

Kirjoittaa lehtiin ja ja ja kirjoittaa näytelmiä. --- Jos rahaa haluaa, pitää kirjoittaa näytelmiä.

Kuitenkaan toimeentulon hankkiminen ei ole yksin tarpeeksi suuri motiivi kirjoittaa, etenkin koska Siekkinen on saavuttanut tilanteen, jossa kirjoittaminen ei ole enää toimentulon hankkimiseksi ole tarpeen:

Periaatteessa mulla ois niinku olosuhteet semmoset, että jos mulla ei ois tarvetta kirjoittaa, niin mun ei tarvis kirjoittaa, ja ja tota, kuitenkin kirjoitan.

Sosiaalisen arvostuksen, kompensaaion, rahan ja maineen merkitystä kirjoittamisen motiivina Siekkinen pitää siis vähäisenä. Suoriutumisen, onnistumisen halu, voi kuitenkin hänen mukaansa vaikuttaa kirjoittamisen taustalla. Suoriutumisen halun merkitystä Siekkinen lähestyi vastaesimerkin avulla:

Jos toista kautta lähtee sitä että että minkälaisen pettymyksen , taikka minkälainen pettymyksen tunne on, jos joku joku homma menee niinsanotusti persiilleen, että sitä ei saa, että se hajoo

käsiin, niin se pettymys on aika iso. --- Siinä on niinku kauhu, se on kauhua, ei ole edes pettymystä.

Vastaavasti onnistuessaan kirjoittamaan ihminen voi tuntea itsensä lähes kaikkivoipaiseksi, tuntea hallitsevansa lähes kaiken.

Sekä haastattelukysymyksissä että Siekkisen vastauksissa psykodynaaminen näkökulma kirjoittamisen motiiveihin jäi jokseenkin vähäiselle huomiolle, ja vaikuttikin siltä, että kirjoittamisen motiivit löytyivät paremmin muiden teorioiden piiristä. Kuitenkin Siekkinen vertaa ohimennen kirjoittamista näennäisesti käsittämättömään rikolliseen toimintaan, jota voisi Siekkisen mukaan pitää myös viettienergian aikaansaannoksena.

Traumat voivat puolestaan Siekkisen mukaan olla kirjoittamisen käyttöainesta, mutta myös kirjoittamisen motiivi - ne voivat pitää yllä kirjoittamisen vimmaa. Kuitenkaan Siekkinen ei pidä kirjoittamista kovinkaan hyvänä terapiana - sairaskertomukset kirjoitetaan yleensä vasta parantumisen jälkeen. Siekkinen ei silti sulje pois kirjoittamisen välineellistä merkitystä mielenhallinnassa ja viittaa tässä yhteydessä kirjallisten epäonnistumisten tuhoisaan vaikutukseen:

Kyllähän se silloin tarkoittaa toisinpäin, että sillä ehkä saa ittensä kokonaiseksi.

Ristiriidan kokemuksia Siekkinen löytää lähes kaikkien teostensa alkuvaiheista. Nämä ristiriidat voivat syntyä omien elämänvaiheiden ongelmista ja yhteiskunnallisista ongelmista, ja kirjoittaminen voi olla tapa ratkaista niitä. Tiedolliset pyrkimykset liittyvät Siekkisen puheessa maailman verhoihin ja niiden ohittamiseen. Kirjoittamisen kautta voi Siekkisen mukaan kokea voimakkaan onnistumisen elämyksen kyettyään "ohittamaan tämän maailman verhoja, menemään verhojen läpi --- niin jotka on rakennettuja verhoja". Kirjoittaminen on näin tapa järjestää tietoa uudelleen, poistaa siitä kuona. Kirjoittaminen auttaa Siekkisen mukaan myös ajattelemaan paremmin,

koska kirjoittaessa ajatukset täytyy käsitellä tarkemmin, niitä tarkastellaan huolellisemmin.

Kirjoittamisen ja identiteetin suhde vaikutti Siekkisen haastattelun pohjalta suhteellisen vahvalta, joskin tässä suhteessa lienee paljon yksilöllisiä eroja. Kirjoittaminen tekee Siekkisen mukaan mahdolliseksi itsen toteuttamisen. Siekkinen näkee kyllä, että lähes kaikissa ammateissa voi pyrkiä siihen, mutta kirjoittaminen antaa kuitenkin ”vapauksia ja mahdollisuuksia, että siinä voi toteuttaa monia puolia itsessään”.

Kysymykseen siitä, antaako kirjoittaminen tietoa siitä, kuka on, Siekkinen vastaa ensin:

Mää luulen, että sitä kysymystä, että kuka minä oikein olen, niin sitä kysyy vielä, jos on tajuissaan, niin sitä kysyy ihan loppuun asti.

Siekkinen myöntää kuitenkin, että kirjoittamalla voi päästä lähemmäksi vastausta, koska kirjoittamalla pääsee käsittelemään ”valveilla ollen sellaisia asioita, jotka liittyy ihmiseen, maailmaan ja sen välisiin suhteisiin”. Myös kirjoittamisen merkitystä osana omaa identiteettiään Siekkinen pitää hyvin suurena:

Kyllä se ilmeisesti on niin, että minä olen kirjoitus ja kirjoitus olen minä.

Kokemukset epäonnistumisesta ovat raskaita myös siksi, että kirjoittaja on niin sitoutunut kirjoittamiseensa, että kun se ei suju, kirjoittajan ”minuus on vaarassa”.

Kirjailijan identiteettiä tai roolia Siekkinen ei puolestaan koskaan näe tavoitelleensa - tähän vaikutti hänen mukaansa kirjailijan mallin puuttuminen, ja jopa taiteilijan ammattiin kohdistuva epäluulo. Kirjailijan ammatti ei siis välttämättä ole kaikissa pienyhteisöissä pelkästään positiivinen arvo.

Luovan tilan Siekkinen kokee hyvin palkitsevana. Kirjoittaminen tuottaa iloa, ja tämä ilo on yksi tärkeä motivaatiotekijä. Ilon taustalle Siekkinen

hahmottelee onnistumisen elämyksen, mutta myös suuremman minuuden kokemuksen ja sen, että kirjoituksen kanssa seurustelu, dialogi tekstin kanssa, tuottaa mielihyvää. Kirjoittamisen kautta saatuja kokemuksia Siekkinen pitää aitoina ja vahvoina, muttei kuitenkaan pidä kirjoittamistaan elämysten-metsästyksenä, se ei ole syy kirjoittaa: hän kokee saavansa näitä elämyksiä muutenkin. Kokemuksellisuus on silti vahva tekijä kirjoittamisen motivaation ylläpitämisessä:

Romaani on elettävä läpi. Ne on ne ihmiset ja tapahtumat -- käytävä läpi samalla tavalla, kokemuksellisesti läpi. -- Niiden ihmisten kanssa saa seurustella ja riidellä ja kinastella ja käydä niitä ihan samoja tunteita läpi. Ja se pitää yllä sen (motivaation). Sitten jos se katoaa -- mielenkiinto lakkaa.

Leikin ja kirjoittamisen - ja leikin ja elämän yleensäkin - välillä Siekkinen näkee vahvan yhteyden. Siekkinen korostaa myös taidon merkitystä leikin nautittavuudessa. Kirjoittaminen voi olla miellyttävää leikkiä vain silloin, kun kirjoittajalla on tarvittava taito kirjoittaa. Ehkä kyse on myös sopivasta vaatimusasteesta - leikkiä voi eri tasoilla¹.

Omassa luovassa prosessissaan Siekkinen näkee kaksi erilaista vaihetta, joista toinen on ns. päässä kirjoittaminen ja toinen kirjoittamalla kirjoittaminen. Näissä vaiheissa myös luova tila - samoin kuin niiden palkitsevuus - on erilainen. Siekkinen vertailee näitä tiloja seuraavasti:

Ei-kirjoittamalla-kirjoittamisessa on palkitsevaa se --- se on niinku päättymättömän seurustelun ja se on semmonen niinku luomisen ja kuhertelun ja kisailun --- tila. --- Se on vapaampi, koska se antaa ulokkeita, ja siellä voi tehdä niitä polkuja. --- Sillä ei ole niin määrätietosesti jotakin tavoitetta. Ja sitten se kirjoittamalla kirjoittaminen on sitten semmonen päästäminen, että se on sitten irtaantumisen vaihe. --- Se on tavoitteellinen. Elikkä siinä päästetään irti, ja siinä lyödään niinku asia lukkoon, tätä polkua ei ravata enää. --- Elämyksellisesti poikkeaa aika tavalla toisistaan.

¹ Csikszentmihalyi on kirjoittanut myös flow-tilan nautinnon ja taidon kehittymisen välisestä suhteesta (Csikszentmihalyi 1991).

Jälkimmäisenkin tilan Siekkinen kokee riemulliseksi, mutta voi olla, että tämän vaiheen lukkoonlyöminen ja luopuminen aiheuttavat joissakin kirjoittajissa myös haikeuden ja surun tunteita, eikä tämä tila silloin ole niin nautinnollinen kuin Siekkisellä.

Yksi vahvimmista Siekkisen kirjoittamista motivoivista tekijöistä on kuitenkin rakkaus kieleen. Tämän innostuksen vaikutuksesta Siekkinen kokee aloittaneensa kirjoittamisen. Siekkinen pitää rakkautta kieleen edelleen yhtenä tärkeimmistä kirjoittamista motivoivista tekijöistä:

Mä oon ikäänkuin hullaantunut kieleen, kun olen oppinut puhumaan --- hullaantunut siihen mahdollisuuteen, että kielen avulla voi luoda ja rakentaa maailmoita --- kertoa esimerkiksi tarinoita.

Tästä lainauksesta käy ilmi sekä kielen välineellinen kiinnostavuus (kieli maailmojen rakentamisen välineenä) että fiktiivisten maailmojen ja tarinoiden puoleensavetävyys kirjoittamista motivoivina tekijöinä. Kieli-innostuksen taustalla Siekkinen näkee myös - hieman Csikszentmihalyin tapaan (ks. 6.3.) - kielen ja merkityksen välisen herkän suhteen:

Yks tapa mikä minulle tuottaa aina uudelleen sitä riemastusta --- että kuinka pienellä asialla -- lause on semmonen jo kappaleena niin jännittävä, että kun se pikkusen se lause muuttuu, niin koko merkitys lähtee räjähtämään. -- Se hakee merkityksiä.

Kirjoittamisen ja sen luomien yllättävien merkityksien kautta kirjoittaja voi kokea asiat uudella tavalla, erilaisesta näkökulmasta. Hyvä lause yllättää sen kirjoittajankin. "Sää yrität puhua, kirjoittaa hevosista, niin sää huomaat puhuvas jostain aivan muusta. Ja se on se -- kielen viehättävyys."

Rakkaus kieleen vaikuttaa myös esteettisten tavoitteiden syntyyn. Esteettisiin tavoitteisiin ja muodon hurmaan kirjoittamista motivoivina tekijöinä toivon perehtyvänä myöhemmin - tässä työssäni rajoitun lainaamaan Keijo Siekkistä:

Se on niinku semmonen ehdoton vaatimus, että mulla on semmonen kauneusarvo, että lauseen täytyy olla sillä tavalla kaunis, että se laulaa. Ilmottaapa se sitten mitä asiaa tahansa. Ja että romaanilla pitää olla kaunis rakenne.

Kirjoittamisensa taustalla Siekkinen näkee myös taiteen tradition uudistamispyrkimyksen. Siekkinen kokee olevansa sidoksissa taiteen traditioon. Halu muuttaa sitä - jäljentämisen sijaan - on voimakas.

Taiteen ja yhteiskunnan, kirjoittamisen ja vallan, suhdetta Siekkinen pitää läheisenä - tämän valtasuhteen ymmärtämiseen Siekkinen kertoi kasvaneensa vähitellen. Kirjoittajalla on saadessaan tekstejään julkisuuteen käytössään valtaa. Tämä suhde on kaksisuuntainen; valta (tai vallanpitäjät) ovat myös kiinnostuneita taiteesta ja siitä, mitä sen sisällä viestitään. Julkaistavien tekstien kirjoittamisen motiiveja, tavoitteita ja kirjallisuuden tehtävää vartioivat mm. kustannustoimittajat (Siekkinen kutsuu heitä tapatoimittajiksi), jotka tarkkailevat yleistä ilmapiiriä ja pyrkivät pitämään yllä korrektia kirjoittamisen tapaa. Siekkinen hahmottaa tosin kirjallisessa kulttuurissa joitakin muutoksia, jotka tekstien monistamisen helppous on saanut aikaan. Marginaaliryhmät saavat helpommin äänensä kuuluviin, ainakin marginaalin piirissä.

Siekkisen kirjoittamista ohjaakin myös viestinnällinen tavoite. Tasavertaisen lukijan olemassaolo on Siekkiselle merkittävä motivaatiotekijä. Lukijaan Siekkinen ei tosin koe pyrkivänsä vaikuttamaan - varsinkaan tunteiden herättämistä tai lukijan manipuloimista kokemaan vahvoja tunteita Siekkinen ei koe omaksi tehtäväkseen. Vaikuttamista tärkeämpänä motiivina kirjoittamiselle on halu tulla kuulluksi - ja ehkä mielellään myös ymmärretyksi. Kuitenkin vaikuttamispyrkimysten voimakkuus voi vaihdella myös teoksittain. Yleensä Siekkinen ei ole erityisen innostunut tendenssikirjallisuudesta, mutta teoksessaan Betoniraidoittaja Eino Helminen (1974) hän valitsi tietoisesti kuvattavakseen henkilön, jonka ideologia ei ollut valtasuuntauksien mukainen, mutta joka oli romaanissa keskeinen ja kunnioitettava henkilöhahmo. Mutta vaikka Betoniraidoittaja Eino Helmisen kohdalla olikin kyse myös teoskohtaisesta tavoitteesta, Siekkinen näkee kuitenkin yleisen

kirjoitustavoitteensa eräänlaisena kaarena, joka kattaa koko tuotannon. Teokset syntyvät kommentaareina edellisiin teoksiin, ne käyvät ikäänkuin dialogia keskenään.

Kirjallisen viestintämuodon valintaan, kirjoitetun kielen viehätukseen, vaikuttaa Siekkisen mukaan myös se, että kirjalliseen kieleen joutuu sisällyttämään senkin, mihin suullisessa keskustelussa käytettäisiin sanatonta viestintää.

Kun sää kirjoitat sen lauseen, sun on vangittava se kaheksankymmentä prosenttia sanattomasta viestistä siihen lauseeseen, ja se on sen kirjoitetun kielen taika ja ihanuus, että sää saat sen maailman sinne.

Fordin teoria vaikuttaisi sopivan oleellisilta osiltaan myös Siekkisen kirjoitusmotivaation erittelyyn. Esimerkiksi usko omaan kykyihin vaikuttaa Siekkisen mukaan merkittävästi kirjoittamismotivaatioon. Jos kirjoittajalla ei ole luottamusta omaan kykyihinsä saattaa käsikirjoitus valmiiksi, kirjoittamaan motivoituminen voi tuntua vaikealta. Lähiympäristön tuen Siekkisen kokee taas saaneensa ja pitää mahdollisena sitä, että kirjoittamismotivaatio ilman sitä olisi joskus voinut heiketä.

Kuten edellä kävi ilmi, Siekkinen tunnistaa ajoittain motivaatiovaikeuksia kirjoittamisessaan. Luulenkin, että jos aikaisemmissa kirjailijatutkimuksissa olisi nähty tärkeänä kysyä motivaatiota vahvistavien tekijöiden lisäksi myös motivaatio-ongelmista, kirjailijoiden motivaatiotutkimusten tulokset näyttäisivät erilaisilta.

Siekkisen mukaan erityisesti jos kokee epäonnistuneensa edellisen käsikirjoituksen loppuunsaattamisessa, kirjoitusmotivaation löytäminen uudelleen voi tuntua vaikealta. Raskasta kokemusta ei mielellään toistaisi. Yksi kynnyksistä on myös kirjoittamisen aloittaminen:

Semmosia lähtö-, semmosia alkuun lähtemisen ongelmia taikka siis semmosia vaikeuksia niin niitä on ollu.

Ja vaikka kirjoittaminen voi olla väline ristiriitojen ratkaisemiseen, kirjoittaminen voi myös aiheuttaa niitä. Kirjoittamisen tavoitteet ja muut elämän tavoitteet voivat joskus olla ristiriidassa keskenään:

Kirjoittaminen on kuitenkin sikäli sisäsiittosta työtä, että se syö, jonkun verran se syö sitä ympäristöä ja ympärillä olevia asioita. --- Niin kyllä se niitä ristiriitatilanteita tuottaa.

Motivaatiovaikeuksien ratkaisemisen tapoja Siekkinen ei koe tiedostavansa. Hän ei kuitenkaan pakota itseään kirjoittamaan, jos hänellä on heikko motivaatio siihen, paremminkin hän odottelee, että se palaa taas. Motiivikonflikteja kirjoittamisen ja ympäristön tarpeiden välillä hän pyrkii välttämään olemalla sosiaalinen niin pitkään kuin mahdollista, ja jättämään varsinaisen kirjoittamalla kirjoittamisen vaiheen mahdollisimman myöhäiseksi. Mutta tarkastellessaan elämänhistoriaansa Siekkinen näkee myös kuitenkin sen, että halu kirjoittaa on yleensä mennyt muiden tavoitteiden edelle: "Kirjoittaminen on kuitenkin valittu, ratkasunteossa kirjoittaminen on valittu."

10 PÄÄTÄNTÖ

Aloittaessani tutkimukseni halusin mm. löytää vastauksen siihen, miksi ihmiset kirjoittavat. Eri lähdeaineistoihin tutustuminen ja motivaatioteorioihin syventyminen opetti ainakin sen, että yhtä kaikenkattavaa vastausta tähän kysymykseen ei ole. Kuitenkin koen löytäneeni useita hyviä selityksiä sille, miksi kirjoittaminen on palkitsevaa, mikä motivoi ihmisiä kirjoittamaan erilaisissa elämäntilanteissa.

Nähdäkseni kirjoitus/kirjoittaminen on väline, jolla ihmiset voivat toteuttaa hyvinkin erilaisia tavoitteita ja tarpeita, ja usein vielä monia tavoitteita samanaikaisesti. Kirjoittaminen voi olla väline kirjoittamisen ulkoisten

tavoitteiden (kuten rahan, turvallisuuden, hyväksynnän) saavuttamiseen. Kirjoittaminen voi olla keino pitää yllä omaa mielenterveyttä, ratkaista ristiriitoja ja ongelmia. Kirjoittamisen avulla voi tutkia maailmaa, hankkia ja prosessoida tietoa. Kirjoittamalla ihminen voi saada tietoa paitsi ympäröivästä maailmasta, myös itsestään; ihminen voi etsiä omaa identiteettiään ja pitää sitä yllä kirjoittamisen kautta, kirjoittaminen voi olla tärkeä osa niin harrastajan kuin ammattilaisenkin identiteettiä. Kirjoittamalla voi kokea onnistumisen elämyksiä, tuntea vahvasti, kokea nautintoa. Kirjoittamalla voi viestiä, vaikuttaa, tulla kuulluksi.

Vaikka nämä kirjoittamisen erilaiset motiivit ovat kaikki kiinnostavia jatkotutkimuksen kohteita ja antaisivat mahdollisuuden paljon syvempäänkin tarkasteluun kuin niitä tässä työssä käsittelin, pidän työni tärkeimpänä tuloksena kuitenkin kirjoittamisen motiivien ja kirjoitusmotivaation kentän avaamista, alueen problematisointia, minkä asetin yhdeksi tutkimukseni keskeisimmistä tavoitteista. Kentän yleinenkin läpikäyminen näytti osoittavan useita mahdollisia myöhempiä tutkimuskysymyksiä.

Aiemmin kirjoitusmotivaatiota käsitelleet tutkijat (lähinnä Haavikko ja Saarinen) pyrkivät lähestymään kirjoittamisen motiiveja psykodynaamisesta motivaatioteoriasta käsin. Nähdäkseni psykodynaaminen teoria ei yksin ole kuitenkaan riittävän selitysvoimainen, ja soveltamani muut motivaatioteoriat täydentävätkin tämän teorian aukkoja, osin myös kiistävät sen perusoletukset. Useiden toisistaan jossakin määrin poikkeavienkin teorioiden hyödyntäminen oli mielestäni tutkimukselleni (ja mahdollisille myöhemmille tutkimuksille) hedelmällinen lähtökohta. Kuten ihmisen toimintaa yleensä, myöskään kirjoittamista on sekä vaikeaa että jokseenkin turhaa pyrkiä selittämään liian yksinkertaistavasta, yksipuolisesta tutkimusotteesta käsin. Uudemmat kognitiivisen psykologian motivaatioteoriat, joita minulla oli – toisin kuin Haavikolla ja Saarisella tutkimuksiensa alkuvaiheissa – mahdollisuus käyttää hyväkseni, näyttäisivät tarjoavan hyvän pohjan kirjoittamismotivaation tutkimukselle.

Kirjailija Keijo Siekkisen haastattelussa vaikutti siltä, että lähes kaikki kysytyt kirjoittamisen motiivit ja motivaatiotekijät olivat jokseenkin oleellisia. Näkisinkin, että myöskään kirjailijatutkimuksissa ei ole tarpeen pyrkiä kovin pelkistettyyn lähtöteoriaan, koska siten voidaan menettää ymmärrys kirjoittamisen useista motiiveista ja tehtävistä ja motivaation monisyisestä luonteesta.

Vaikka kaikki kysymykset siis kannatti mielestäni haastattelussa esittää, keskustelu Siekkisen kanssa ohjasi myös etsimään kirjoittamisen motiiveja myös ja etenkin niiltä alueilta, joita tämä työ on vain sivunnut. Erityisen tärkeää olisi nähdäkseni perehtyä vastedes vieläkin tarkemmin mm. siihen, millainen on kielen, esteettisten tavoitteiden ja lukijan motivoiva vaikutus. Esim. pyrkimys tiettyyn, harmoniseen muotoon hyvinkin olla vahva kirjoittamista motivoiva tekijä, mutta tämän pyrkimyksen luonteessa on vielä paljon selviteltävää. Myös yhteyden tavoittelu lukijaan on varmasti motivaatiotekijä, jota ei sovi myöhemmässäkään tutkimuksessa unohtaa.

Kirjoittamisen motivaatio ei koostu ainoastaan ihmisten erilaisista motiiveista, syistä kirjoittaa. Kirjoitusmotivaation syntymiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan muutakin kuin yksilön tärkeänä pitämät kirjoittamisen tavoitteet ja tehtävät. Kirjoitusmotivaation vahvuuteen vaikuttavat niin yksilön luottamus omiin kykyihinsä kuin ympäristön hänelle antama tuki.

Tämä ympäristön ja motivaation suhteen tarkastelun osuus työssäni jäi – kuten alussa hieman epäilinkin – alueen sivuamiseksi: ympäristön ja kirjoittamismotivaation välisen suhteen kaikkiin tärkeisiinkään puoliin en työssäni ehtinyt syventyä. Yleisen käsittelyni pohjalta näyttäisi kuitenkin siltä, että niin yhteys motivaation ja lähiympäristön välillä kuin motivaation ja yhteiskunnan välillä on vahva.

Kirjoittamisen ohjaamiseen soveltamani Fordin motivointiperiaatteet antoivat osviittaa siihen, mitkä olisivat tärkeimmät perustekijät kirjoittamisen motivoivassa opetuksessa. Ainakin kirjoittajaohjaajalla on hyvä olla tietoa erilaisista kirjoittamismotivaatioon vaikuttavista tekijöistä, jotta hän voisi myös vaikuttaa näihin tekijöihin ja luoda oppimisympäristöstä mahdollisimman

motivoivan. Myöhemmältä tutkimukselta toivoisin vielä sitä, että kirjoittamisen opetuksen erityislaatu, sen käytäntö ja realiteetit, olisivat syvemmin läsnä motivaatioteorioiden sovelluksissa. Esim. harrastajakirjoittajien motiivit hakeutua koulutukseen ja kirjoittajaohjaajien kokemat motivoimisen ongelmat voisivat tarjota hedelmällisen lähtökohdan lisätutkimukselle.

Hyvä mahdollisuus samanlaiseen syventymiseen voisi löytyä yhteiskunnan ja kirjoittamisen tavoitteiden välisestä suhteesta – tätäkin aluetta käsittelin työssäni vain pääpiirteittäin. Erityisen kiinnostavaa olisi tutkia esimerkiksi sitä, millaisia kirjoittamisen motiiveja Suomen kirjallisuuselämässä on pidetty hyvinä, merkittävinä, sallittuina tai paheksuttavina, ja miten nämä kirjallisuushistorialliset vaikutteet ovat näkyneet esim. kirjailijoiden puheenvuoroissa.

Mitä sitten kirjoittaja itse voi kirjoittamismotiivejaan eritellessään saavuttaa? Itse sain tämän kirjoitusprosessin aikana tarkastella rivien välissä omiakin kirjoittamisen motiivejani. Pääsin käsittelemään niitä ehkä huolellisemmin ja kriittisemmin kuin aikaisemmin. Jotkut motiivit menettivät hieman merkitystään, toiset tuntuivat vain vahvistuvan kriittisenkin tarkastelun alla. Aloin myös arvostaa kirjoittamista entistäkin enemmän, koska ymmärsin, kuinka monia itselleni tärkeitä asioita voin sen kautta toteuttaa. Koen myös, että voin vaikuttaa paremmin omaan kirjoitusmotivaatiooni ja motivaatio-ongelmiini nyt, kun hahmotan tekijät, jotka sitä säätelevät.

Tutkimukseni taustalla voi nähdä oletuksen siitä, että ihminen käyttää kirjoittamista johonkin, kirjoittaminen on väline jonkin asian saavuttamiseen. Käsittelyni pohjalta näin näyttäisi myös olevan. Kirjoituksen erityislaatu tekee siitä välineen, joka (kuten Clarkin ja Ivanicin yhteiskunnallis-poliittinen kirjoittamisen teoria esittää) soveltuu erityisesti tietynlaisten tavoitteiden toteuttamiseen. Ymmärrys kirjoittamisen erilaisista motiiveista edellyttää hyvää käsitystä siitä, millainen väline kirjoitus ja teksti on – tähänkin suuntaan kirjoittamisen motiivien tutkimusta voisi hyvin laajentaa.

Joskus eri taiteenlajien ohjaajat korostavat, että taiteen välineellistä merkitystä ei pidä erityisesti korostaa: sillä ei pitäisi puolustella

taiteenopetukseen käytettäviä määrärahoja, sen avulla ei pitäisi suostutella vanhempia laittamaan lapsensa taideharrastusten pariin, taiteen olemassaoloa ei tulisi puolustella taiteen välineellisestä merkityksestä käsin. Taiteen luominen on arvo sinänsä. (Vrt. esim. Kurkela 1994, 28.) Näin varmaan onkin. Taidetta ei tulisi markkinoida sillä, että se auttaa menestymään muilla aloilla, auttaa hankkimaan taitoja, joita voi sitten käyttää muissa, oletetusti tärkeämissä tehtävissä hyväksi.

Vaihtoehtona tälle taiteen välineellisen merkityksen hylkäämiselle näkisin kuitenkin sen, että taiteen erilaisia tehtäviä tuotaisiin voimakkaammin esille. Taide on - kuten mainittu - sosiaalisen arvostuksen ja materiaalsen menestyksen hankkimisen ohella myös väline mm. mielenterveyden ylläpitämiseen, ymmärtämiseen, totuuden etsimiseen, itsensä toteuttamiseen, identiteetin etsimiseen, nautintoon ja viihtymiseen, itseilmaisuuksiin, kauneuden tavoitteluun, viestintään ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Tällöin välinettä ja päämäärää voi olla vaikea erottaa toisistaan. Ja tämän moniulotteisen taiteen välineellisen merkityksen esiintuomisessa en näe mitään pahaa.

LIITE 1.

HAASTATTELUKYSYMYKSET

Miksi kirjoitatte?

Millaisia tehtäviä kirjoittaminen täyttää elämässänne?

Millaisia tavoitteita toteutatte kirjoittamisen kautta?

Miten nämä tavoitteet syntyvät? Muuttuvatko ne kirjoitusprosessin aikana?

Entä ovatko kirjoittamisen motiivinne/syynne kirjoittaa muuttuneet elämänne/uranne aikana? Miten?

Miksi valitsette juuri kirjoittamisen tavoitteidenne toteuttamiseen?

Miksi alunperin aloititte kirjoittamisen? Vaikuttavatko nämä syyt edelleen?

Arvostettiinko lapsuutenne lähipiirissä kirjoittamista? Oliko lähipiirissänne kirjoittamisen malleja? Millaisena pidätte niiden merkitystä sille, että aloititte kirjoittamisen? Miten nämä mallit nähdäksenne vaikuttivat?

Pidättekö kirjoittamista palkitsevana toimintana? Mitä koette siitä saavanne?

Vaikuttaako motivaatioonne halu suoriutua, kyetä, olla pätevä? Koetteko kompensoivanne kirjoittamalla puutteita muilla elämänalueilla?

Vaikuttavatko kirjoittamismotivaatioonne kirjoittamisen ulkoiset tekijät, kuten esimerkiksi raha tai sosiaalinen arvostus ja hyväksyntä? Miten?

Psykoanalyttisen koulukunnan mukaan luova toiminta perustuu viettienergiaan, erityisesti seksuaaliviettiin. Näettekö tällaisen yhteyden omassa työssänne?

Koetteko, että teillä on erityinen tarve kirjoittaa? Mihin tarvitsette kirjoittamista?

Onko kirjoittaminen teille väline traumojen käsittelyyn? Koetteko käyttävänne kirjoittamista itseterapian ja/tai mielenhallinnan välineenä? Motivoiko se teitä kirjoittamaan?

Pyrittekö kirjoittaessanne ratkaisemaan sisäisiä tai ulkoisia ristiriitoja? Onko ristiriitojen kokemisella nähdäksenne yhteys kirjoittamismotivaatioonne? Millainen?

Onko kirjoittaminen teille keino ratkaista erityisesti tiedollisia ongelmia? Motivoiko kirjoittamistanne pyrkimys ymmärtää, saada tietää? Koetteko kirjoittaessanne tutkivanne maailmaa?

Onko teillä kirjoittaessanne esteettisiä tavoitteita, jotka haluatte saavuttaa? Millaisia? Kuinka tärkeä motivaatiotekijä teille on pyrkimys tiettyyn muotoon tai kokonaisuuteen?

Millainen on suhteenne taiteen traditioon? Motivoiko teitä pyrkimys vaikuttaa siihen (esim. uudistaa sitä, olla siitä osallinen, kuulua johonkin taiteelliseen ryhmittymään)?

Onko yksi kirjoittamisen motiiveistanne halu toteuttaa itseänne? Mitä ymmärrätte itsen toteuttamisella tässä yhteydessä? Miten kirjoittaminen tekee sen mahdolliseksi?

Millainen on mielestänne kirjoittamisen ja identiteetin välinen suhde? Koetteko saavanne kirjoittamalla tietoa siitä, kuka olette? Onko kirjoittaminen identiteettinne merkittävä osa?

Motivoiko teitä tai onko teitä joskus motivoinut pyrkimys olla kirjailija/tulla kirjailijaksi? Millaisena näette kirjailijan roolin ja statuksen ja kirjoittamismotivaation yhteyden?

Tuottaako kirjoittaminen teille iloa ja/tai nautintoa? Mistä tämä nautinto/ilo on mielestänne lähtöisin? Onko tämä ilo/nautinto teille osasyynä kirjoittamiseen?

Vaikuttaako kirjoittamismotivaatioonnehalu kokea voimakkaita elämyksiä kirjoittamisen kautta?

Näettekö yhteyden leikin ja luovuuden, leikin ja kirjoittamisen välillä?

Koetteko kirjoittamisen tilan palkitsevana? Motivoiko pyrkimys luovaan tilaan kirjoittamistanne?

Koetteko, että saatte kirjoittamisen kautta yhteyden johonkin teitä suurempaan?

Kirjoitatteko tallentaaksenne jotakin? Mitä?

Kirjoitatteko ajatellaksenne paremmin? Miten kirjoittaminen tekee sen mahdolliseksi?

Käytättekö kirjoittamista viestinnän välineenä? Miten? Millaisia motiiveja näette viestinnän taustalla?

Vaikuttaako kirjoittamiseen halu välttää kasvokkaista kanssakäymistä?

Kuinka tärkeää kirjoittamismotivaatiollenne on se, että tekstinne julkaistaan?

Koetteko levittävänne ajatuksia tai ideologioita kirjoittaessanne? Onko teillä sanoma, jonka haluatte välittää edelleen? Onko se yksi kirjoittamisen motiiveistanne?

Koetteko käyttävänne valtaa kirjoittaessanne? Onko se teille syy kirjoittaa?

Vaikuttaako lukijan olemassaolo kirjoittamismotivaatioonne? Kirjoitatteko saadaksenne jotakin aikaan lukijassa? Mitä?

Vaikuttaako kirjoittamismotivaatioonne saamanne palaute? Miten?

Koetteko yhteiskunnan vaikuttavan motiiveihinne ja tavoitteisiinne?

Pyritäänkö tavoitteitanne mielestänne säätämään jollakin tavoin?

Mitkä tekijät muodostavat mielestänne kirjoittamismotivaationne? Mitkä tekijät vaikuttavat siihen?

Millaisia edellytyksiä näette kirjoittamismotivaation synnylle?

Vaikuttaako se, kuinka paljon luotatte omiin kykyihinne, kirjoittamismotivaatioonne? Miten?

Vaikuttaako lähiympäristönne (fyysinen ja/tai sosiaalinen) kirjoittamismotivaatioon? Miten? Pidätkö ympäristön tukea tärkeänä motivaation kannalta?

Kohtaatteko koskaan motivaatiovaikeuksia? Onko teidän joskus vaikea löytää motivaatiota kirjoittaa?

Entä ovatko kirjoittamiseen liittyvät tavoitteenne ja muut tavoitteenne joskus ristiriidassa keskenään? Miten?

Pyrittekö aktiivisesti ratkaisemaan mahdollisia motivaatio-ongelmia ja motiivikonflikteja? Miten?

Miten pidätte yllä kirjoittamismotivaatiota?

Olemme käyneet läpi erilaisia mahdollisia kirjoittamisen motiiveja. Mitä näistä motiiveista pidätte tärkeimpinä omassa työssänne?

11 LÄHTEET

Painamattomat lähteet:

Tutkimushaastattelu 7.6.2002, Keijo Siekkisen kotona. Haastateltavana kirjailija Keijo Siekkinen.

Kähkönen, E. 2001. Kohti uutta kirjailijuutta? Tutkimus kirjallisen kentän nykytilasta ja suomalaisen kirjailijan menestykseen vaikuttavista tekijöistä. Oulun yliopisto. Kirjallisuuden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Värre, N. 2001. Ei sanataidetta ilman taitoa. Kirjoittamisen taidon kuva: käsitteen sisältö kaunokirjallisuuteen liittyvänä taitona, kognitiotieteen ja opetuksen näkökulma sekä kirjoittajaoppaiden taidolle antamat merkitykset. Jyväskylän yliopisto. Taidekasvatuksen laitos. Lisensiaatintyö.

Painetut lähteet:

Adler, A. 1930. *The Education of Children*. New York: Greenberg Publisher.

Adler, A. 1965. *Superiority and Social Interest. A Collection of Later Writing*. Edited by H. L. Ansbacher and R. R. Ansbacher. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Allport, G. 1978. *Becoming. Basic Considerations for a Psychology of Personality*. New Haven & London: Yale University Press.

Amabile, T. M. 1985. Motivation and Creativity. Effects of motivational orientation on creative writers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 393-399.

Ara, A. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 71-90.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. & Nolen-Hoeksema, S. 1996. Hilgard's Introduction to Psychology. Twelfth edition. Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers.

Bandura, A. 1971. Analysis of Modeling Processes. Teoksessa A. Bandura (toim.) Psychological Modeling. Conflicting theories. Chicago/New York: Aldine-Atherton, 1-62.

Bandura, A. 1977. Social Learning Theory. London: Prentice-Hall, Inc.

Clark, R. & Ivanic, R. 1997. The Politics of Writing. London: Routledge.

Csikszentmihalyi, M. 1991. Flow. The Psychology of Optimal Experience. New York: HarperPerennial.

Dansac, C. & Alamargot, D. 1998. Accessing Referential Information During Text Composition: When And Why. Teoksessa M. Torrance & D. Galbraith 1999 (toim.) Knowing What to Write. Conceptual Processes in Text Production. Amsterdam: Amsterdam University Press, 79-97.

Dimbleby, R. & Burton, G. 1992. More than Words. An introduction to communication. Second edition. London: Routledge.

Enwald, L. Miksi harrastaja kirjoittaa? Parnasso 1984/1, s. 40-45.

Ford, M. E. 1992. *Motivating Humans. Goals, emotions and Personal Agency Beliefs*. Newbury Park: Sage Publications.

Franken, R. E. 1998. *Human motivation*. Fourth edition. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing Company.

Garvey, C. 1990. *Play*. Enlarged Edition. Cambridge: Harvard University Press.

Grabe, W. & Kaplan R.B. 1996. *Theory and Practice of Writing*. New York: Longman.

Gollwitzer, P. M. & Kirchor, O. 1998. *The Willful Pursuit of Identity*. Teoksessa J. Heckhausen & C.S. Dweck (toim.) *Motivation and Self-Regulation Across the Life-Span*. New York: Cambridge University Press.

Gunn, D. 1988. *Psychoanalysis and Fiction. An exploration of literary and psychoanalytic borders*. Cambridge: Cambridge University Press.

Haapaniemi E. & Kuusela M. 1989. *Kirjailijan työhuoneessa. Toimintatavat ja urakehitys kirjailijan ammatissa*. Helsinki: Gaudeamus.

Haavikko, R. 1984. *Luova kirjailija*. Teoksessa R. Haavikko & J.-E. Ruth (toim.) *Luovuuden ulottuvuudet*. 2. painos. Espoo: Weilin + Göös, 229-250.

Haavikko R. 1991. *Miksi heistä tuli kirjailijoita?* Teoksessa R. Haavikko (toim.) *Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet*. Helsinki: WSOY, 335-358.

Haavikko, R. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet 1968-2000. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 7-40.

Hägglund, T.-P. 1984. Luovuus psykoanalyttisen tutkimuksen valossa. Teoksessa R. Haavikko & J.-E. Ruth (toim.) Luovuuden ulottuvuudet. 2. painos. Espoo: Weilin + Göös, 123-146.

Ihanus, J. 1989. Saatesanoja. Teoksessa J. Ihanus (toim.) Kantavat sanat. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 7.

Ihanus, J. 1989. Halun kieli. Teoksessa J. Ihanus (toim.) Kantavat sanat. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 11-20.

Jalonen, O. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 188-214.

Jones, K. 1999. Jungian theory. Teoksessa M. A. Runco & S.R. Pritzker (toim.) Encyclopedia of Creativity. Volume 2. London: Academic Press.

Kaarto, T. 2001. Romanttinen tekijäkäsitys, tekijän kuolema ja kirjailijafunktio. Teoksessa O. Alanko & T. Käkelä-Puumala (toim.) Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: SKS, 163-183.

Kaipainen, A. 1991. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 62-79.

Kellogg, R. T. 1994. The Psychology of Writing. New York: Oxford University Press.

Kihlman, C. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 80-95.

Krohn, L. 1991. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 96-111.

Kurkela, K. 1994. Mielen maisemat ja musiikki. Musiikin esittäminen ja luovan asenteen psykodynaamiikka. Toinen painos. EST-julkaisusarja, n:o 1. Sibelius-Akatemia. Solistinen osasto. Esittävän säveltaiteen tutkimusyksikkö.

Kähäri, I. 1991. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 112-127.

Lander, L. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 215-243.

Linna, H. 2000. Prosessikirjoittaminen. Kirjoittamisen suuri seikkailu. Helsinki: WSOY.

Majamaa R. Kirjailijanauhoitustiedosto. Teoksessa R. Haavikko & K. Sala (toim.) Kirjailijahaastattelut. Helsinki: SKS, 209-246.

Maslow, A. 1987. Motivation and Personality. Third Edition. New York: Harper & Row, Publishers, Inc.

Mischel, W. 1993. Introduction to Personality. Fifth edition. Forth Worth: Harcourt Brace College Publishers.

Mäkelä, H. 1991. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.)
Miten kirjani ovat syntyneet 3. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY,
147-167.

Niemi, J. 2000. Kirjallinen elämä: kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden
kartoitusta. Helsinki: SKS.

Paasilinna, E. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.)
Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY,
307-335.

Pervin, R. A. 1996. The Science of Personality. New York: John Wiley & Sons,
Inc.

Piolat, A. 1998. Planning and Text Quality among Undergraduate Students:
Findings and Questions. Teoksessa M. Torrance & D. Galbraith 1999 (toim.)
Knowing What to Write. Conceptual Processes in Text Production. Amsterdam:
Amsterdam University Press, 121-137.

Rogers, C. 1980. A Way of Being. Boston: Houghton Mifflin Company.

Saarinen, P. 1976. Miksi kirjailijat kirjoittavat? Suomalaisten kirjailijoiden
motivaatiosta. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Rivien takaa. Nykykirjallisuuden
tutkimusta kirjailijahaastattelujen pohjalta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
toimituksia 326. Vaasa: SKS, 265-286.

Saarinen, P. 1983. Kirjailijat luovuudestaan. Tutkimuksen taustan ja
menetelmän esittely, näytteenä Lauri Kokkosen haastattelu. Oulu: Oulun
yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.

Saarinen, P. 1984. Motivaation tutkimus ja luovuus. Teoksessa R. Haavikko & J.-E. Ruth (toim.) Luovuuden ulottuvuudet. 2. painos. Espoo: Weilin + Göös, 173-188.

Sandberg, J. 1989. Kantavat sanat. Teoksessa J. Ihanus (toim.) Kantavat sanat. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 21-27.

Sharples, M. 1999. How we write. Writing as a Creative Design. London: Routledge.

Sironen, K. 1989. Kuka lohduttaisi ohjaajaa? Teoksessa J. Ihanus (toim.) Kantavat sanat. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 87-101.

Skinner B. F. 1974. About Behaviorism. New York: Knopf.

Skinner, B. F. 1978. Reflections on Behaviorism and Society. London: Prentice-Hall, Inc.

Snellmann, A. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 374-404.

Tabermann, T. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 409-429.

Tervo, J. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 430-451.

Torrance, M. & Galbraith, D. 1999. Conceptual Processes in Writing: From Problem Solving to Text Production. Teoksessa M. Torrance & D. Galbraith 1999 (toim.) Knowing What to Write. Conceptual Processes in Text Production. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1-12.

Tuominen, T. 1998. "Heillähän on jo kasvotkin." Esikoiskirjailijatutkimus. Helsinki: Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 21.

Tähkä, V. 1982. Psykoterapian perusteet. Helsinki: WSOY

Utrio, K. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 480-501.

Van den Bergh, H. & Rijlaarsdam, G. 1998. The Dynamics of Idea Generation During Writing: An On-line Study. Teoksessa M. Torrance & D. Galbraith 1999 (toim.) Knowing What to Write. Conceptual Processes in Text Production. Amsterdam: Amsterdam University Press, 99-120.

Varpio, Y. 1987. Kirjailijahaastattelut kirjailijatutkimuksessa. Teoksessa R. Haavikko & K. Sala (toim.) Kirjailijahaastattelut. Helsinki: SKS, 39-58.

Westö, K. 2000. Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa R. Haavikko (toim.) Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY, 502-541.